

พื้นที่เชื่อมต่อในฐานะพื้นที่ควบคุม การทดลองออกแบบพื้นที่สาธารณะของเมือง
ที่มีความหนาแน่นสูง

โดย
นางสาวศรัญพร ศรีอารมณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

พื้นที่เชื่อมต่อในฐานะพื้นที่ควบคุม การทดลองออกแบบพื้นที่สาธารณะของเมือง
ที่มีความหนาแน่นสูง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

TRANSITIONAL SPACE AS CONTROLLING SPACE: AN EXPERIMENTAL DESIGN OF
PUBLIC SPACE IN A DENSE CITY

By
Miss Sarunporn Sriareporn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Master of Architecture Program in Architecture

Department of Architecture

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2015

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “พื้นที่เชื่อมต่อใน
ฐานะพื้นที่ควบคุม การทดลองออกแบบพื้นที่สาธารณะของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง” เสนอโดย
นางสาวศรัญพร ศรีอาภรณ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.วีระ อินพันทัง)

...../...../.....

..... กรรมการ

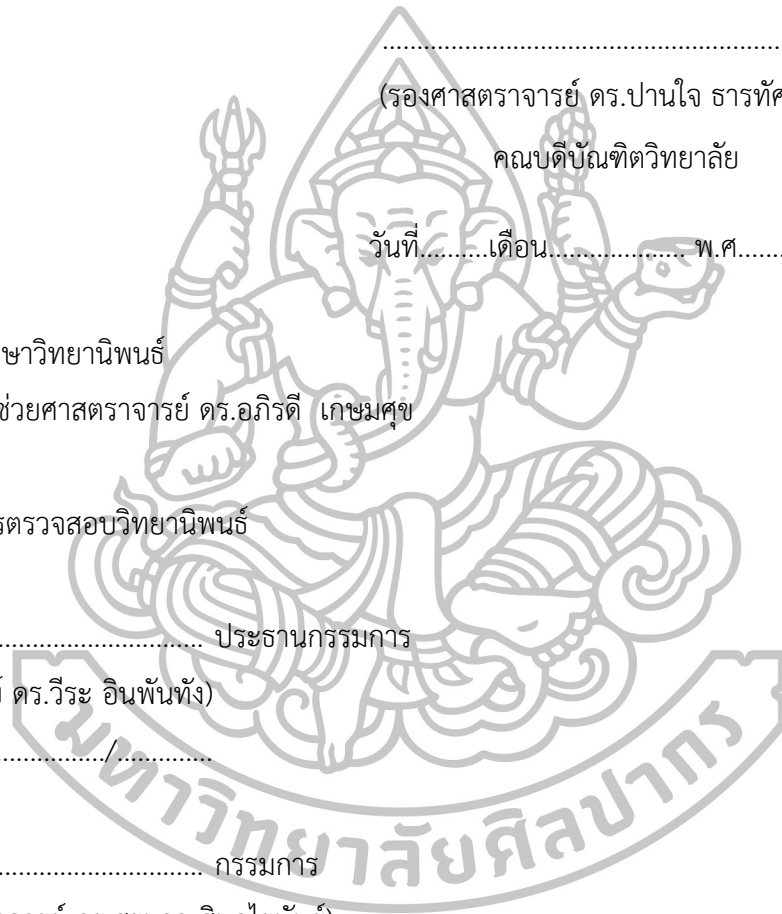
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรนาถ สินอุไรพันธ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข)

...../...../.....

57054218: สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

คำสำคัญ: ชาน / พื้นที่เชื่อมต่อที่ว่าง / พื้นที่ควบคุม / พื้นที่สาธารณะ / เมืองที่มีความหนาแน่นสูง

ศรัณพร ศรีอาภรณ์ : พื้นที่เชื่อมต่อในฐานะพื้นที่ควบคุม การทดลองออกแบบพื้นที่
สาธารณะของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ. ดร. อภิรดี เกษมศุข.
129 หน้า.

“ชาน”เป็นองค์ประกอบสำคัญของบ้านเรือนไทยที่แสดงออกถึงความเป็นอยู่ รูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม รวมถึงสะท้อนถึงระบบโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกส่งผ่านมายังรูปแบบของการวางผังเรือนซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดคุณลักษณะและระบบความสัมพันธ์ของที่ว่าง นอกจากนี้ “ชาน” จะเป็นตัวแบ่งแยกการใช้งานในแต่ละกิจกรรมของเรือนไทยแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดลำดับความสำคัญที่แตกต่างกันออกไปของพื้นที่ อาจจะกล่าวได้ว่า “ชาน” เป็นพื้นที่ตัวกลางที่อยู่ตรงกลางระหว่างความเป็นพื้นที่สาธารณะและความเป็นพื้นที่ส่วนตัว บ้านเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดตัวอย่างหนึ่งที่สามารถอธิบายระบบของการจัดการที่ว่างที่ประกอบด้วย ความต้องการความเป็นสาธารณะในลักษณะที่ตอบสนองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่ในขณะเดียวกัน บ้านก็เป็นอาณาเขตแห่งความเป็นพื้นที่ส่วนตัว ในสองขั้วของระบบการจัดการที่ว่างจึงต้องมีพื้นที่เชื่อมต่อ (Transitional space) นี้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างขาดกันไม่ได้โดยสรุปใจความสำคัญของคุณลักษณะในการควบคุม Controlling Aspects ของชาน ดังนี้ 1.เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม 2.เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแบ่งการใช้งานพื้นที่ที่ใส่อย 3.เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง 4.เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้ 5.เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ 6.เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย 7.เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่อาจกล่าวได้ว่าตัวอย่างทั้งสองคือ บ้าน และ เมือง นั้นมีจุดรวมของการตั้งคำถามถึงระบบของพื้นที่เชื่อมต่อที่ว่างในเชิงของคุณลักษณะของพื้นที่และความสำคัญของความเป็น Transitional space กับระบบการดำเนินการเชิงพื้นที่การเปลี่ยนแปลงและสำรวจนัยยะของพื้นที่เชื่อมต่อในงานสถาปัตยกรรมรูปแบบทางกายภาพความสำคัญและคุณลักษณะของ Transitional space เมื่อคลี่คลายนิยามเดิมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อที่ว่าง และการนิยามใหม่ผ่านหน้าที่และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ในระดับเมืองแล้ว Transitional space ก็มีความจำเป็น ดังนั้น คำถามถ้าในระดับเมืองแล้ว Transitional space จะเกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง หรือถ้าในเมืองที่มีความหนาแน่น จะสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของ Transitional space ได้อย่างไรบ้าง

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา Transitional space ทั้ง Transitional space ในเรือนไทยแต่ละภูมิภาค และ Transitional space ในฐานะของพื้นที่สาธารณะของเมือง ในแง่บทบาท หน้าที่และความสำคัญในการออกแบบสถาปัตยกรรม แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้ มาทำการทดลองออกแบบเพื่อหา รูปแบบพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม ในบริบทของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง ทั้งในแง่ความหนาแน่นของพื้นที่และจำนวนประชากร ซึ่งจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ในเมือง ทั้งการอยู่อาศัย และการใช้งานพื้นที่สาธารณะ ทำการศึกษาโดยการเลือกที่ตั้งในบริบทที่มีความหนาแน่นสูง ทั้งในแง่จำนวนประชากร การใช้งานพื้นที่ และการซ้อนทับของกิจกรรม และทำการทดลองออกแบบโดยใช้องค์ความรู้ของ Transitional space เป็นจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับรูปแบบการใช้งานพื้นที่ กรณีศึกษา อาคารพาณิชย์ในตลาดพาหุรัด ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการศึกษาและทดลองออกแบบ จะเป็นการสำรวจรูปแบบใหม่ หรือความเป็นไปได้ใหม่ นอกเหนือจากรูปแบบของการจัดการพื้นที่ในเมืองแบบเดิม และแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีความเหมาะสมกับการใช้งานพื้นที่ของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับ สองขั้วของการจัดการพื้นที่คือการอยู่อาศัย (Private space) และพื้นที่สาธารณะ (Public space) โดยคำนึงถึงคุณลักษณะของการจัดการที่ว่าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่สาธารณะของเมืองในบริบทใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมเมืองในปัจจุบัน

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

57054218: MAJOR: ARCHITECTURE

KEYWORD: CHAN / TRANSITIONAL SPACE / CONTROLLING SPACE / PUBLIC SPACE /
DENSE CITY

SARUNPORN SRIAREPORN: TRANSITIONAL SPACE AS CONTROLLING SPACE: AN
EXPERIMENTAL DESIGN OF PUBLIC SPACE IN A DENSE CITY. THESIS ADVISOR: ASST. PROF.
APIRADEE KASEMSUK, Ph.D. 129 pp.

“Chan” is the important element of Thai traditional house it’s representational of social life, cultural and related between human and social structure through the spatial organization. “Chan” define hierarchy of space and separated activities of house, its transition state between private world and public realm. Two different kind of spatial organization are controlled by transitional space .In addition to house, Controlling Aspects of Chan

1. Climatic control device
2. Functional control device
3. Transitional control device
4. User’s behavior control device
5. Public and Private control device
6. Extension control device
7. Spatial Organization control device

This thesis intends to explore the transformation of traditional transitional space such as Thai traditional house and existing of public space of cities, The subject aims to establish and understanding of similarities differences according to scale of transitional space in architecture and urban scale.in term of typology, physical conditions, quality of spatial operation and variation of formation, by studying the nature of the city. Transitional space also suggest the relationship between space and meaning as well as representational and identity of social and cultural structure. So the important question about transition space is what are emergence of transition space in the new context like a dense city? “Dense city” is defined as population density above 200 persons per 10,000 square meter, the transformation of urban sprawl areas and increase population densities affecting to highly demanded of land is one of the main physical factors that lead to changes in residential environment. Case study shop house in Phahurat market, Bangkok, Shop house can be critiqued as lacking the necessary mixture of uses to create lively atmosphere. The lack of open spaces and loss of green space in residential areas have become problematic issue for high-density city. This articles aims to understand the gradual boundaries of public and private areas of the city. This gradation from public to private is clearly visible when overlaying the Controlling Aspects of transitional space.

When we understands differentiation of transitional space. We can purpose new solution for an experimental design of public space. Thus we can begin to explore the possibility to recreation or reorganization of public space base on knowledge and key design principle of transitional space as controlling space to identify the physical elements that contribute to the livability of public and private space in high-density areas of the city in different social and cultural context.

Department of Architecture

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2015

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาจาก ผศ.ดร.อภิรดี เกษมสุข อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานในงานวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณ อาจารย์จิระศักดิ์ เกื้อสมบัติ ที่ได้คำปรึกษาตั้งแต่เริ่มต้นตั้งคำถาม การแลกเปลี่ยน คำสอน วิธีคิด ข้อคิดและความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อการทำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์

ขอขอบคุณคณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ รศ.ดร. วีระ อินพันทัง และ ผศ.ดร.สรนาถ สินอุไรพันธ์ ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นคำแนะนำ มุมมองที่เป็นประโยชน์เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์

ขอขอบคุณคุณคณาจารย์สาขาแนวความคิดในการออกแบบทุกท่านและเพื่อนๆ พี่น้อง M.Arch.SU.15 ที่ทำให้ห้องเรียนมีการแลกเปลี่ยนและมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนและการทำงานออกแบบ

สุดท้ายขอขอบคุณครอบครัวที่สนับสนุนทุกอย่างมาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ด
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
สมมติฐานของการศึกษา.....	3
ขอบเขตการศึกษา.....	3
ขั้นตอนและวิธีการศึกษา.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2 การนิยามและความหมาย.....	5
การนิยามและความหมาย.....	5
การใช้ตัวกลางเชื่อมต่อความสัมพันธ์ของที่ว่างในงานสถาปัตยกรรม.....	11
บทบาทและความสำคัญของ Transitional space ในงานสถาปัตยกรรม.....	11
3 ว่าด้วย “ชาน”.....	15
ชานหรือนอกชาน.....	15
สรุปลักษณะชานในเรือนไทยภาคกลาง.....	17
รูปแบบของชานเรือนในประเทศไทย.....	19
ชานที่มีลักษณะเฉพาะที่พบในประเทศไทย.....	23
สรุปและเปรียบเทียบชานเรือนไทยแบ่งตามภูมิภาค.....	26
ชานและความสำคัญกับระบบการจัดการที่ว่าง.....	27
รูปแบบของชานเรือนกับการต่อขยายเรือนไทยภาคกลาง.....	28
คุณลักษณะของ Transitional Space.....	32
การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมระหว่าง ชานเรือน และ Courtyard ในแง่การเป็น Transitional space.....	34

	การเปรียบเทียบระบบผังเมืองที่มีผลต่อระบบพื้นที่สาธารณะของเมือง ในแง่การเป็น Transitional space.....	36
	การเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่สาธารณะของประเทศในตะวันตกและ พื้นที่สาธารณะในประเทศไทย.....	39
	แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมือง.....	43
	กรณีศึกษา Transitional Space ความสัมพันธ์ของหน่วยย่อยคือ บ้านไปจนถึงหน่วยใหญ่คือผังเมือง.....	44
4	Controlling space.....	53
	Controlling space และการนิยาม.....	50
	ความสำคัญและการจัดวางที่วางเชื่อมต่อ.....	51
	การวิเคราะห์ชานเรือนไทยในฐานะการเป็น Controlling space.....	53
	สรุปจากการศึกษาองค์ประกอบของเรือนไทย.....	60
	กรณีศึกษา Controlling space ในงานสถาปัตยกรรม.....	61
5	การเลือกที่ตั้งโครงการ.....	67
	สถาปัตยกรรมกับเมืองที่มีความหนาแน่นสูง.....	67
	กรณีศึกษาสถาปัตยกรรมกับเมืองที่มีความหนาแน่นสูง.....	70
	เกณฑ์ในการเลือกโปรแกรม.....	73
	การกำหนดโครงการร่วมกับที่ตั้ง.....	73
	การเลือกที่ตั้งโครงการ.....	74
	บริบทที่ตั้งโครงการ.....	81
6	การออกแบบสถาปัตยกรรม.....	88
	กระบวนการทดลองออกแบบสถาปัตยกรรม.....	88
	การออกแบบสถาปัตยกรรม.....	97
	การออกแบบสถาปัตยกรรมครั้งที่ 1.....	102
	การออกแบบสถาปัตยกรรมครั้งที่ 2.....	104
	การออกแบบสถาปัตยกรรมครั้งสุดท้าย.....	111
	สรุปผลการทดลองออกแบบ.....	115

	หน้า
7 บทสรุปและเสนอแนะ.....	122
สรุปผลการศึกษา.....	122
รายการอ้างอิง.....	126
ประวัติผู้วิจัย.....	129

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	Transitional space ในบ้านเรือนที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศที่แตกต่างกัน (ก) Courtyard บ้านยุโรป (ข) Verandah บ้านในเขตภูมิอากาศร้อนชื้น.....	6
2	Transitional space ในบ้านเรือนที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศที่แตกต่างกัน (ก) Engawa ในบ้านญี่ปุ่น (ข) ชานเรือนไทย.....	6
3	กลไกทางกายภาพของเขตกันชน (Buffer zone).....	7
4	แนวคิด Buffer zone.....	8
5	Transitional zones ในพื้นที่สาธารณะของเมือง.....	9
6	การเปรียบเทียบบ้านไทย ญี่ปุ่นและจีน ตามลำดับ.....	10
7	Transitional space การเปลี่ยนผ่านจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง.....	11
8	Transitional space เชื่อมต่อจากที่ว่าง.....	12
9	Transitional space เปลี่ยนผ่านในเชิงเปลี่ยนการรับรู้ประสบการณ์.....	12
10	Transitional space เชื่อมภายในสู่ภายนอก เชื่อมภายนอกสู่ภายใน.....	13
11	Transitional space อยู่ตรงกลางระหว่างที่ว่างส่วนตัวกับที่ว่างสาธารณะ.....	14
12	บรรยากาศการจัดสภาพแวดล้อมของบ้านไทย.....	16
13	กรณีตัวอย่างองค์ประกอบชานเรือน ในบ้านเรือนไทย.....	17
14	ชานเรือนไทยภาคกลาง.....	19
15	ชานเรือนภาคอีสาน.....	20
16	ชานเรือนไทยภาคใต้.....	21
17	ชานเรือนภาคเหนือ.....	22
18	การแบ่งพื้นที่โดยใช้ระดับพื้นเรือนของเรือนไทยภาคเหนือ.....	23
19	ชานเรือนลาวโห่ง.....	24
20	ผังชานเรือนลาวโห่ง.....	24
21	ชานเรือนชาวสวน.....	25
22	เปรียบเทียบรูปแบบชานในเรือนไทยแบ่งตามภูมิภาค.....	26
23	รูปแบบการจัดวางตำแหน่งชานไว้ด้านนอก เรือนนอน Plan type of Outer.....	27
24	รูปแบบการจัดวางตำแหน่งชานไว้ภายในหรือตรงกลางระหว่างกลุ่มเรือนนอน Plan type of Inner.....	27
25	วิเคราะห์ชานและความสำคัญกับระบบจัดการที่ว่าง.....	28

ภาพที่	หน้า
26	ชานเรือนจะถูกโอบล้อมด้วยเรือน 2 ด้าน (Two-sided Chan house).....29
27	ชานเรือนถูกโอบล้อมด้วยเรือน 4 ด้าน (Four-sided Chan house).....30
28	ชานเรือนเกิดขึ้นจากหน่วยย่อยของชานมาประกอบกัน (Multiple-sided Chan house).....31
29	Sundurme as the spatial transition.....33
30	Sundurme as the functional transition device.....33
31	Sundurme as the functional transition device.....34
32	การเปรียบเทียบสัดส่วนของ ชานเรือน และ Courtyard.....34
33	ไดอะแกรมการเปรียบเทียบการ Spatial Operation ของ Transition space.....35
34	รูปแบบผังเมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส.....36
35	การแบ่งโซนและระบบสวนสาธารณะ Park system 20 โซนในกรุงปารีส.....37
36	รูปแบบผังเมือง ประเทศสหรัฐอเมริกา.....37
37	ระบบสวนสาธารณะในเมืองนิวยอร์ก New York.....38
38	รูปแบบผังเมืองกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.....38
39	ระบบสวนสาธารณะในเมืองกรุงเทพมหานคร.....39
40	การเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่สาธารณะของประเทศในตะวันตกและพื้นที่สาธารณะใน ประเทศไทยพัฒนาการพื้นที่สาธารณะ โดยแบ่งตามช่วงเวลา.....39
41	แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมืองโดย Jan Gehl.....43
42	Courtyard house.....44
43	ผัง Courtyard บ้านจีน.....45
44	Fayuan Temple, Beijing.....45
45	From urban to building scale of the courtyard house.....46
46	Courtyard house: spatial orders and power hierarchy.....47
47	Courtyard house above and Danwei below.....48
48	Courtyard house and Danwei.....49
49	Communal facilities in the Danwei.....49
50	The new urban block: mega-block.....50
51	The new urban block: mega-block.....51
52	กรณีศึกษา การเชื่อมต่อที่ว่าง โดยใช้โปรแกรม Space Syntax มาช่วยในการวิเคราะห์.....53
53	กรณีศึกษา ภาพผังพื้นที่ชานเรือนของบ้านเรือนไทยภาคกลาง.....54

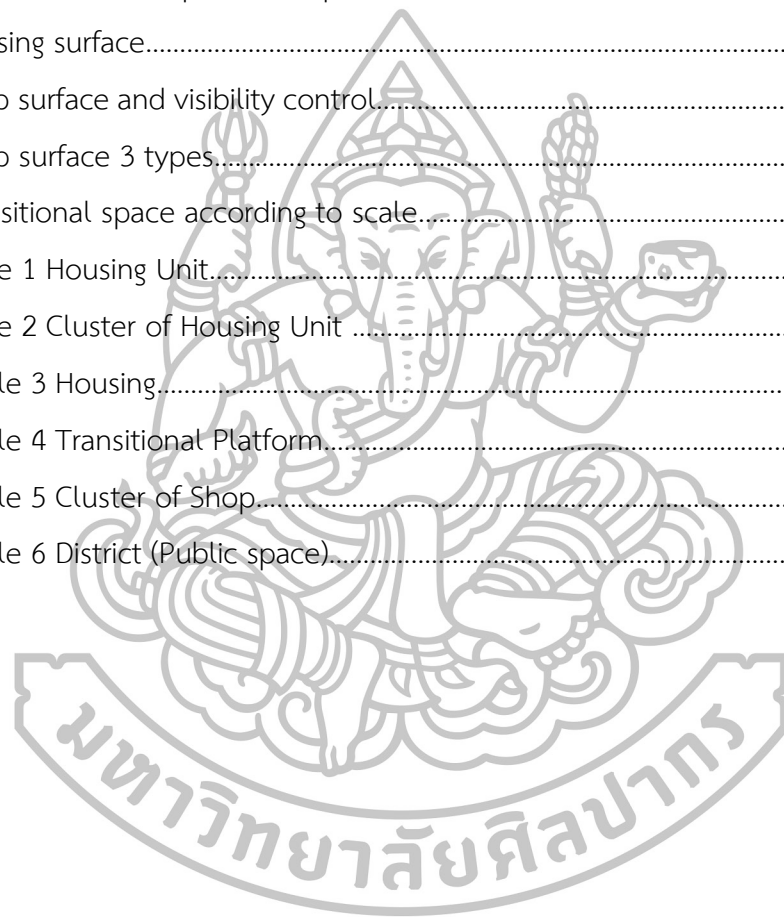
ภาพที่	หน้า
54	กรณีศึกษา ภาพผังพื้นที่ชานเรือนของบ้านเรือนไทยภาคกลาง (โดยใช้โปรแกรม Space Syntax มาช่วยในการวิเคราะห์ การเชื่อมต่อของที่ว่าง ในแง่มุมมองและการเข้าถึง).....55
55	Controlling space ในการเปลี่ยนระดับของเรือนไทย จากน้อยไปมาก.....57
56	sequence of accessibility.....57
57	จังหวะแสงและเงาในเรือนไทย.....58
58	Controlling space และความเข้มของแสงและเงาภายในบ้าน จากน้อยไปมาก.....58
59	Controlling space และความโปร่งของผนังบ้าน จากน้อยไปมาก.....59
60	ความโปร่งและความทึบของผนังในเรือนไทย.....59
61	Density of enclosure.....59
62	การปิดล้อมที่ว่างในเรือนไทย.....60
63	Controlling space และการปิดล้อมที่ว่างของบ้าน จากน้อยไปมาก.....60
64	Gradation from public to private space.....60
65	ระบบช่องเปิดในเรือนไทย.....61
66	Controlling space และระยะความสูง ขนาดของช่องเปิด จากน้อยไปมาก.....61
67	กรณีศึกษาห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน.....65
68	กรณีศึกษาห้างสยามดิศค์ฟเวอรี่.....65
69	กรณีศึกษาย่านการค้าราชประสงค์.....66
70	กรณีศึกษาย่านการค้า Ginza, Japan.....66
71	กรุงเทพมหานครเมืองที่มีความหนาแน่นสูงความหนาแน่นของประชากรใน กรุงเทพมหานครแบ่งตามเขต.....67
72	การกลายรูปของที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร.....68
73	การเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัย คน สถาปัตยกรรมสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมน้อยลง.....69
74	ที่พักอาศัยรวมในเมืองที่มีความหนาแน่น.....69
75	การจัดการพื้นที่ เกาลูน วอลล์ ซิตี้.....70
76	ที่พักอาศัยหนาแน่นเกาลูน วอลล์ ซิตี้.....71
77	Optical Glass House.....71
78	การจัดการพื้นที่ Optical Glass House.....72
79	บรรยากาศภายในและภายนอก Optical Glass House.....72

ภาพที่	หน้า
80	กำหนดโครงการร่วมกับที่ตั้ง..... 74
81	ที่ตั้งโครงการตลาดพาหุรัด..... 75
82	บรรยากาศตลาดพาหุรัด..... 75
83	ตึกแถวในย่านพาหุรัด..... 76
84	กิจกรรมที่เกิดขึ้นการค้าขายที่เกิดขึ้นชั้นล่างตึกแถว..... 76
85	การใช้พื้นที่ภายในโครงการ..... 77
86	สัดส่วนการใช้พื้นที่ภายในโครงการ..... 77
87	ผู้ใช้กลุ่มที่ 1 ตึกแถวที่ชั้นล่างถูกใช้เป็นร้านค้า ส่วนชั้นบนใช้เป็นโกดังเก็บของ..... 78
88	ผู้ใช้กลุ่มที่ 2 ตึกแถวที่ชั้นล่างถูกใช้เป็นร้านค้า ส่วนชั้นบนใช้เป็นโกดังเก็บของ และที่อยู่อาศัย..... 78
89	การใช้พื้นที่ภายในโครงการ..... 78
90	ผังการจัดการพื้นที่ภายในร้านค้า..... 79
91	การเข้าถึงร้านค้า..... 79
92	ความใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อม..... 80
93	ขอบเขตที่ตั้งโครงการ..... 80
94	Site Elevation..... 81
95	ลักษณะการเชื่อมต่อภายในตลาดพาหุรัด พื้นที่สีแดงคือพื้นที่ ที่สามารถเข้าถึงได้ดีที่สุด ตามด้วยสีส้มและสีเหลืองตามลำดับ..... 82
96	ระบบที่วางภายในตลาดพาหุรัด..... 82
97	ความหนาแน่นของการสัญจรภายในตลาดพาหุรัด..... 83
98	ทางเท้าและช่องว่างระหว่างอาคารย่านพาหุรัด 1..... 83
99	ทางเท้าและช่องว่างระหว่างอาคารย่านพาหุรัด 2 83
100	ช่องว่างระหว่างอาคารภายในตลาดพาหุรัด..... 84
101	ลักษณะร่วมของย่านพาหุรัด..... 84
102	วิเคราะห์กิจกรรมในพื้นที่ตามช่วงเวลา..... 85
103	การเชื่อมต่อระหว่างกิจกรรมในพื้นที่โครงการ..... 85
104	วัดซิกซ์แห่งแรกในประเทศไทยการรื้อถอนและพัฒนาตลาดพาหุรัด..... 86
105	การรื้อถอนและพัฒนาตลาดพาหุรัด..... 86
106	ภาพรวมของการวิเคราะห์บริบทที่ตั้งที่มีผลกระทบต่อกรอบสถาปัตยกรรม..... 87

ภาพที่	หน้า
107	การลำดับการทดลองออกแบบขั้นต้น.....88
108	การกระบวนกรทดลองเรื่อง Climatic control device.....89
109	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม.....89
110	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม.....90
111	การกระบวนกรทดลองเรื่อง Functional control device.....90
112	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Functional control device.....91
113	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Functional control device.....91
114	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง.....92
115	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง.....92
116	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้.....93
117	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้.....93
118	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ.....94
119	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ.....94
120	ไดอะแกรมแสดงลำดับการเข้าถึง โปรแกรมบ้าน และโปรแกรมร้านค้า.....94
121	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย.....95
122	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย.....95
123	การทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่.....96
124	การทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่.....96

ภาพที่	หน้า
125	โปรแกรมที่อยู่อาศัยแบ่งผู้ใช้ออกเป็น 3 กลุ่ม.....97
126	บรรยากาศการอยู่อาศัยเดิมในพื้นที่โครงการ.....97
127	ผังการจัดร้าน กลุ่มที่ 1 ร้านขายผ้า เสื้อผ้า เครื่องประดับ.....98
128	บรรยากาศร้านขายผ้าเดิมในพื้นที่โครงการ.....99
129	ผังการจัดร้านกลุ่มที่ 2 ร้านการ์ด ของชำร่วยงานแต่งงาน ชุดแต่งงาน.....99
130	บรรยากาศการร้านขายการ์ดแต่งงาน ของชำร่วยเดิมในพื้นที่โครงการ.....100
131	ผังการจัดร้าน กลุ่มที่ 3 ร้านทั่วไป (ฮาร์ดแวร์ ผ้าผ่าน กระเป๋าเดินทาง เครื่องสำอาง).....100
132	บรรยากาศร้านค้าทั่วไปเดิมในพื้นที่โครงการ.....100
133	สรุปการมองเห็นและการเข้าถึงของร้านค้า.....101
134	การออกแบบครั้งที่ 1 โปรแกรมที่อยู่อาศัย Housing.....103
135	Cluster of Housing.....103
136	Housing.....104
137	การออกแบบครั้งที่ 1 การแบ่งกลุ่ม Shop.....104
138	กลุ่มของ Housing ซ้อนอยู่ด้านบน shop.....105
139	สรุป Transitional space ที่ส่งผลตั้งแต่สเกลบ้าน - สเกลเมือง.....105
140	การออกแบบครั้งที่ 2 โปรแกรมที่อยู่อาศัย Housing.....106
141	Housing Unit.....106
142	Housing.....107
143	การเชื่อมต่อของพื้นที่โครงการกับบริบทโดยรอบ.....107
144	การแบ่งกลุ่มร้านค้า.....108
145	ตำแหน่งของร้านค้าแต่ละกลุ่ม.....108
146	Transitional space ทำให้เห็น Surface มากขึ้น.....109
147	Transitional Platform.....109
148	แนวความคิดในการจัดการพื้นที่.....110
149	สรุป Transitional space ที่ส่งผลตั้งแต่สเกลบ้าน - สเกลเมือง.....110
150	Housing unit Type 1.....111
151	Housing unit Type 2.....111
152	Housing unit Type 3.....112
153	Model Housing.....112

154	Shop and context.....	113
155	Model shop.....	113
156	การแบ่งกลุ่มร้านค้า.....	114
157	Model shop.....	114
158	Housing with sequence of space.....	116
159	Shop with non-sequence of space.....	116
160	Housing surface.....	116
161	Shop surface and visibility control.....	116
162	Shop surface 3 types.....	117
163	Transitional space according to scale.....	118
164	Scale 1 Housing Unit.....	119
165	Scale 2 Cluster of Housing Unit	119
166	Scale 3 Housing.....	120
167	Scale 4 Transitional Platform.....	120
168	Scale 5 Cluster of Shop.....	121
169	Scale 6 District (Public space).....	121

สารบัญตาราง

ภาพที่	หน้า
ตารางที่ 1 สรุปลงจากการศึกษาองค์ประกอบของเรือนไทย.....	63
ตารางที่ 2 การอ่านค่าเทียบเคียงในการจัดการพื้นที่ระหว่างโปรแกรมที่อยู่อาศัย (HOUSING) และโปรแกรมร้านค้า (SHOP).....	102

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

“ชาน” เป็นองค์ประกอบสำคัญของบ้านเรือนไทยที่แสดงออกถึงความเป็นอยู่ รูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม รวมถึงสะท้อนถึงระบบโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่ถูกส่งผ่านมายังรูปแบบของการวางผังเรือนซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดคุณลักษณะและระบบความสัมพันธ์ของที่ว่าง นอกจากนี้ “ชาน” จะเป็นตัวแบ่งแยกการใช้งานในแต่ละกิจกรรมของเรือนไทยแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดลำดับความสำคัญที่แตกต่างกันออกไปของพื้นที่ อาจกล่าวได้ว่า “ชาน” เป็นพื้นที่ตัวกลาง ที่อยู่ตรงกลางระหว่างความเป็นพื้นที่สาธารณะและความเป็นพื้นที่ส่วนตัว บ้านเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดตัวอย่างหนึ่งที่สามารถอธิบายระบบของการจัดการที่ว่างที่ประกอบด้วย ความต้องการความเป็นสาธารณะในลักษณะที่ตอบสนองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่ในขณะเดียวกัน บ้านก็เป็นอาณาเขตแห่งความเป็นพื้นที่ส่วนตัว ในสองขั้วของระบบการจัดการที่ว่างจึงต้องมีพื้นที่ตัวกลางเชื่อมต่อ Transitional space หรือ Intermediary space คือ พื้นที่ที่อยู่ระหว่างพื้นที่สาธารณะภายนอกบ้านและพื้นที่ส่วนตัวภายในบ้าน (Kisho Kurokawa, 1992 หน้า 99) นี่เป็นองค์ประกอบอยู่เสมออย่างขาดกันไม่ได้ ทั้งในหน่วยเล็กที่สุดเช่น บ้าน ไปจนถึง หน่วยที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและมีความซับซ้อนของการใช้พื้นที่เช่น เมือง พื้นที่ Transitional zones (Jan Gehl, 1970 หน้า 120) กล่าวว่าเป็นเส้นแบ่งเขตที่มีความยืดหยุ่นในรูปแบบของการเปลี่ยนผ่าน ที่ไม่ได้มีความเป็นส่วนตัวหรือเป็นสาธารณะโดยสิ้นเชิง อีกนัยหนึ่งมักจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงทำให้ผู้อยู่อาศัยและกิจกรรมเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ระหว่างการเข้าและการออกได้ง่ายขึ้นทั้งในแง่ทางกายภาพและจิตวิทยา จึงเป็นเหมือนผลลัพธ์จากระบบการจัดการพื้นที่ของเมืองที่สะท้อนผ่านรูปแบบของผังเมือง รูปแบบของระบบถนน ระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมืองต่างๆ ที่ประกอบเข้าด้วยกัน เกิดเป็นรูปแบบของ Transitional space ในฐานะพื้นที่สาธารณะของเมือง ทั้งในรูปแบบของ จัดรั้วเมือง ลานคนเมือง สวนสาธารณะของเมือง พื้นที่ที่เกิดจากระบบทางเท้า หรือแม้แต่หน่วยเล็กๆของพื้นที่ที่อาจจะเกิดขึ้นระหว่างอาคาร อาจกล่าวได้ว่าตัวอย่างทั้งสองคือ บ้าน และ เมือง นั้นมีจุดร่วมของการตั้งคำถามถึงระบบของพื้นที่เชื่อมต่อที่ว่าง

ในเชิงคุณลักษณะของพื้นที่และความสำคัญของความเป็น Transitional space กับธรรมชาติของการรับรู้และเข้าใจพื้นที่ ในแง่การใช้งานพื้นที่สาธารณะได้อย่างไร หน้าที่ของ Transitional Space เป็นมากกว่า การมองในแง่องค์ประกอบที่เป็นทางสัญจรหรือทางผ่าน เราจะสามารถเรียนรู้อะไรได้จากปรากฏการณ์ดังกล่าว และสามารถนำไปใช้ในการออกแบบได้อย่างไร ถ้า Transitional Space เป็นพื้นที่ที่ก่อรูปเพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่ร่วมกัน Public Space แล้วถ้า Transitional Space ถูกใช้เพื่อสร้างพื้นที่ Private Space ใน Public Space ได้หรือไม่อย่างไร จากเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น ความสำคัญและคุณลักษณะของความเป็น Transitional space เมื่อคลี่คลายนิยามเดิมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อที่ว่าง และทำการนิยามใหม่ผ่านหน้าที่และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อค้นหารูปแบบอื่นของการจัดการพื้นที่ในการออกแบบสถาปัตยกรรม จึงค้นหานัยยะของการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยวิธีการของ Transitional space ในรูปแบบและบริบทเดิม Traditional Transitional space และศึกษา Transitional space ในฐานะของการเป็น Controlling space เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการพื้นที่สาธารณะของเมืองในบริบทใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพสังคมเมืองในปัจจุบัน

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

Transitional space เป็นเครื่องมือในการอ่านระบบความสัมพันธ์ ของพื้นที่ภายในกับภายนอก พื้นที่ภายในกับบริบทพื้นที่ภายในกับเวลา พื้นที่ภายในกับพฤติกรรมมนุษย์ พื้นที่ภายในกับกิจกรรม และนัยยะแฝงทางวัฒนธรรม ในงานสถาปัตยกรรม ผ่านกระบวนการอ่านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ก่อรูปตามเงื่อนไขของบริบทที่มีความแตกต่างกัน ด้วยกรอบของความคิดดังกล่าว Transitional Space จึงมีนัยยะที่สามารถนำมาใช้ เชื่อมโยงเพื่อสร้างเกณฑ์ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมหลายประการ ได้แก่

1. รูปแบบของ Transitional Space
2. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ที่ทำหน้าที่เป็น

Transitional Space

3. การรับรู้ พื้นที่ Transitional Space ในสถาปัตยกรรม

งานวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมโดยมีประเด็นของเงื่อนไขของขอบเขตและการก่อรูปของพื้นที่ Transitional Space เป็นแกนหลักในการศึกษา นำไปสู่แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มีการคำนึงถึงระบบการพื้นที่ในองค์รวม

สมมติฐานของการศึกษา

มนุษย์สามารถรับรู้ขอบเขตได้จากการรับรู้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมซึ่งในระหว่างขอบเขตของพื้นที่ที่ทำงานร่วมกันจะมีพื้นที่ที่อยู่ระหว่างนั้นเสมอ Transitional Space ตั้งแต่ในหน่วยที่เล็กที่สุดของงานสถาปัตยกรรม เช่น พื้นที่ระหว่างห้อง พื้นที่ระหว่างบ้าน พื้นที่ระหว่างอาคาร พื้นที่ระหว่างเมือง จากการตั้งข้อสังเกตข้างต้นจึงได้ตั้งสมมติฐานในสองประเด็นดังนี้

1. Transitional Space เป็นพื้นที่ระหว่างที่ควบคุม (Controlling space) ระหว่างพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะ ในแง่ความต้องการการเข้าถึง การปฏิสัมพันธ์และระบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ ซึ่งคนสามารถรับรู้ได้จากกายภาพขององค์ประกอบสถาปัตยกรรม
2. Transitional Space as controlling space เป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ที่มีพื้นฐานมาจากการบริบทของสภาพแวดล้อมและบริบทของโปรแกรมในการสร้างสถาปัตยกรรม
3. การออกแบบ Transitional Space ในบริบทของสังคมเมืองปัจจุบัน สามารถนำเอาองค์ความรู้ของ Transitional Space ในบริบทเดิม Traditional Transitional Space มาประยุกต์ใช้ในสร้างสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของมนุษย์และเมือง ในบริบทของสังคมเมืองปัจจุบัน

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาการรูปแบบของ Transitional Space การนิยามและการให้ความหมายของ Transitional Space ในงานสถาปัตยกรรม ศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่เป็น Transitional Space ผ่านการศึกษารูปแบบการใช้งานและกายภาพขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ทั้งในด้านกายภาพและจิตวิทยา และด้านความหมายสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. เก็บข้อมูลรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ศึกษารวบรวมเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องทั้งบทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงาน งานวิจัย และ
กรณีศึกษาสถาปัตยกรรม โดยมุ่งเน้นไปที่ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ระบบการให้ความหมายพื้นที่
Transitional Space ในงานสถาปัตยกรรม Transitional Space ในเรือนไทย และรูปแบบของ
Transitional Space ในสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างของบริษัทในแต่ละพื้นที่

2. วิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์ข้อมูล รูปแบบ ความเป็นถิ่นที่ และระบบความสัมพันธ์ของพื้นที่
Transitional Space ในหลากหลายบริษัท เพื่อนำหลักการมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และจัด
หมวดหมู่รูปแบบของ Transitional Space โดยใช้เกณฑ์ของขนาดพื้นที่มาใช้

2.2 วิเคราะห์เทียบเคียงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่ Transitional
Space ในงานสถาปัตยกรรมในบริษัทที่มีความแตกต่างกัน เช่น ชาน ในบ้านเรือนไทย กับ Courtyard
ในบ้านจีนโบราณ เป็นต้น วิเคราะห์คุณลักษณะของ Transitional Space

3. สังเคราะห์ สร้างโปรแกรมและออกแบบงานสถาปัตยกรรม บนพื้นฐานของหลักการที่
ได้เรียนรู้จากข้อมูลดังกล่าว การออกแบบเชิงทดลอง นำเอาคุณลักษณะของ Transitional Space มา
ทดลองออกแบบสถาปัตยกรรม ในสองโปรแกรมที่มีความต้องการ Transitional Space ที่แตกต่าง
กัน เพื่ออ่านค่าเปรียบเทียบรูปแบบและระบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้งบริบทของโปรแกรมและ
บริบทของที่ตั้ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ Transitional Space และ
Traditional Transitional Space ทั้งมิติในด้านกายภาพ การรับรู้สภาพแวดล้อม และมิติด้านสังคม
วัฒนธรรมประเพณีที่ถูกส่งผ่านระบบการจัดการพื้นที่ (Spatial Organization) รวมถึงความหมาย
และระบบสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์

2. เกิดผลการออกแบบเชิงทดลอง ที่มีการเสนอแนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม
โดยการนำเอาองค์ความรู้เดิมในสถาปัตยกรรมแบบไทยดั้งเดิมไทยเช่นการจัดการพื้นที่ในเรือนไทยที่มี
ความเหมาะสมกับบริบทเดิมมาตั้งคำถามใหม่และทดลองเพื่อหาแนวทางที่จะนำมาปรับใช้ในบริบท
ของสังคมเมืองในปัจจุบัน ซึ่งสามารถเป็นแนวทางตัวอย่างสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

บทที่ 2

การนิยามและความหมาย

ความสัมพันธ์ของที่ว่างกับสภาพแวดล้อม ที่ว่างภายในกับที่ว่างภายนอก ความมืดและความสว่าง พื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะ จะถูกเชื่อมต่อด้วยพื้นที่ระหว่างเสมอ ซึ่งอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่ง (Transition) จากประเด็นข้อสังเกตที่เกิดขึ้นต่อ Transitional space ในงานสถาปัตยกรรม การศึกษาขอบเขตและความหมายของ Transitional space ไปจนถึงการจัดการที่ว่างเพื่อประโยชน์ใช้สอย นับยะสำคัญในเชิงความหมายทางวัฒนธรรม คุณลักษณะของการเชื่อมต่อที่ว่างและความสัมพันธ์ในภาพรวมของงานสถาปัตยกรรม ซึ่ง หรือพื้นที่ตัวกลางเชื่อมมีการถูกเรียกกันในหลายคำศัพท์และความหมายที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่เป็นประเด็นสำคัญที่จะทำการศึกษาในบทนี้

1. การนิยามและความหมาย

Transitional space ในพจนานุกรมอังกฤษเป็นไทยของ ไทยวัฒนาพานิช ได้ให้ความหมายของคำว่า “Transition หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ระยะเวลาสั้นๆ หัวต่อ การเปลี่ยนแปลงทำนองรวมถึงการเชื่อมต่อ เชื่อมโยงและการเชื่อมเปลี่ยนจากสถานการณหนึ่งไปสู่อีกสถานการณหนึ่ง”

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการศึกษา Transitional space ในหลากหลายมิติ ทั้งมิติทางกายภาพขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม มิติทางด้านสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ มิติทางด้านสังคมประเพณี วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ และมีการนิยามพื้นที่ระหว่างที่ว่างที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อ Transitional space หรือ Intermediate area คือ พื้นที่ระหว่างความเป็นสาธารณะภายนอกบ้านและความเป็นส่วนตัวภายใน Kisho Kurokawa.(1994) โดยเน้นความสำคัญไปที่องค์ประกอบที่อยู่ระหว่างที่ว่าง (Intermediating elements) ในแง่ของการสร้างสภาพแวดล้อม กิ่งความเป็นสาธารณะหรือกิ่งความเป็นส่วนตัว แสดงออกผ่านรูปแบบของที่ว่าง โดยการสร้างสภาพแวดล้อมนั้นได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม ความเชื่อ และประสบการณ์หรือภูมิปัญญาด้านการสร้างอาศัยของชาวบ้าน Ismail. (2012)

อีกนัยหนึ่ง Transitional space ใช้สำหรับการอธิบายองค์ประกอบเชิงที่ว่างที่อยู่ระหว่างความเป็นสาธารณณะกับความเป็นส่วนตัว การเปิดและการปิดของที่ว่าง และที่ว่างภายในและภายนอกของสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิม Hifsiye Pulhan และ Ibrahim Numan. (2005) ในความแตกต่างของวัฒนธรรมก็มีการนิยาม Transitional space ไว้หลากหลาย ในที่ตั่งที่มีภูมิอากาศแตกต่างกันแต่ ทำหน้าที่คล้ายถึงกันคือการเป็น Transitional space ของบ้าน

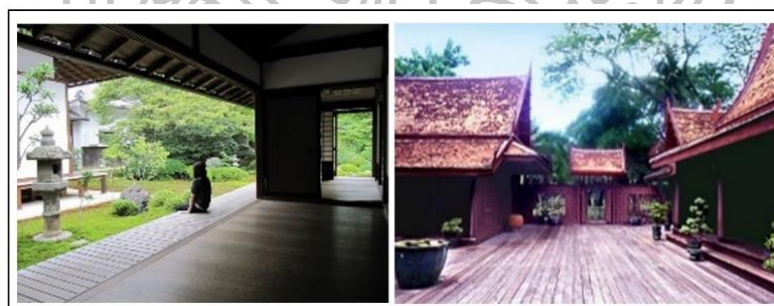

(ก)

(ข)

ภาพที่ 1 แสดง Transitional space ในบ้านเรือนที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศที่แตกต่างกัน

(ก) Courtyard บ้านยุโรป (ข) Verandah บ้านในเขตภูมิอากาศร้อนชื้น

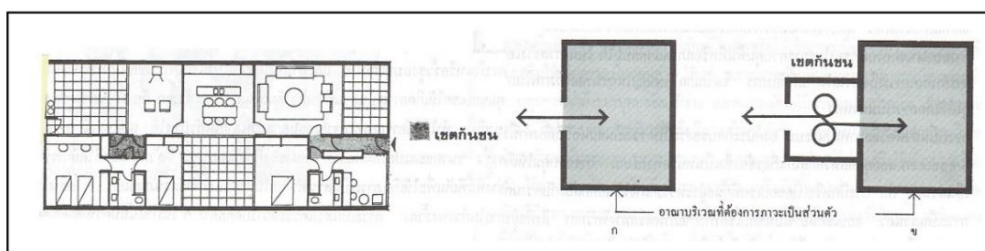
(ก)

(ข)

ภาพที่ 2 แสดง Transitional space ในบ้านเรือนที่มีที่ตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศที่แตกต่างกัน

(ก) Engawa ในบ้านญี่ปุ่น (ข) ชานเรือนไทย

จากการศึกษาของ Chermayeff และ Alexander, 1963 ในหนังสือ Community and Privacy ได้เสนอกลไกทางกายภาพที่สำคัญที่ใช้ในการป้องกันการล่วงล้ำโดยไม่เจตนาไม่ว่าบุคคลภายนอกหรือระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวด้วยกัน คือ การจัดให้มี (Buffer zone) ที่ทำหน้าที่ควบคุมการเข้าออกโดยการกักไว้ก่อนหรือเป็นบริเวณที่เรียกว่า (Lock) ซึ่งอาจจัดเขตกันชนนี้ไว้ในอาคารส่วนบุคคล เช่น ตรงทางเข้าบ้าน ทางเข้าห้องนอนผู้ใหญ่หรือในอาคารกึ่งสาธารณะ เช่น ตรงทางเข้าห้องพักผ่อนใช้ ทางเข้าห้องที่มีความต้องการในการป้องกันการติดเชื้อโรคในโรงพยาบาล ทางเข้าห้องพักโรงแรม Chermayeff และ Alexander (1963)

ภาพที่ 3 กลไกทางกายภาพของเขตกันชน (Buffer zone)

ที่มา: วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2541). **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม** มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ในประเด็นการควบคุมขอบเขตระหว่างบุคคลเกี่ยวข้องกับการออกแบบในประการสำคัญคือ การแยกอาณาบริเวณให้ชัดเจน วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2526) ซึ่งอาณาบริเวณนั้นมีความหมายเกี่ยวกับบริเวณของพื้นที่ส่วนอาณาเขตนั้นเน้นความหมายเกี่ยวกับขอบเขตของพื้นที่ ด้วยการแยกส่วนภายในที่เป็นอาณาบริเวณส่วนตัวออกจากอาณาบริเวณภายนอกที่เป็นสาธารณะ ซึ่งประเด็นการแบ่งแยกอาณาบริเวณส่วนตัวและอาณาบริเวณสาธารณะอย่างชัดเจนนั้น จะพบได้ในบ้านในยุโรปสมัยกลาง บ้านในแถบละตินอเมริกาและอัฟริกาตอนเหนือ บ้านในอิหร่าน บ้านในอินเดีย บาห์ลี จีน ญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในประเทศไทยเองก็ปรากฏลักษณะกายภาพที่คล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันในการจัดแปลนและรูปทรงทางสถาปัตยกรรม แต่กล่าวได้ว่ามีหลักการเหมือนกันในการแบ่งอาณาบริเวณส่วนตัวออกจากอาณาบริเวณสาธารณะ

ในอีกมิติหนึ่ง Buffer zone นอกจากจะทำหน้าที่ควบคุมการเข้าออกแล้ว ยังควบคุมการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกบ้านซึ่งมีภูมิอากาศหนาวและมีลมแรง ทำหน้าที่ชะลอและเปลี่ยนการเข้าถึงตัวบ้านเช่น ในเมืองที่มีสภาพภูมิอากาศหนาว สถาปนิกญี่ปุ่น Jun Igarashi ได้ทำงานกับคุณลักษณะของ Buffer zone ในฐานะของการเป็น Transitional space มีคุณลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือพื้นที่ระหว่างที่ว่างใช้สอยหลัก ประการที่สองคือพื้นที่ภายนอกซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้ง Buffer zone และ Transitional space ซึ่งได้แก่ Engawa ของบ้านญี่ปุ่น Buffer zone ในบริบทนี้มีนัยยะในการควบคุมสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศรวมถึง Buffer zone กับการรับรู้ของผู้อยู่อาศัย และบรรยากาศของการอยู่อาศัย เพื่อพัฒนาแนวทางการออกแบบพื้นที่รอยต่อระหว่างภายในและภายนอก โดยแนวคิดของ Buffer zone ในการสร้างเครื่องมือในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมซึ่งส่งผลโดยรวมกับระบบการจัดการพื้นที่ (Spatial Organization) ของสถาปัตยกรรมด้วย

ภาพที่ 4 แนวคิด Buffer zone

ที่มา: Jun Igarashi, Layered House เข้าถึงเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.archdaily.com/148880/layered-house-jun-igarashi-architects-2/>

Transitional space จึงเป็นการอธิบายถึงพื้นที่ที่มีนัยยะสำคัญของการซ้อนทับของที่ว่างภายนอกและภายใน ในความต่างของวัฒนธรรมและสภาพภูมิอากาศ Transitional space นอกจากจะมีหลายความหมายที่ถูกเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น Courtyard, Engawa, Vestibule, Arcade, terrace, Verandah, Lock ฯลฯ ซึ่งในสถาปัตยกรรมไทยแบบดั้งเดิม Transitional space ได้แก่ ซาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเป็นตัวกำหนดรูปแบบของที่ว่าง (Spatial Patterns) และการก่อรูป (Formal Configuration) ของสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมของไทยยังมีการใช้งานและการสร้างองค์ประกอบที่หลากหลายด้วย

ในระดับการใช้พื้นที่สาธารณะของเมือง เส้นแบ่งเขตที่มีความยืดหยุ่นในรูปแบบของการเปลี่ยนผ่าน (Transitional zones) ที่ไม่ได้มีความเป็นส่วนตัวหรือเป็นสาธารณะโดยสิ้นเชิง อีกนัยหนึ่งมักจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงทำให้ผู้อยู่อาศัยและกิจกรรมเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ระหว่างการเข้าและการออกได้ง่ายขึ้นทั้งในแง่ทางกายภาพและจิตวิทยา Jan Gehl (1970)

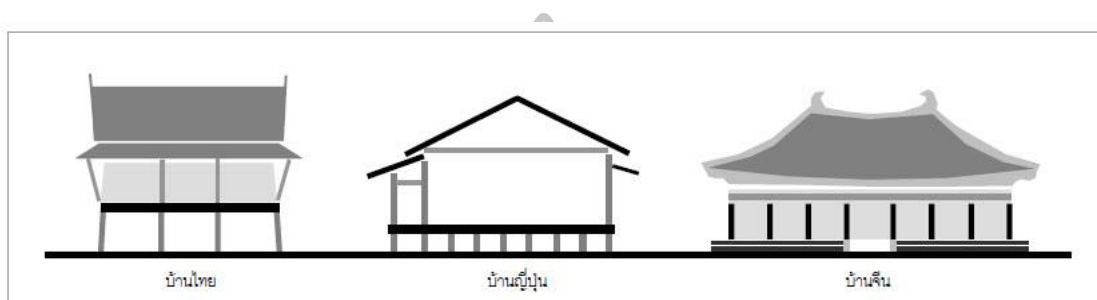

ภาพที่ 5 Transitional zones ในพื้นที่สาธารณะของเมือง

ที่มา: Jan Gehl, Danish Architect Jan Gehl on Cities for People: The Safe City, เข้าถึงเมื่อ 10 ธันวาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://sf.streetsblog.org/2011/06/13/danish-architect-jan-gehl-on-cities-for-people-the-safe-city/>

คุณลักษณะของที่ว่างซึ่งเป็นตัวกลางเชื่อมต่อความสัมพันธ์ของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมภายนอกและภายใน จึงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการจัดวางและการยึดครองที่ว่างทางสถาปัตยกรรม เพราะ Transitional space มีผลทั้งในด้านความเชื่อมต่อของที่ว่าง ผลทางด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ และผลในด้านจิตวิทยา ยกตัวอย่างเช่น ชานเรือน ในบ้านเรือนไทยซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลาง ในการเชื่อมต่อพื้นที่ภายในและพื้นที่ภายนอกของบ้านเพื่อไม่ให้ที่ว่างภายนอกและภายในขัดกันมากเกินไป ในลักษณะทางจิตวิทยาและยังทำหน้าที่เป็นส่วนที่มีลักษณะเชื่อเชิญที่จะทำให้ผู้ใช้ มีระยะของการปรับตัวก่อนเข้าไปภายในโดยไม่เคอะเขิน โดยแนวคิดเรื่องทัศนคติต่อที่ว่าง โดยการศึกษา ซึ่งถ่ายทอดผ่านคุณลักษณะเฉพาะทางรูปทรงและการจัดวางที่ว่างทางสถาปัตยกรรม เพื่อให้สามารถสอดประสานไปกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักเกิดจากการประยุกต์ใช้องค์ประกอบสัญลักษณ์ทางรูปทรงและกายภาพขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว ในขณะที่ประเด็นสำคัญคือ คุณลักษณะของการจัดวางที่ว่าง ที่สะท้อนรูปแบบความเป็นอยู่ และระบบสังคมในระบบการจัดการที่ว่าง กลับไม่ถูกนำมาใช้ในการสร้างสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน ทั้งที่จริงแล้วคุณลักษณะของที่ว่างมีความสัมพันธ์กับรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต เป็นลักษณะสองทางแบบปฏิสัมพันธ์ โดยที่วิถีชีวิตความเป็นอยู่มีส่วนสำคัญ

ในการกำหนดคุณลักษณะของที่ว่าง ขณะเดียวกันคุณลักษณะของที่ว่างก็เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยเช่นกัน คุณลักษณะเฉพาะของที่ว่างเหล่านี้อาจเปรียบเสมือน “อัตลักษณ์ที่ซ่อนเร้น” ศรีศักดิ์ พัฒนาศิน (2545) อยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของแต่ละท้องถิ่น โดยศึกษาเปรียบเทียบในกรณีศึกษาบ้านไทย บ้านญี่ปุ่นและบ้านจีน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งวิถีชีวิตและสภาพภูมิอากาศ

ภาพที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบบ้านไทย ญี่ปุ่นและจีน ตามลำดับ
ที่มา: ศรีศักดิ์ พัฒนาศิน. 2545. **ทัศนคติต่อที่ว่าง: อัตลักษณ์ที่ซ่อนในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเอเชียร่วมสมัย**, วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 135

2. การใช้ตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ของที่ว่างทางสถาปัตยกรรม

ในกรณีที่ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม มีการใช้งานหลายประโยชน์ใช้สอย จำเป็นจะต้องมีตัวกลางอย่างใดอย่างหนึ่งที่สามารถทำหน้าที่แบ่งแยกประโยชน์ใช้สอยออกจากกัน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถจะเชื่อมความต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอยในกรณีต้องการความต่อเนื่องได้ ตัวกลางที่กล่าวถึงอาจจะเป็นที่ว่างในกรณีที่มีประโยชน์ใช้สอยเฉพาะแยกกันมิตชิดหรือในทางตรงกันข้ามอาจเป็นตัวกลางอื่นๆ ซึ่งเชื่อมความสัมพันธ์ของที่ว่างกว้างใหญ่ ซึ่งต้องการแบ่งประโยชน์ใช้สอยก็อาจจะเป็นได้ ลักษณะตัวกลางที่จะกล่าวถึงนี้จะเป็นอย่างสองลักษณะตามหัวข้อต่างๆ

1. ลักษณะที่ว่างซึ่งเป็นตัวกลางเชื่อมต่อความสัมพันธ์ของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมภายนอกและภายใน
2. ความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงระดับที่ว่างทางสถาปัตยกรรม
3. การใช้ตัวกลางแบ่งแยกความต่อเนื่องของที่ว่างและประโยชน์ใช้สอย
4. ทางเท้าหรือทางเดินติดต่อ
5. การเชื่อมต่อที่ว่างทางสถาปัตยกรรมซึ่งต้องการให้เป็นจุดสนใจ

ลักษณะของ Transitional space ทางสถาปัตยกรรมซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประโยชน์ใช้สอยตั้งแต่หน่วยเล็กไปจนถึงหน่วยใหญ่ที่สัมพันธ์กับเมืองและชุมชนทั้งยังเชื่อมโยงกับคุณค่าของที่ว่างใน

ชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะลักษณะที่ว่างบ้าน อาคารพักอาศัย ไปจนถึงอาคารสาธารณะที่มีการชุมนุมชนที่ก่อให้เกิดสังคม หรือถือเป็นพื้นที่เชื่อมต่อ กิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นกำหนดที่ว่าง ใช้สอยเป็นไปในลักษณะของ ที่ว่างสาธารณะ ทั้งในอาคารและพื้นที่ระหว่างอาคาร

3. บทบาทและความสำคัญของ Transitional space ในงานสถาปัตยกรรม

จากการศึกษารูปแบบและหน้าที่ ทำการสรุปใจความสำคัญ ดังนี้

3.1 Transition การเปลี่ยนผ่านจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง

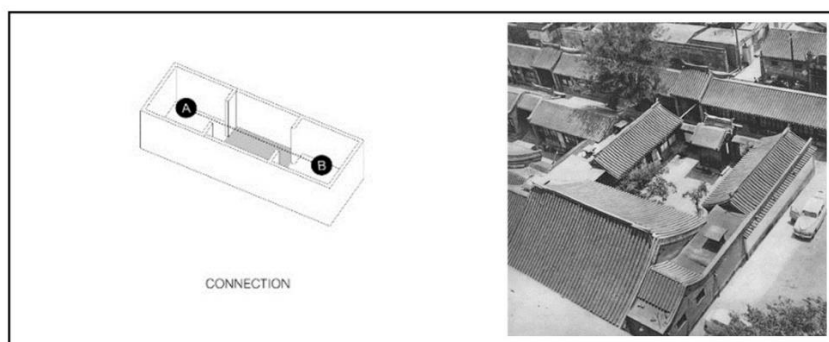
(ก)

(ข)

ภาพที่ 7 Transitional space การเปลี่ยนผ่านจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่ง

ที่มา: (ข) Self-Contained cottages for couples, groups or families, เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.belfastcottages.com/>

3.2 Connection เชื่อมต่อจากที่ว่างหนึ่งไปอีกที่ว่างหนึ่งโดยทำหน้าที่เป็นตัวกลาง

(ก)

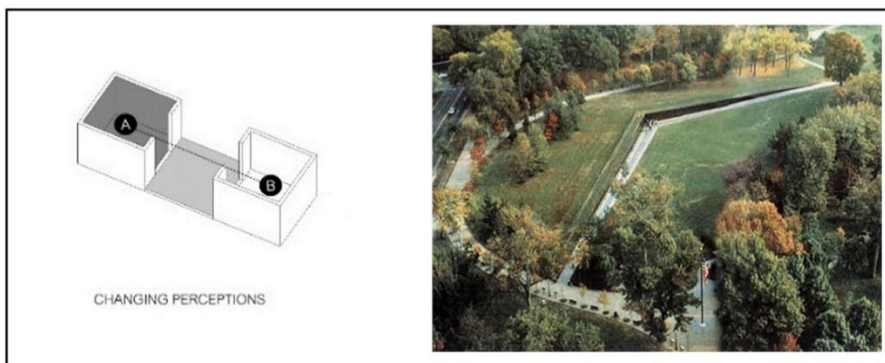
(ข)

ภาพที่ 8 Transitional space เชื่อมต่อจากที่ว่าง

ที่มา: (ข) Beijing: Wenwu chuban she, Beijing gu jianzhu , 1959, plate 139, เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก

<https://depts.washington.edu/chinaciv/3intrhme.htm>

3.3 Changing Perception เปลี่ยนผ่านในเชิงเปลี่ยนการรับรู้ประสบการณ์ในที่ว่าง เปลี่ยนผ่านไปอีกที่ว่างหนึ่ง

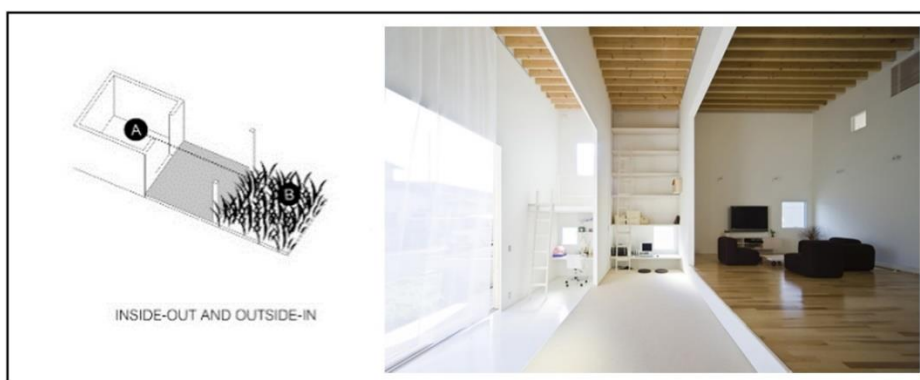

(ก)

(ข)

ภาพที่ 9 Transitional space เปลี่ยนผ่านในเชิงเปลี่ยนการรับรู้ประสบการณ์
ที่มา: (ข) CHRISTOPHER KLEIN, The Remarkable Story of Maya Lin's Vietnam Veterans Memorial, เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก
<http://www.biography.com/news/maya-lin-vietnam-veterans-memorial>

3.4 Inside-out and outside-in เชื่อมภายในสู่ภายนอก เชื่อมภายนอกสู่ภายใน

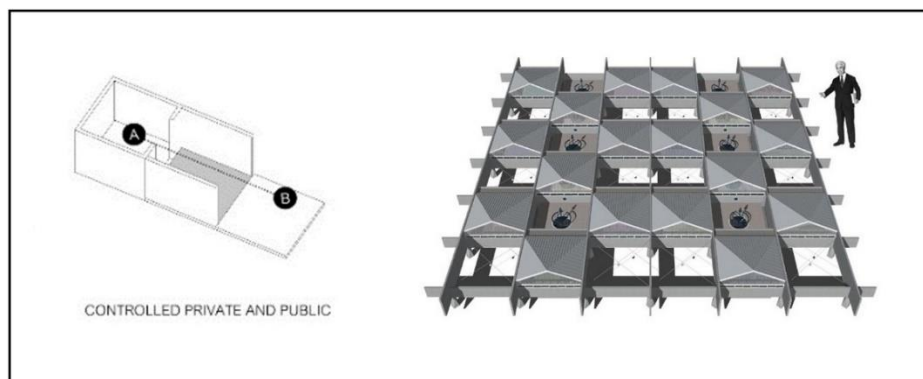
(ก)

(ข)

ภาพที่ 10 Transitional space เชื่อมภายในสู่ภายนอก เชื่อมภายนอกสู่ภายใน
ที่มา: (ข) Jun Igarashi, Layered House เข้าถึงเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก
<http://www.archdaily.com/148880/layered-house-jun-igarashi-architects-2/>

3.5 Controlling Private and Public อยู่ตรงกลางระหว่างที่ว่างส่วนตัวกับที่ว่าง

สาธารณะ

(ก)

(ข)

ภาพที่ 11 Transitional space อยู่ตรงกลางระหว่างที่ว่างส่วนตัวกับที่ว่างสาธารณะ

ที่มา: (ข) Ashihara Architects and Associations, Musashino Art University, Atelier

Building เข้าถึงเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <http://www.ashihara.jp/>

ดังนั้นสำหรับการศึกษา Transition space ในวิทยานิพนธ์นี้จึงหมายความถึง ที่ว่างที่เชื่อมต่อระหว่างสภาวะการหนึ่งไปสู่อีกสภาวะการหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ระหว่างภายในและภายนอก โดยทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่ที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกหรือตัดขาด และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกัน ทั้งทางกายภาพและในแง่ของจิตวิทยารวมถึงวัฒนธรรมประเพณี มากกว่าการเป็นแค่องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่เป็นทางผ่านหรือทางสัญจร Transitional Space ทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่ระหว่าง พื้นที่กันชน Buffer Zone และพื้นที่สำหรับการเชื่อมต่อ มากกว่าหน้าที่ใช้สอยในแง่ทางผ่านหรือทางสัญจรในงานสถาปัตยกรรม เป็นรูปแบบของการบูรณาการในการใช้พื้นที่หลายส่วนของอาคาร เป็นพื้นที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้ใช้ และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับการอยู่อาศัย

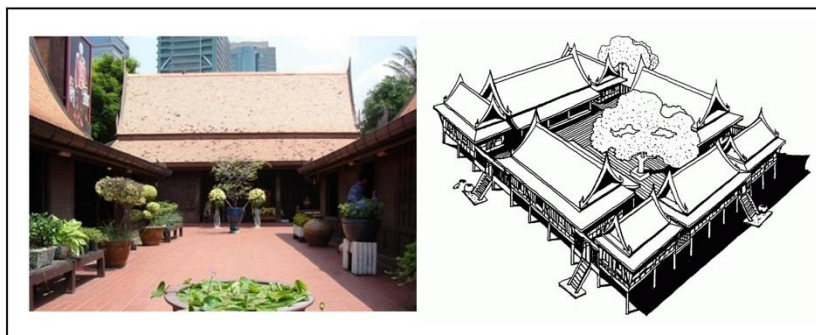
บทที่ 3

ว่าด้วย “ชาน”

1. ชานหรือนอกชาน

ชานหรือนอกชาน เป็นส่วนพื้นที่ที่มีได้มีหลังคาคลุม เป็นส่วนขยายให้บ้านใหญ่ขึ้น การวางแผนห้อง เกลียงชานชั้นบนเป็นพื้นที่โล่งๆแสดงลักษณะความเป็นอยู่ของประเทศร้อนซึ่งต้องการพื้นที่พักผ่อนในที่โล่งแจ้งโดยเฉพาะใช้ชานตากผ้าในเวลากลางวันและพักผ่อนชมจันทร์ในเวลากลางคืน และเพื่อ “เอนกประสงค์” (Multi-purpose Use) ตัดแปลงใช้สอยได้ในทุกโอกาส (บ้านไทยภาคกลาง, สมภพ ภิรมย์) ริมชานมีรั้วกันโดยรอบ ประตูชานมักมี 2 ประตู คือ ประตูด้านหน้าและประตูด้านข้างหรือหลัง กลางชานมักปลูกไม้ใหญ่เพื่อความร่มรื่น ไม่มีกำหนดตายตัว สุดแต่ความเหมาะสม มีบันไดขึ้นหน้าบ้านและลงหลังบ้าน จากกรณีศึกษาชานเรือนของบ้านเรือนไทย ชานเรือนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีสัดส่วน 30-50 % เมื่อเทียบกับพื้นที่บ้านทั้งหลัง ซึ่งพื้นที่นอกชานเป็นพื้นที่ลานขนาดใหญ่ เชื่อมต่อระหว่างอาคารที่มีทั้งส่วนในร่ม และนอกร่มชายคา บนนอกชานนี้จะมีต้นไม้ขนาดใหญ่น้อย บัวต่างสี กระถางลายคราม ส่วนภายในชาน เป็นความว่างของพื้นที่ชานบางตอนสำหรับผู้ใช้ได้อาศัยเดิน นั่งนอน เพื่อพักผ่อน จนมีจินตกวีไทย ได้เคยพิจารณาถึงความร่มรื่นกลมกลืนสอดคล้องระหว่างชาน จนถึงเป็นตัวกลาง Transitional space ระหว่างที่ว่างภายในกับธรรมชาติภายนอกไว้ในกลอนวรรณคดีเรื่องขุนช้าง ขุนแผน (หม่อมราชวงศ์ทองใหญ่ ทองใหญ่, 2508)

ถึงนอกชานละลานจิตต์	ตะลึงคิดลึงเลดูเคหา
แล้วชำเลื่องเยื้องย่างถึงอ่างปลา	ชะงักหน้ามือช้อนมาชมดู
กลมกลืนสมอย่างตระชั้น	บ้างว้ายหันเหวี่ยงหางกระทั่งหู
ถึงกระฉางต้นไม้ชายตาตุ	เป็นคู่ชูช่ออรชร

ภาพที่ 12 บรรยากาศการจัดสภาพแวดล้อมของบ้านไทย

ที่มา: ฤทัย ใจจงรัก. (2539). **เรือนไทยเดิม**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของเรือนสยาม ก็คือ การตั้งเสาต่อระเบียงและนอกชานไปจากห้องนอนซึ่งทำให้พื้นที่สำหรับนั่งเล่น นอนเล่น ทำครัว ตลอดจนทำกิจกรรมบนบ้านในเวลากลางวันระเบียงทำให้มีพื้นที่กว้างใช้ตากเสื้อผ้าและสิ่งของอื่นๆได้ เรือนสยามคงมีความยาวไม่เกิน 5 ห้อง แต่ถ้าหากต้องการต่อขยายให้มีพื้นที่มากก็สามารถสร้างเป็นเรือนแฝดขนานกันทำให้มีหลังคาอยู่เคียงกัน คือ หลังคาสูงเป็นของห้องนอน ส่วนหลังคาเตี้ยเป็นของเรือนชานที่เปิดโล่งสำหรับชีวิตในเวลากลางวัน ศรีศักร วัลลโภดม (2543)

นอกชานจึงถือเป็น Transitional space ที่เป็นตัวกลางเชื่อมต่อความว่างเปล่ากับธรรมชาติ จึงให้ประโยชน์ทางจิตใจแก่ผู้ใช้น้อย่างสมค่าไม่ใช่ความว่างที่ไร้ประโยชน์ นอกจากนั้นชานยังสะท้อนความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยก่อนที่มักอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ และเพิ่มจำนวนเรือนหรือบ้านให้มากขึ้น เชื่อมต่อด้วยชานเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอย คือ เรือนหมู่ได้แก่เรือนปลูกอยู่ในที่เดียวกันมีหลายหลัง ในระยะต่อมามีความเจริญแล้ว อาจมีนอกชานเล่นกลางติดต่อกันได้ตลอด เรือนเหล่านี้หลังหนึ่งเป็นเรือนเดิม ซึ่งพ่อแม่อยู่ ส่วนนอกนั้นเป็นเรือนหลังย่อมกว่าโดยทั่วไป เรือนหมู่จะประกอบด้วยเรือนนอนสองถึงสามเรือนมีชานและระเบียงเล่นถึงกัน อาจมีเรือนครัวหรือเรือนโถงที่ใช้นั่งเล่นหรือมีกิจกรรมในเวลากลางวันร่วมกัน ภายในเรือนจะประกอบด้วย หอนั่ง หอนก หอพระ ครัว ห้องน้ำและส้วมอยู่ร่วมกัน โดยมีชานเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ส่วนต่างๆของเรือน สามารถเชื่อมต่อกันได้ การวางแปลนห้อง เฉลียง ชาน ชั้นบนเป็นพื้นที่โล่งๆ แสดงลักษณะของความเป็นอยู่ประเภทในเขตร้อนชื้นซึ่งต้องการพื้นที่พักผ่อนในที่โล่งแจ้งโดยเฉพาะใช้ชานตากผ้าในเวลากลางวันและพักผ่อนชมจันทร์เวลากลางคืน และเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ (Multi – purpose use) ปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงใช้สอยได้ในทุกโอกาส ถ้าเรือนหมู่นี้เป็นของคหบดีผู้มั่งคั่งมักมีเรือนโถงปลูกขึ้นหลังหนึ่ง ที่ตรงกลางชาน สำหรับเอาไว้นั่งเล่นหรือใช้เป็นที่สำหรับเมื่อเวลามีงาน เช่น สวดมนต์เลี้ยงพระเป็นต้น หอนั่งนั้นไม่จำเป็นจะต้องปลูกอยู่กลางชานเสมอไป จะใช้เรือนหลังไหนซึ่งยังไม่มีคนอยู่และเปิดเป็นห้องโถงใช้เป็นหอนั่งก็ได้ นอกนี้อาจมีเรือนหลังเล็กๆสำหรับเลี้ยงนก

จะปลูกไว้ตรงไหนก็ได้ แล้วแต่จะเห็นเหมาะ เรือนอย่างนี้เรียกว่าหอนก ด้านหลังหอนั่งมักปลูกเป็น
 รั้วต้นไม้ โดยมากเป็นไม้เถา ซึ่งมีดอกกลิ่นหอม เรือนหมู่ที่กล่าวนี้ ดุฎฎิพระอย่างเก่าที่แบ่งเป็นคณะ
 ก็ได้ แต่เป็นหอนั่งเรียกชื่อเปลี่ยนเป็นหอดัน หอสวดมนต์ไปตามลักษณะที่ใช้ พระยาอนุমানราชชน
 ประเพณีสร้างบ้านปลูกเรือนของชาวไทย, (2507) จากกรณีศึกษา Transitional space ทาง
 สถาปัตยกรรมที่สร้างความสัมพันธ์กับที่ว่าง และสิ่งต่างๆโดยเฉพาะธรรมชาติ กับสภาพแวดล้อม มา
 พอสังเขป จึงน่าจะเข้าใจความหมายของที่ว่าง ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมต่อความสัมพันธ์ ในแง่
 การเปลี่ยนจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่อีกสถานการณ์หนึ่ง หรือ อีกหลายๆสถานการณ์ก็ตาม ชัดเจนขึ้น
 นอกจากหน้าที่ในการเชื่อมต่อที่ว่างภายในเรือนแล้ว ชานยังเป็นพื้นที่ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งาน
 ได้ตามลักษณะการใช้งานที่เหมาะสม และยังสะท้อนระบบโครงสร้างทางสังคมและระบบครอบครัว
 ของคนไทยสมัยก่อนอีกด้วย

ภาพที่ 13 แสดงกรณีตัวอย่างองค์ประกอบชานเรือน ในบ้านเรือนไทย
 ที่มา: Pong, ลานชานบ้าน Multipurpose Space, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้
 จาก<http://www.panoramio.com/photo/28211513>

2. สรุปลักษณะของชานเรือนไทยภาคกลาง

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นของชานเรือนและ
 ความหมาย บทบาทในมิติอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่เรือน ที่สอดคล้องกับภูมิประเทศ
 ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่และสะท้อนลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่ผ่านการตีความการจัดการพื้นที่
 ดังนี้

2.1 ชานกว้าง จากการวิเคราะห์สัดส่วนพื้นที่ของเรือนไทย พบว่า พื้นที่ชานนั้นไม่ต่ำกว่า
 40 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมด (ซึ่งประกอบด้วย ห้อง ระเบียง ชาน)

2.2 ถ้าเอาพื้นที่ ชานรวมกับพื้นที่ระเบียง พื้นที่ส่วนพักอาศัยภายนอกจะเท่ากับ 60
 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสัดส่วนนี้สัมพันธ์กับการปรับตัวเข้ากับสภาพภูมิอากาศ

2.3 ชาน มีความสำคัญเช่นเดียวกับ เรือนนอน และเรือนครัว ในเรือนไทยจะขาด
 องค์ประกอบใดไปไม่ได้ ถ้าพื้นที่พักผ่อนภายในอาศัยเรือนนอน ส่วนพักผ่อนภายนอกอาศัยชานและ
 ระเบียง

2.4 ชาน เป็นองค์ประกอบทำหน้าที่ควบคุมสภาพแวดล้อม รับแดด รับลม รับอากาศบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมเขตร้อนชื้น

2.5 ชานเป็น พื้นที่พักผ่อน นั่งเล่น ทำงานอดิเรก ทำสวนรับแขก จัดงานพิธี งานโกนจุก งานทำบุญบ้าน

2.6 ชานเป็นพื้นที่ที่ถูกโอบล้อมด้วยเรือน การรับรู้ของชานอยู่ในชานจะปิดการรับรู้ในแนวราบ แต่เปิดการรับรู้ ท้องฟ้าและธรรมชาติรอบตัวในมุมมองที่แตกต่างออกไปจากการอยู่ในระนาบพื้นดิน

2.7 ชาน และระดับพื้นเรือนสะท้อนระบบฐานานุศักดิ์ทางสังคมทางสังคมของไทย เรื่องที่ต่ำ-ที่สูง นอกจากนั้นระดับพื้นชานยังทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย ผ่านการใช้งานระดับพื้นที่ต่างกัน วัสดุที่ใช้ซึ่งเป็นไม้ โดยควบคุมการเคลื่อนผ่านที่วางแต่ละส่วนอย่างอ่อนนุ่ม ไม่ปรูดปราด

2.8 ชาน ทำหน้าที่ควบคุมการเข้าถึงจากเรือนหนึ่งไปสู่อีกเรือนหนึ่ง

2.9 ชาน ควบคุมการต่อขยายเรือน สะท้อนระบบครอบครัวขยายของคนไทยโบราณ ที่นิยมปลูกเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกันโดยใช้ชานเป็นตัวเชื่อมต่อเล่นถึงกัน อ้างอิงระบบครอบครัวจากหนังสือ “ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน” ของท่านเสถียรโกเศศท่านได้กล่าวไว้ดังนี้ “ในวิชาว่าด้วยระบบครอบครัวของสังคมมนุษย์ แบ่งครอบครัวออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ครอบครัวจุดเริ่มต้น (Nuclear Family) ครอบครัวขยายตัว (Extended Family) ครอบครัวผสม (Complex Family) ซึ่งถือว่าถ้าเป็นญาติ จะมาอยู่ร่วมกันเป็นหลายครอบครัวก็ได้ นี่คือลักษณะของครอบครัวของชาวไทย แต่ครอบครัวตามลักษณะที่ 1 และที่ 2 ของชาวไทยก็มี เมื่อกล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้าสองคนผัวเมีย จะมีบุตรด้วยกันหรือไม่ก็ตามก็เป็นครอบครัวจุดเริ่มต้น ถ้ามีปู่ตายายและพี่ป้าหน้าอา เป็นต้นซึ่งเป็นญาติ อยู่อาศัยด้วยกันก็เป็นครอบครัวขยายตัว ถ้าญาติมาอยู่ด้วยมีครอบครัว เช่น บุตรซึ่งออกเรือนแล้ว ควรจะแยกครัวไปอยู่ต่างหาก แต่ยังอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน หรือแยกครัวไปอยู่ที่อื่นแล้ว ภายหลังกลับมาอาศัยรวมอยู่กับพ่อแม่ เป็นอย่างหลายครอบครัวมารวมกันเป็นครอบครัวเดียว ก็เป็นครอบครัวผสม เพราะฉะนั้นครอบครัวไทยจึงมีทั้ง 3 ลักษณะ สุดแล้วแต่เงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นข้อใหญ่ ดังได้กล่าวมานี้ จึงเกิด หมู่เรือนไทย-บ้านไทยชั้น-หมู่บ้านไทย”

(สมภพ ภิรมย์ บ้านไทยภาคกลาง, พ.ศ. 2514 หน้า: 4)

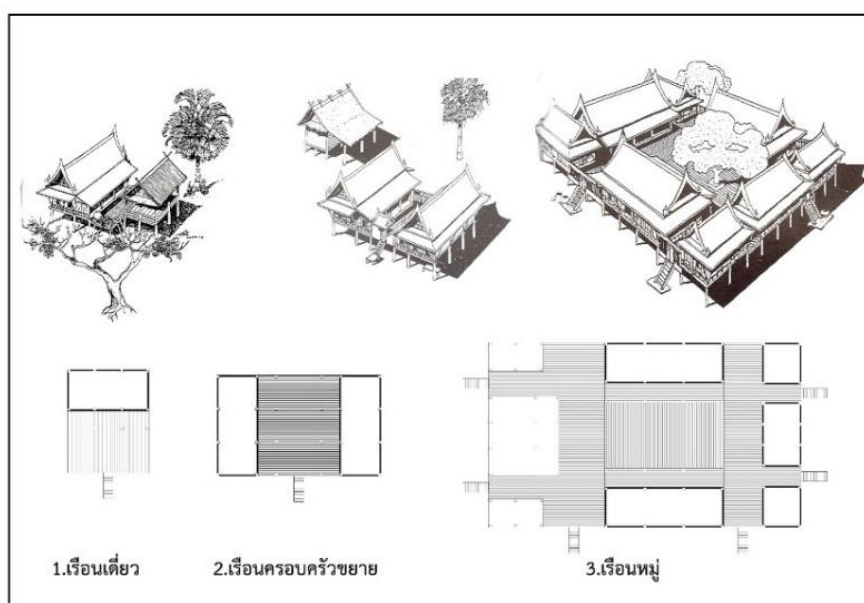
2.10 ชาน ควบคุมการแบ่งพื้นที่ใช้สอยของเรือน โดยมีชานเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อ

2.11 ชาน ทำหน้าที่ควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ส่วนตัวภายในเรือนและแบ่งแยกความเป็นส่วนตัวกับความเป็นสาธารณะอย่างเป็นระบบ

3. รูปแบบของชานเรือนในประเทศไทย

ความหลากหลายของรูปแบบชานเรือนที่เกิดขึ้นในเรือนไทย ในแต่ละภูมิภาคมีลักษณะร่วมของการใช้งานชานในฐานะพื้นที่เอนกประสงค์ของเรือน เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากบันไดเป็น ชานแดด ถูกขนาบด้วยเรือนเดี่ยวหรือเรือนแฝด หรืออีกด้านหนึ่งอาจขนาบด้วยม้านั่งสำหรับพักผ่อนและร้านน้ำซึ่งเป็นที่ตั้งของหม้อน้ำสำหรับต้มกิน ชานจึงเป็นพื้นที่ตัวกลางระหว่างพื้นที่ส่วนตัวภายในบ้านและพื้นที่สาธารณะภายนอกบ้าน จึงทำการศึกษาดูอย่างชานในบ้านเรือนไทย ดังนี้

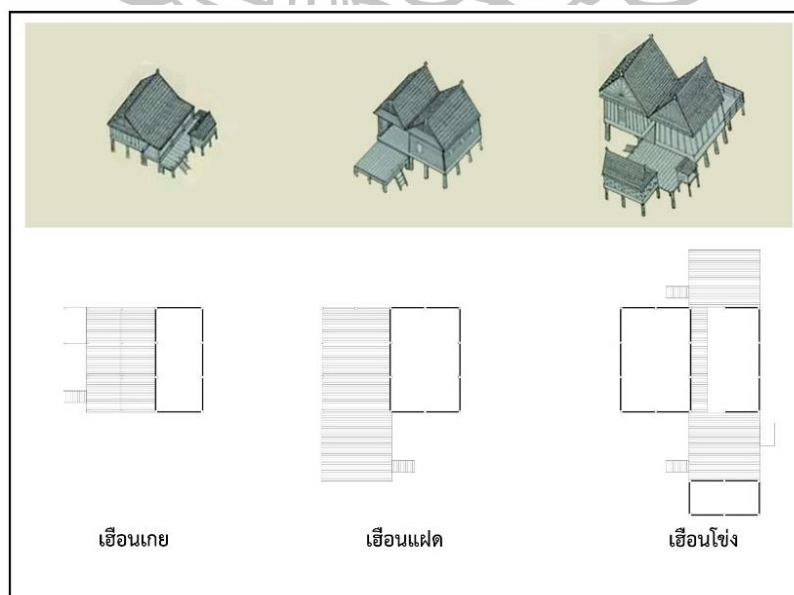
3.1 เรือนไทยภาคกลาง โดยศึกษาเรือนหมู่ ชานเรือนจะถูกโอบล้อมด้วยเรือนนอน และเรือนครัว ชานจะอยู่กลางเรือนทำหน้าที่เชื่อมต่อที่ว่างภายในเรือนและควบคุมการเข้าถึงเรือนในแต่ละหลัง พัฒนาการที่เต็มทีของเรือนไทยภาคกลางคือ การเป็นเรือนหมู่ มักพบในครอบครัวใหญ่ๆที่มีอันจะกินหรือไม่ก็เป็นคหบดีหรือขุนนางโดยทั่วไปเรือนหมู่จะประกอบด้วยเรือนนอน สองถึงสามเรือนมีชานและระเบียงแล่นถึงกัน อาจมีเรือนครัวหรือเรือนโถงที่ใช้นั่งเล่นหรือมีกิจกรรมในเวลากลางวันร่วมกัน นั้นหมายความว่า มีครอบครัวอย่างน้อย 2 หรือ 3 ครอบครัวอยู่ร่วมกัน เรือนหมู่ที่สมบูรณ์แบบที่เป็นของบุคคลชั้นเจ้านายนั้นประกอบด้วย เรือนสองหลังที่เป็นห้องนอน หอนก หอพระ ครัว หอง้ำและส้วมอยู่ร่วมกัน โดยมีชานและระเบียงแล่นถึงกันหมด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543) ชานเรือนในเรือนไทยจึงมีนัยยะในการออกแบบที่สอดคล้องกับโครงสร้างทางครอบครัวที่สะท้อนระบบความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยก่อนที่อาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย รุ่นปู่-ย่า ตา-ยาย รุ่นพ่อ-แม่ รุ่นลูก-หลาน โดยจะปลูกเรือนอยู่ร่วมกันโดยมี ชานเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างเรือนและใช้ในการต่อเติมหรือต่อขยาย

ภาพที่ 14 ชานเรือนไทยภาคกลาง

ทิมา ฤทัย ไจจรงค์. (2539). เรือนไทยเดิม. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

3.2 เรือนไทยภาคอีสาน ในเรือนภาคอีสานแบบแผนการใช้พื้นที่ภายในเรือนมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ส่วนเรือนนอน ชาน และเรือนครัว(เรือนไฟ) โดยพื้นที่ใช้งานภายนอกจะประกอบด้วยชาน 2 ส่วนคือ ชานส่วนที่มีหลังคาคลุมหรือเกย ไว้สำหรับนั่งเล่นพักผ่อน อีกส่วนคือชานแดด ทำหน้าที่เชื่อมต่อ เรือนนอนกับ เรือนครัวหรือเรือนไฟ และห้องน้ำ ชานทั้งสองส่วน มีสัดส่วนพื้นที่เป็น 50 % เมื่อเทียบกับพื้นที่เรือนทั้งหมด ทำหน้าที่แบ่งแยกการใช้สอยพื้นที่ในเรือน การต่อเติมและการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้งาน ส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาในการอยู่อาศัยเนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งที่เป็นผลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะจากการที่มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์อยู่อย่างพื้นที่ลุ่มน้ำเลย ที่อยู่อาศัยจึงมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเงื่อนไขที่เปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่น พื้นที่ชาน (เขีย) มีการต่อเติมหลังคาเพื่อลดภาระในการซ่อมบำรุงจากการผุกร่อนของพื้นไม้ ส่วนห้องน้ำ-ส้วมมีการต่อเติมเพื่อความสะดวกในการใช้งานโดยเฉพาะพื้นที่บนเรือน ทั้งนี้เนื่องจากการใช้งานห้องน้ำ-ส้วมนอกตัวเรือนอาจไม่สะดวก โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ (นพดล และคณะ พ.ศ. 2557 หน้า 69) ถ้าเป็นเรือนแฝด มีผู้ที่เคยเห็นเรือนที่ปลูกคู่กันโดยมีชานแล่นถึงกัน(ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม,เรือนไทย บ้านไทย พ.ศ.2543 หน้า 66)และทำหน้าที่เชื่อมต่อสองเรือน ดังนั้นนอกจากชานจะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อที่ว่างภายในเรือนแล้ว ชานยังมีหน้าที่สำคัญในการเป็นพื้นที่สำหรับการต่อเติมเรือนเพื่อปรับเปลี่ยนการใช้งานและเป็นองค์ประกอบของเรือนที่มีความยืดหยุ่นต่อการใช้งานเอนกประสงค์อีกด้วย

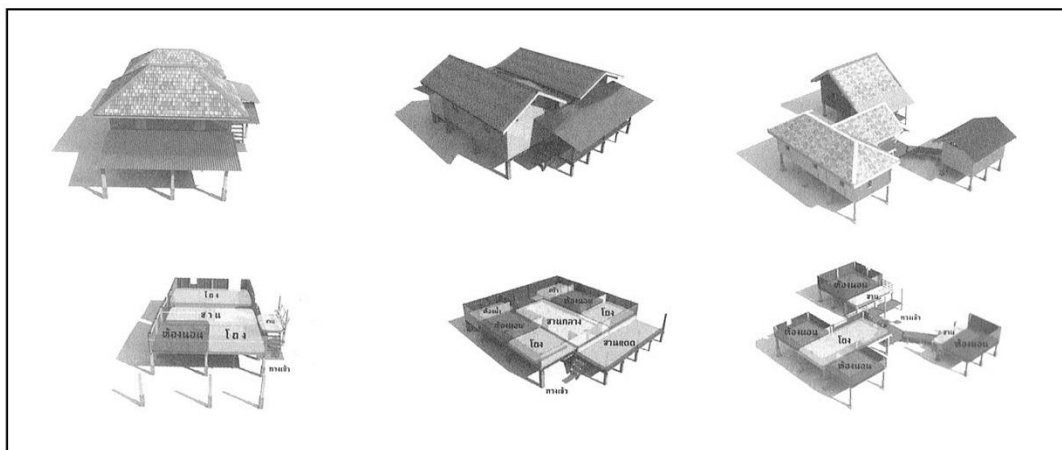
ภาพที่ 15 ชานเรือนภาคอีสาน

ที่มา: รศ.สมร เจนจิละ, **สังคมและวัฒนธรรมไทย** โครงการฝึกอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์อาสา

วันที่ 1 – 4 กรกฎาคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 12 เมษายน 2559,

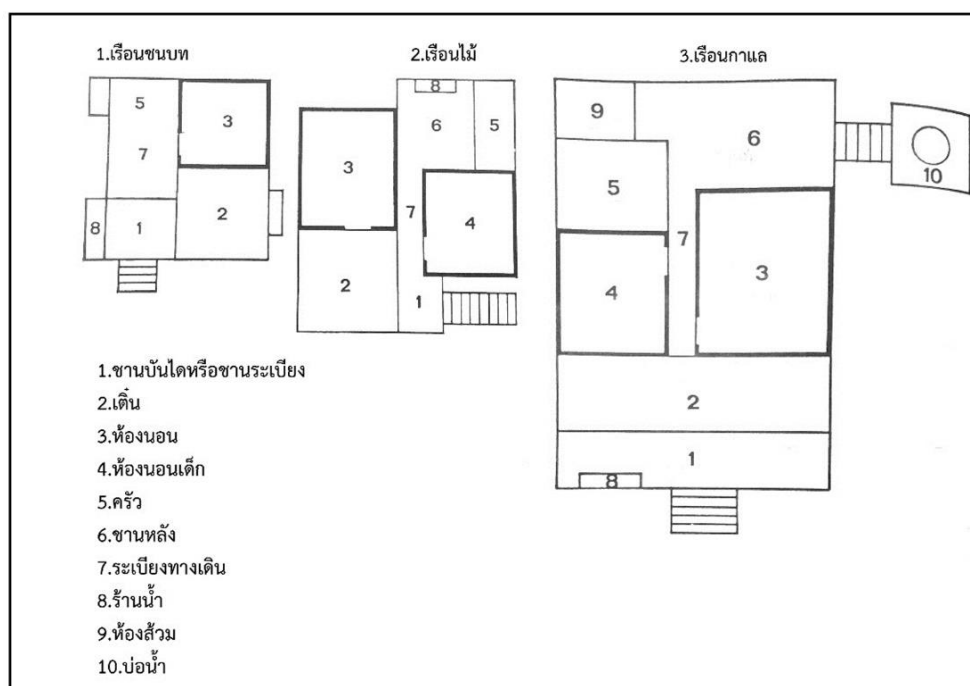
เข้าถึงได้จาก <http://www.slideshare.net/blackstarshooter99/8-3-37569239>

3.3 เรือนไทยภาคใต้ เรือนภาคใต้ชานเรือน ประกอบด้วยชาน 2 ส่วน คือ ชานในส่วนที่มีหลังคาคลุมและชานแดด และมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับพื้นที่ของชานกับการแสดงฐานะของเจ้าของผู้อยู่อาศัยเรือน การมีชานที่กว้างขวางขึ้นก็แสดงถึงการจำนวนเชื่อมต่อและจำนวนของเรือนที่มากขึ้นเช่นกัน ชานในเรือนภาคใต้จึงทำหน้าที่ควบคุมการต่อขยายเรือน ชานในเรือนภาคใต้นอกจากจะทำหน้าที่เชื่อมต่อแต่ละเรือนเข้าด้วยกันแล้ว ยังทำหน้าที่ควบคุมสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศ คือ การมีชานอีกชั้นหนึ่งก่อนจะเข้าสู่เรือนนอนใช้สำหรับนั่งพักผ่อนในเวลากลางวันและป้องกันความร้อนให้กับเรือนนอน แม้ว่าเรือนจะมีอายุในการก่อสร้างหลังจากเรือนเจ้าเมืองหลังเก่าไม่นานนัก แต่ทว่ามีพัฒนาการปรับเปลี่ยนรูปทรง และวัสดุก่อสร้างให้เหมาะสมกับภูมิอากาศที่ฝนตกชุกและลมแรง ด้วยลดความสูงของหน้าจั่วลง ใช้ฝาผนังไม้ไผ่สานฉาบปูน และทำชานเป็นเครื่องก่อเพื่อความทนทานกว่าชานไม้เคี่ยมที่เป็นที่นิยมรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนที่อยู่อาศัยที่มีพัฒนาการของรูปแบบภายใต้บริบทแวดล้อมของพื้นที่ (เกรียงไกร และคณะ พ.ศ.2557)

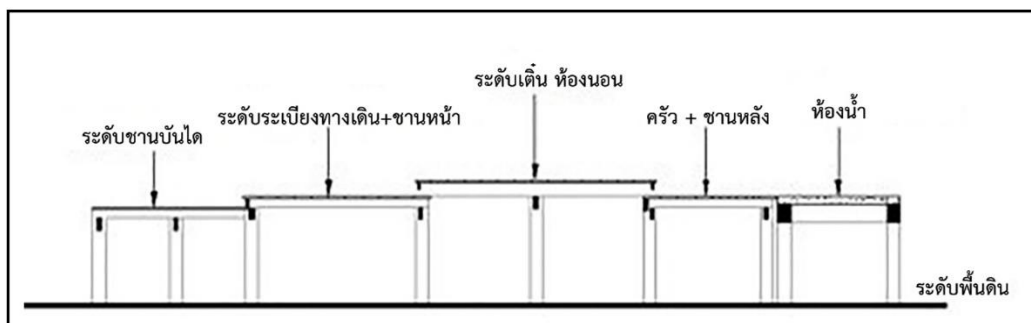
ภาพที่ 16 ชานเรือนไทยภาคใต้
ที่มา: เกรียงไกร เกิดศิริ และคณะ. (2557) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัย 4 ภาค: การประชุมวิชาการและนิทรรศการระดับชาติการจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยและวิถีการอยู่อาศัยผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น. ฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ.

3.4 เรือนไทยภาคเหนือ องค์ประกอบของเรือนเป็นตามประเพณีคือ มีชาน ระเบียง เต็น ห้องนอน ฮ่อมริน ครัวไฟ ฮ้านน้ำ ฯลฯ เรือนครัวไฟด้านหลัง ใช้สำหรับหุงหาอาหาร มีเต็นน้อยหรือเต็นเล็ก สำหรับเตรียมอาหารและนั่งล้อมวงกินข้าวแล้วก็มีนอกชาน สำหรับซักล้างทำความสะอาด (สีบพงศ์ จรรย์สีบศรี และคณะ พ.ศ.2555 หน้า 38-39) ชานเรือนส่วนใหญ่จะกว้าง และลดระดับจากโถงเรือนเล็กน้อย เจาะเป็นช่องแฉกตลอด ระหว่างพื้นชั้นต่อชั้น เพื่อความสะดวกในการระบายอากาศอันร้อนอบอ้าวของตัวเรือนดูเปิดโล่งสบายๆ ตัวเรือนยกใต้ถุนสูง มีระดับเรือนต่างกัน 3 ระดับ คือ 1.ระดับห้องนอนและเต็น 2.ระดับเต็นและห้องครัว 3.ระดับทางเดินและระเบียง ทั้ง 3 ระดับนั้นมีความสัมพันธ์กันในเชิงประโยชน์ใช้สอยและความสัมพันธ์การติดต่ออื่นๆ ทั้งแนวตั้งและแนวนอน และทางเข้าสู่อาคาร ชานและระดับพื้นเรือนเป็นเครื่องมือในการแบ่งประโยชน์ใช้สอย (สามารถ สิริเวชพันธ์, เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือตอนล่าง พ.ศ.2543 หน้า 74-75) ชานเรือนในภาคเหนือมีลักษณะสำคัญคือการเป็นพื้นที่สัญจรหลักของเรือน โดยชานเรือน จะอยู่หน้าบ้านต่อจากบันไดหลัก ชานเรือนในลักษณะจึงเป็นการเปลี่ยนผ่านของการเข้าถึงเรือน ระเบียงทางเดินและชานเรือน ในเรือนชนบทภาคเหนือจะอยู่ติดห้องนอนเต็มหน้าผนัง อีกฟากหนึ่งเป็นผาผนังเรือนระเบียงทางเดิน จะเป็นทางแยกไปยังเต็น ครัวหรือกล่าวได้ว่าระเบียงทางเดินเป็นตัวเชื่อมเนื้อที่อื่นๆเข้าด้วยกัน ในกรณีของเรือนกาแลชานเรือนเปิดโล่งส่วนใหญ่เปิดโล่งตามแนวยาวขวางกับจั่วเรือน ซึ่งเรือนล้านนาถือจั่วเรือนเป็นด้านสำคัญ

ภาพที่ 17 ชานเรือนภาคเหนือ

ที่มา: อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, วิวัฒน์ เตมียพันธ์, กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม, 2539.

ภาพที่ 18 การแบ่งพื้นที่โดยใช้ระดับพื้นเรือนของเรือนไทยภาคเหนือ

ที่มา: รศ.สมร เจนจิละ, **สังคมและวัฒนธรรมไทย** โครงการฝึกอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์อาสา

วันที่ 1 – 4 กรกฎาคม 2557, เข้าถึงเมื่อ 12 เมษายน 2559,

เข้าถึงได้จาก <http://www.slideshare.net/blackstarshooter99/8-3-37569239>

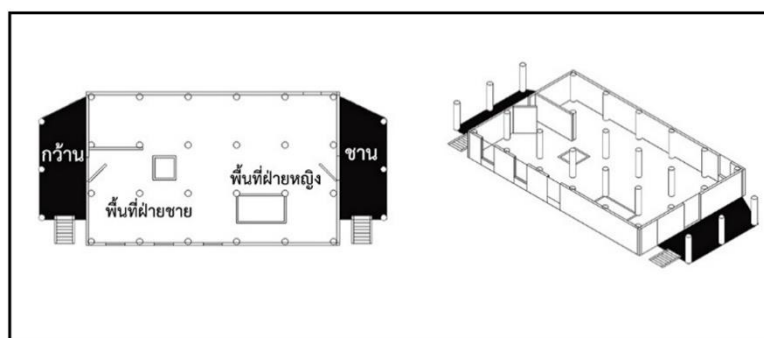
4. ขานที่มีลักษณะเฉพาะที่พบในประเทศไทย

4.1 เรือนลาวโซ่ง การแบ่งพื้นที่ใช้สอยบนเรือน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน อย่างชัดเจน คือ ประกอบด้วย 1. กว้าง 2. กลางเรือน 3. ขาน ส่วนกลางเรือนครอบครองพื้นที่ส่วนใหญ่ มีฝาล้อมรอบ ใช้เป็นที่กินอยู่หลับนอน ปลายด้านหนึ่งของส่วนกลางเรือนเป็นที่ตั้งของกว้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นเฉลียงใต้ชายคา ใช้เป็นที่พักผ่อนของสมาชิกฝ่ายชายและรับแขกผู้ชายโดยเฉพาะ ส่วนปลายอีกด้านหนึ่งเป็นขาน ซึ่งมีทั้งส่วนที่อยู่ใต้ชายคาและส่วนที่เป็นขานแดดใช้เป็นที่ทำงานเย็บปักถักร้อยและซักล้างของฝ่ายหญิง มีบันไดขึ้นสองทาง คือทั้งทางด้านกว้างและด้านขาน เป็นที่รับรู้กันในสังคมไทดำโดยไม่ต้องมีสัญลักษณ์แสดงหรือป้ายบอกว่า บันไดกว้างใช้สำหรับผู้ชายขึ้น-ลงโดยเฉพาะ ขณะที่บันไดด้านขาน สงวนไว้สำหรับผู้หญิงขึ้นลงเท่านั้น (วีระ อินพันทัง, เรือนลาวโซ่ง การกลายรูปในสองศตวรรษ พ.ศ. 2555 หน้า 83) ส่วนกลางเรือนเป็นที่อยู่อาศัยหลัก มีลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่เพราะไม่มีฝากั้นแบ่งห้องภายในเช่นเรือนคนไทยเป็นผังแบบเปิดโล่ง (Open Plan) ยกเว้นห้องผีเท่านั้นที่มีฝากั้นเป็นสัดส่วน แม้ภายในจะมีลักษณะเป็นโถงโล่ง แต่ก็ไม่ใช่ความโล่งที่ว่างเปล่าด้วยมีเสาปรากฏอยู่เป็นแถวเป็นแนว เรือนไทดำครองพื้นที่ด้านกว้าง 3 ห้องเสมอ ส่วนด้านยาวโดยทั่วไปเป็นเรือน 5 ห้องเสาความเป็นเรือนกว้าง 3 ห้องเสาทำให้พื้นที่ภายในถูกแบ่งออกเป็น 3 แถบไปตลอดความยาวของเรือน โดยมีพื้นที่แถบกลางเป็นทางเดิน มีประตูเปิดเข้า-ออกทั้งทางด้านหัวเรือน (กว้าง) ใช้เป็นทางเข้าหลักและด้านท้ายเรือน (ขาน) เป็นทางเข้ารองสำหรับการ Service (วีระ อินพันทัง, 2555) การแบ่งพื้นที่บนเรือนดังกล่าวแสดงถึงการอิงเพศชาย-หญิงอย่างชัดเจน สังคมไทดำให้ความสำคัญกับเพศชาย ถือว่าลูกชายคือผู้สืบผีต่อจากพ่อ สิ่งนี้สะท้อนลงสู่การจัดลำดับพื้นที่บนเรือนอย่างเป็นทางการ โดยถือว่าพื้นที่สำคัญอยู่ทางด้านกว้าง (พื้นที่ฝ่ายชาย) และค่อยๆ ลดความสำคัญลงโดยลำดับเมื่อขยับเข้าใกล้ทางด้านขาน (พื้นที่ฝ่ายหญิง) มากขึ้น (ทวี สว่างปัญญางกูร, 2550 หน้า 90) ตามนัยนี้ด้านกว้าง จึง

เป็นหัวเรือน ส่วนด้านชานเป็นท้ายเรือน ในเรือนลาวโซ่งจึงเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่แสดงว่า ชาน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งชานเรือนในเรือนลาวโซ่งแบ่งออกเป็นสองด้าน โดยแบ่งการใช้งานเป็นส่วนของฝ่ายชายคือ กว้าน อยู่ด้านหน้าเรือน และส่วนของฝ่ายชายซึ่งอยู่ด้านหลังเรือนและเป็นส่วนควบคุม ดูแลบ้าน แม้ว่าด้วยลำดับความสำคัญชานส่วนหลังเรือนจะน้อยกว่าชานในส่วนหน้าเรือนหรือกว้าน แต่โดยการใช้งานชาน ก็มีความสำคัญเช่นกัน

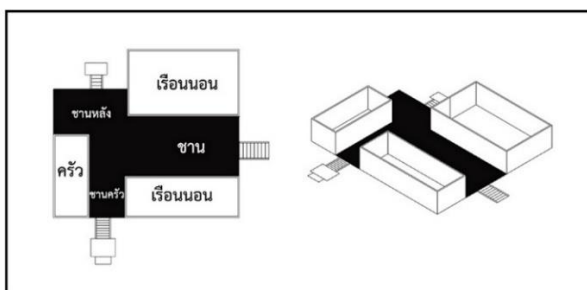
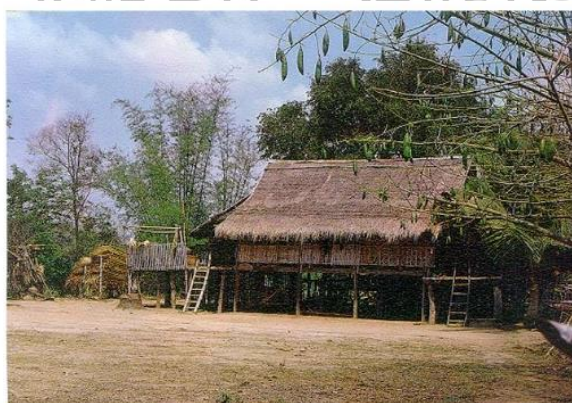

ภาพที่ 19 ชานเรือนลาวโซ่ง
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง, kasinee, เข้าถึงเมื่อ 12 เมษายน 2559,
เข้าถึงได้จาก www.ghbhomecenter.com

ภาพที่ 20 ชานเรือนลาวโซ่ง
ที่มา : วีระ อินพันทัง, เรือนลาวโซ่ง การกลายรูปในรอบสองศตวรรษ โครงการวิจัย “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางของประเทศไทย” (กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, พ.ศ.2555)

4.2 เรือนชาวสวน องค์ประกอบของเรือนประกอบด้วย เรือนนอน 1-2 หลัง ครัว เฝิง ชาน มีทั้งย้ายจากเรือนเดิมมาปลูกใหม่โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับบ้านในสวน หรือถ้าบ้านเดิมแบบ โรงนาทั่วไป ก็จะต้องปลูกเรือนขึ้นใหม่ โรงเรือนอื่นๆได้แก่ ยุงข้าว โรงพิน โรงระหัด เฝิงเรือ เรือน ชาวสวนของภาคกลางจะเป็นเรือนไทยภาคกลาง แต่การวางตัวเรือนแต่ละหลังจะไม่เหมือนการวางตัว เรือนของเรือนชานภาคกลาง โดยเฉพาะจะไม่ทำชานให้โล่งทางหน้าบ้านเหมือนเรือนไทยอื่นๆ ด้านหน้าบ้านที่ติดลำคลองมักจะทำเรือนวางยาวไปตามลำคลอง ด้านสกัดของตัวเรือนจะหันไปสู่ลำคูลำน้ำหรือลำกระโดง โดยลากเฝิงต่อออกมาคลุมพื้นเป็นส่วนหน้าไปในตัว(สมใจ นิ่มเล็ก , สถาปัตยกรรม พื้นถิ่น ชาวสวน หน้า 65) เป็นเรือนที่มีการใช้งานเฉพาะสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัย การใช้งานชาน นอกจากจะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อเรือนแต่ละหลัง ชานถูกแบ่งการใช้งานโดยสัมพันธ์ การดำรงชีวิต ชานจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1.ชานหรือนอกชาน ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างเรือนนอน 2.ชานครัว เชื่อมต่อครัว กับชานหรือนอกชาน 3.ชานเชื่อมต่อบันไดหลังบ้าน เป็นที่ตั้งของตุ่มน้ำฝน ใช้ตากกะปิ น้ำปลา อาหารแห้ง และผลผลิตทางการเกษตร โดยชานแต่ละส่วนจะมีบันไดขึ้นถึงและ เชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นของบ้านโดยสัมพันธ์กับการใช้งาน

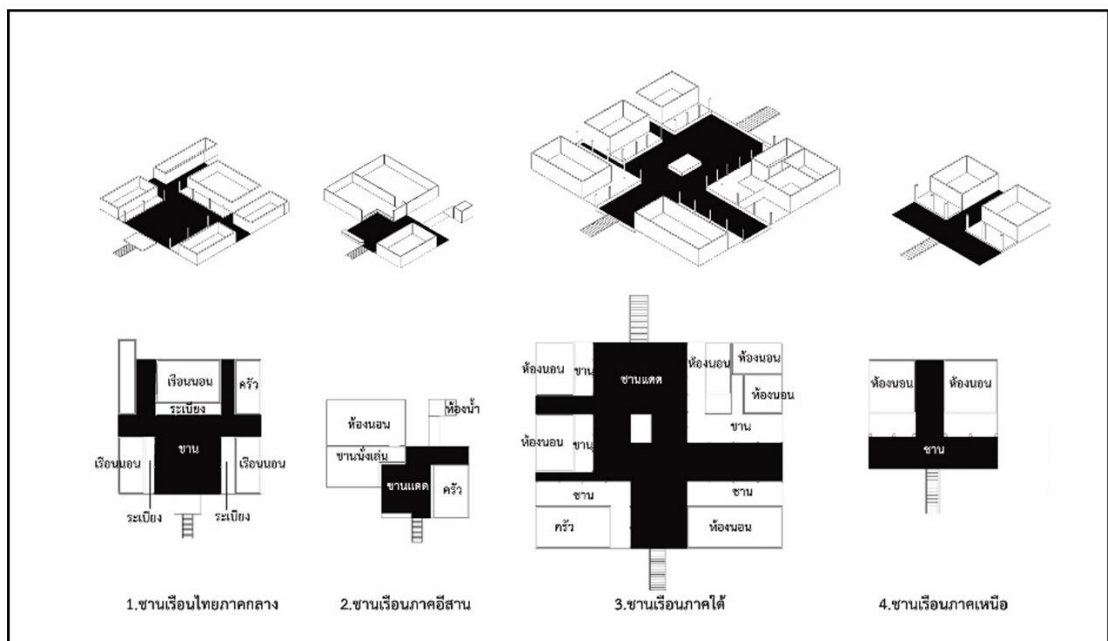

ภาพที่ 21 ชานเรือนชาวสวน

ที่มา : สมใจ นิ่มเล็ก. **สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวสวน**. มหาวิทยาลัยศิลปากร. คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์. ภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม. (2545).

5. สรุปและเปรียบเทียบรูปแบบชานในเรือนไทยแบ่งตามภูมิภาค

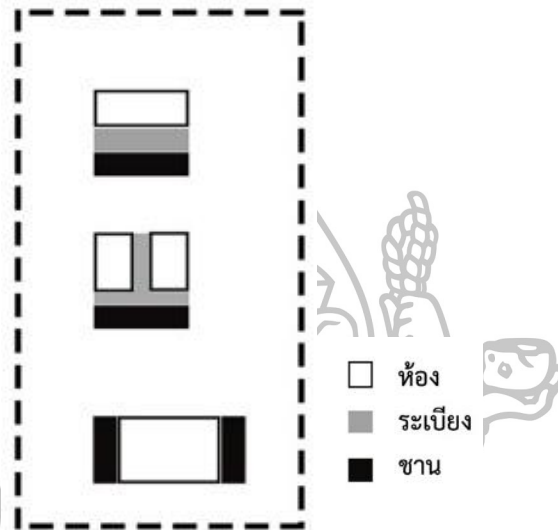
การเปรียบเทียบชานเรือนในแต่ละภูมิภาคทำให้เห็นถึงความหลากหลายของการใช้งานชานในรูปแบบที่ต่างกันไปสอดคล้องกับการใช้งานและบริบทที่ตั้ง โดยลักษณะร่วมของชานคือ การเป็นพื้นที่เชื่อมต่อที่ว่าง การควบคุมสภาพแวดล้อม สภาพอากาศ การเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ส่วนตัวภายในบ้านและพื้นที่สาธารณะภายนอกบ้าน การเชื่อมต่อการรับรู้ที่ว่างภายในสู่ภายนอกและภายนอกสู่ภายใน นอกจากนี้ ชานยังมีลักษณะเฉพาะบางประการที่สะท้อนความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น เรือนชาวสวนที่ชานจะถูกใช้อย่างเป็นสัดส่วนเฉพาะตามการใช้งาน และเรือนลาวโซ่ง ที่ชานเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการที่ว่างที่สัมพันธ์กับระบบความเชื่อ และการจัดลำดับความสำคัญทางสังคมระหว่างเพศชายและเพศหญิงผ่านการใช้ชานและกวางเพื่อการเข้าถึงเรือน จากการศึกษาจึงมีการตั้งข้อสังเกตถึงชานในแต่ละภูมิภาคที่มีความซับซ้อนมากกว่าการเป็น Transitional space อีกทั้งมีความละเอียดอ่อนในแง่การจัดการพื้นที่

ภาพที่ 22 เปรียบเทียบรูปแบบชานในเรือนไทยแบ่งตามภูมิภาค

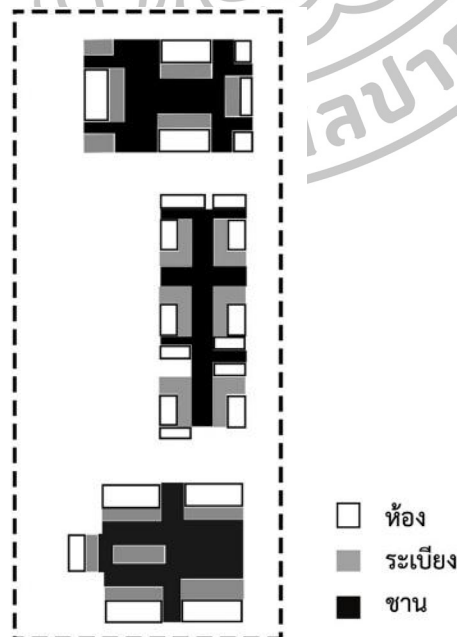
6. ชานและความสำคัญกับระบบจัดการที่ว่าง

6.1 รูปแบบการจัดวางตำแหน่งชานไว้ด้านนอก เรือนนอน Type plan of Outer โดยทั่วไปจะไปได้เรือนเดี่ยวที่มีจำนวนเรือนไม่มากหลัง ชานในกลุ่มนี้จะถูกล้อมด้วยเรือนด้านเดียวหรือสองด้าน

ภาพที่ 23 รูปแบบการจัดวางตำแหน่งชานไว้ด้านนอก เรือนนอน Type plan of Outer

6.2 รูปแบบการจัดวางตำแหน่งชานไว้ภายในหรือตรงกลางระหว่างกลุ่มเรือนนอน Type plan of Inner รูปแบบนี้จะพบในเรือนที่ประกอบด้วยเรือนนอนโอบล้อม สามด้าน สี่ด้าน หรือมากกว่าโดยมีชานเล่นทั่วถึงกันตลอด

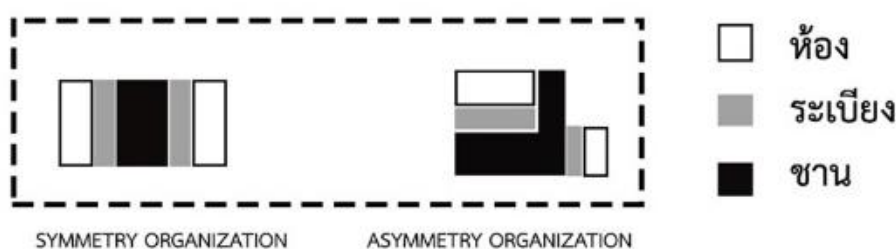

ภาพที่ 24 รูปแบบการจัดวางตำแหน่งชานไว้ภายในหรือตรงกลางระหว่างกลุ่มเรือนนอน

6.3 การจัดองค์ประกอบของที่ว่าง (Spatial Composition)

6.3.1 Symmetry organization ถือเป็นวิวัฒนาการในการสร้างเรือนที่มีแบบแผน มีขนาดสัดส่วนเรือนนอนที่มีความสมมาตรเท่ากันทั้งสองด้าน รวมถึงขนาดชานที่สอดคล้องไปกับขนาดเรือนนอน เป็นการวางแผนการสร้างบ้านรวมถึงการเผื่อการต่อขยายตั้งแต่ต้น รวมถึงความกว้างของช่วงเสาที่มีความต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ

6.3.2 Asymmetry organization การต่อขยายเรือนที่ไม่ได้มีการวางแผนมาตั้งแต่ต้นแต่มีการต่อขยายเรือนเพิ่มขึ้นตามการใช้งาน เช่น ต่อเรือนครัวเพิ่ม หรือต่อเรือนนอนเพิ่มซึ่งขนาดและสัดส่วนอาจจะไม่เท่ากับเรือนนอนเดิมส่วนมากจะเป็นการต่อเติมเรือนเพิ่มในภายหลัง ขนาดของเรือนที่ต่อเติมขึ้นมาภายหลังอาจเกิดขึ้นจากการเลือกใช้วัสดุขนาดที่เอามาใช้ตามที่ได้ในท้องถิ่น

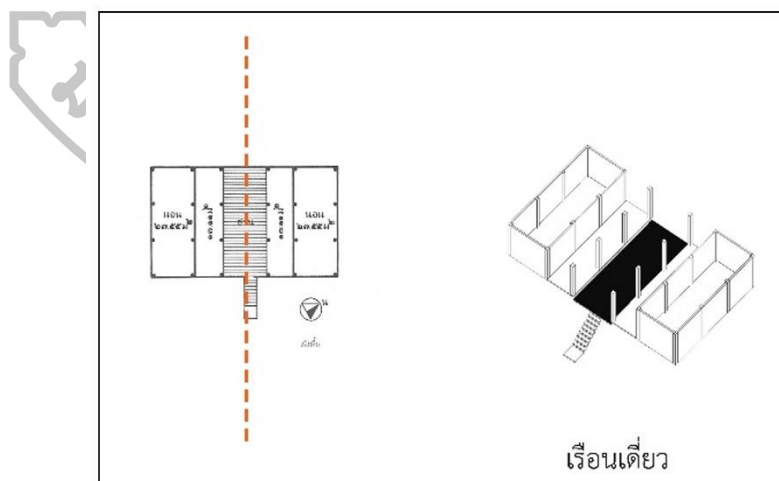

ภาพที่ 25 วิเคราะห์ชานและความสำคัญกับระบบจัดการที่ว่าง

7. รูปแบบของชานเรือนกับการต่อขยายเรือนไทยภาคกลาง

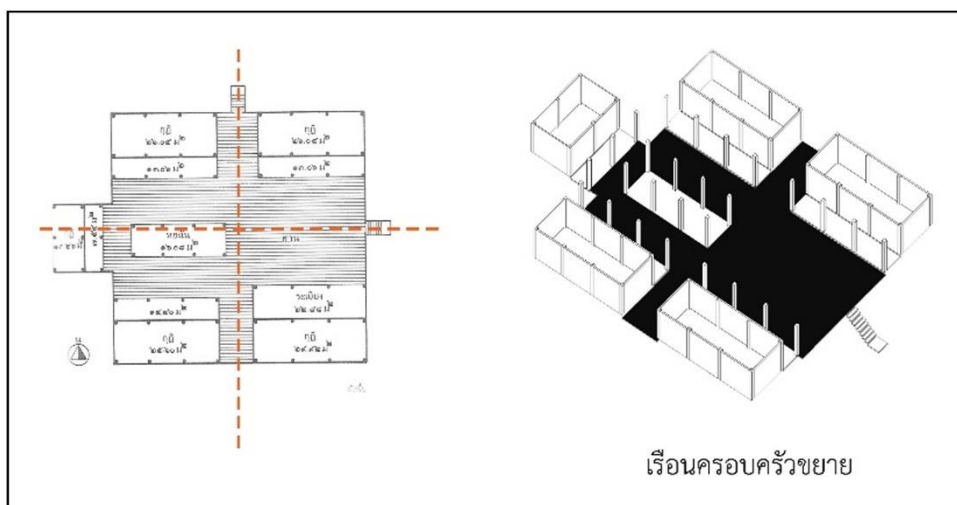
ครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่คือ นอกจากพ่อแม่ลูกแล้ว ยังพรั่งพร้อมไปด้วยวงศาคณาญาติหลายชั้นด้วยกัน แม้เมื่อลูกๆ แต่งงานออกเรือนแล้วก็ยังคงพักอาศัยอยู่กับพ่อแม่ และยังคงรวมเอาญาติพี่น้องฝ่ายชายหรือสะใภ้เข้ามาอยู่ด้วยกัน หรือแม้จะแยกครอบครัวไปแล้ว พ่อแม่ก็ยังคงติดตามดูแลเอาใจใส่อยู่เสมอ ด้วยเหตุดังกล่าว ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวไทยจึงแน่นแฟ้น และเคารพเพื่อยึดพันกันตามลำดับอาวุโส และก่อให้เกิดบ้านหรือเรือนไทยในลักษณะต่างๆ (นงศ์นุช, 2541) รูปชานเรือนไทยภาคกลางสะท้อนรูปแบบการอยู่อาศัยของคนโบราณที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่โดยชานเป็นเครื่องมือในการเชื่อมต่อเรือนแต่ละหลังเข้าด้วยกัน ในการต่อขยายเรือนออกไปโดยมากจะเป็นการเพิ่มเรือนนอน เรือนลูก เรือนครัว โดยมีชานเล่นถึงกันหมด และใช้ชานเป็นพื้นที่กลางของบ้านในการพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัว

7.1 **ชานเรือนจะถูกโอบล้อมด้วยเรือน 2 ด้าน (Two-sided Chan house)** เป็นเรือนพื้นฐานที่เกิดขึ้นก่อนเรือนประเภทอื่นใช้สำหรับครอบครัวเดี่ยว สร้างขึ้นโดยมีประโยชน์ใช้สอยที่เพียงพอสำหรับครอบครัวเล็ก ๆ อาจ เป็นเรือนเครื่องผูกเรือนเครื่องสับ หรือผสมผสานกันก็ได้แล้วแต่ฐานะ ประกอบด้วย เรือนนอน 1 หลัง เรือนครัว 1 หลัง ระเบียงยาว ตลอดเป็นตัวเชื่อมระหว่างห้องนอนกับชาน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อและเป็นพื้นที่สัญจรหลักของบ้านเรือนไทย ควบคุมการเข้าถึงและเป็นตัวกลางที่อยู่ระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะของบ้าน และเป็นตัวกลางเชื่อมต่อที่วางในบ้านกับสภาพแวดล้อมรอบข้าง เพื่อการปรับตัวเข้ากับสภาพอากาศ หากกลางวันอากาศร้อนคนก็อาศัยอยู่ที่ชานเรือนหรือใต้ถุนเรือนเป็นหลักใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ทำงานบ้าน ทำอาหาร หรือใช้สำหรับงานพิธีในโอกาสพิเศษ ส่วนเวลากลางคืนเมื่ออากาศเย็นลงคนก็เข้าไปอาศัยอยู่ในห้องเพื่อการพักผ่อนและกิจกรรมที่มีความเป็นส่วนตัว ชานเรือนในกลุ่มนี้เป็นเรือนสำหรับครอบครัวขนาดเล็ก มีจำนวนผู้อยู่อาศัยน้อย ความซับซ้อนของระบบการจัดการที่ว่างน้อย ลำดับของการเข้าถึงที่ว่างจึงมีความตรงไปตรงมา เส้นทางของการเชื่อมต่อที่ว่างแต่ละส่วนถูกเชื่อมต่อกันด้วยเส้นโดยมีชานทำหน้าที่กระจายการเชื่อมต่อสู่ส่วนต่างๆ ของเรือน ชานในกลุ่มนี้จึงมีหน้าที่หลักคือเป็น Transitional space ประการแรก เชื่อมต่อที่ว่างเข้าด้วยกัน ประการที่สอง แบ่งแยกระหว่างพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะ ประการที่สาม เชื่อมเอาธรรมชาติภายนอกเข้าสู่ภายในเรือน และขยายการรับรู้จากภายในเรือนสู่ธรรมชาติภายนอก

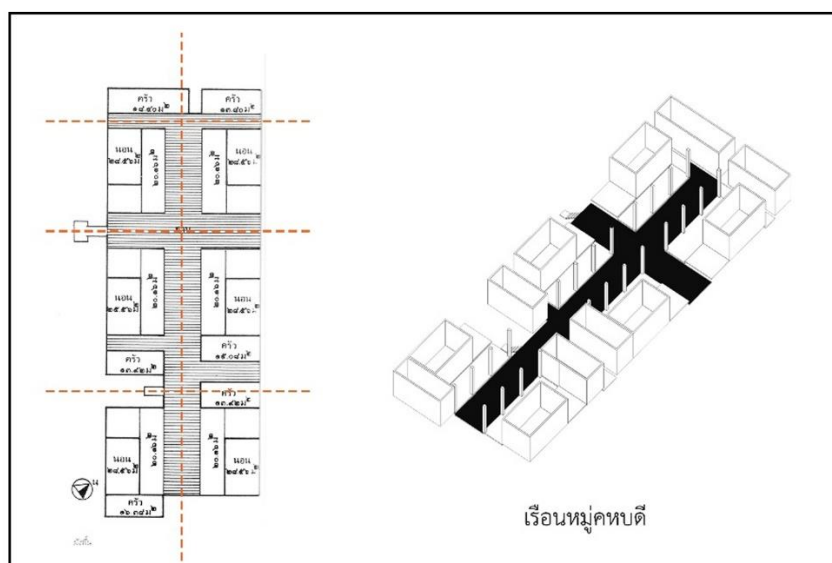
ภาพที่ 26 ชานเรือนจะถูกโอบล้อมด้วยเรือน 2 ด้าน (Two-sided Chan house)

7.2 ขานเรือนถูกโอบล้อมด้วยเรือน 4 ด้าน (Four-sided Chan house) เรือนหลายหลังซึ่งปลูกอยู่ในที่เดียวกัน สมัยก่อนลูกชายแต่งงานส่วนใหญ่จะไปอยู่บ้านผู้หญิง ส่วนลูกผู้หญิงจะนำเขยเข้าบ้าน การแต่งงานมีสำนวนเรียกว่า “มีเรือน” ที่มีที่มาจากวัฒนธรรมการแยกเรือนนอนลูกสาว เป็นอิสระจากเรือนเดิม จะอยู่เรือนหลังย่อมกว่า เรือนหลังเดิมเรียกว่า “หอกลาง” ส่วนเรือนนอกเรียกว่า “หอริ” เพราะปลูกไปตามยาว ถ้ามีเรือนปลูกอีกหลังหนึ่งเป็นด้านสกัดก็เรียกว่า “หอขวาง” อาจมี “หอนั่ง” ไว้สำหรับนั่งเล่น บางแห่งมี “หอนก” ไว้สำหรับเลี้ยงนก เรือนที่ไม่ได้มีการวางแบบแผนเรือนมาตั้งแต่ต้น จึงมีลักษณะต่างๆกันออกไป นอกจากเรือนนอนลูกในบ้านเรือนไทยที่มีขนาดใหญ่ขึ้นรองรับการขยายตัวของครอบครัวซึ่งสอดคล้องกับการสร้างเรือนและการใช้สอยพื้นที่ที่สามารถขยายตัวในทางราบและต่อเติมตามพื้นที่ที่ได้ โดยสามารถต่อเติมเรือนซึ่งมีขานเป็นที่วางที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อเรือนแต่ละหลังเข้าด้วยกัน นอกจากนี้เมื่อมีความซับซ้อนของการเข้าถึง ขาน จะทำหน้าที่เป็น control space ที่ควบคุมการเข้าถึงในแต่ละเรือนอย่างเป็นระบบ นอกจากขานยัง Control ระบบการจัดการที่วางภายในเรือนเองซึ่งประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยหลายคนแต่สามารถอยู่ร่วมกันโดยที่ยังมีพื้นที่ส่วนตัวในครอบครัวย่อยที่เหมาะสมและยังสามารถปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวใหญ่ได้อย่างปกติ ระบบของการเชื่อมต่อจะคล้ายกับขานในรูปแบบแรกแต่จะมีความซับซ้อนมากกว่าในลักษณะที่เริ่มเห็นแนวแกนของการสัญจรหลักก่อนที่จะกระจายออกไปเป็นรูปแบบเส้นจมีการเสริมเรือนอื่นๆขึ้นในหมู่ เช่น หอนั่ง หรือสร้างเรือนครัวเพิ่มเติมขึ้นอีก (เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น,2540)

ภาพที่ 27 ขานเรือนถูกโอบล้อมด้วยเรือน 4 ด้าน (Four-sided Chan house)

7.3 ขานเรือนเกิดขึ้นจากหน่วยย่อยของขานมาประกอบกัน (Multiple-sided Chan house) คือเรือนหมู่ที่มีรูปแบบการสร้างอย่างเป็นระเบียบระบบ โดยพัฒนามาจากเรือนครอบครัวขยายแต่มีการวางแผนการสร้างเรือนต่างๆในคราวเดียวกัน มีการแบ่งแยกประโยชน์ใช้สอยของเรือนชัดเจนมีรูปทรงเรือนทั้งหมู่กะทัดรัดลงตัว นับเป็นพัฒนาการสูงสุดของเรือนคนสามัญภาคกลาง (เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น,2540)เป็นเรือนสำหรับผู้มีอันจะกิน ลักษณะการจัดเรือนหมู่คหบดีของโบราณเป็นเรือนขนาดใหญ่มีเรือนคู่และเรือนหลังเล็กหลังน้อยรวมเข้าด้วยกัน แต่หลังใช้ประโยชน์ต่างหน้าที่กันออกไป ประกอบด้วย เรือนนอน เรือนลูก เรือนขวาง เรือนครัว หอนก และขาน ในรูปแบบนี้จะมีความคล้ายคลึงกับแบบที่ 2 แต่ว่าระบบของการเชื่อมต่อโดยผ่านขานจะมีความซับซ้อนมากกว่า ขาน จะมีหน้าที่ของการเป็น Distributor คือการเป็นพื้นที่ที่แจกจ่ายการเข้าถึงที่ชัดเจนขึ้น ระบบการเชื่อมต่อพื้นที่จะผสมผสานทั้งแบบเป็นเส้นและแบบแนวแกน โดยจะเห็นศูนย์กลางของการกระจายการเชื่อมต่อได้ชัดเจน เพราะมีจำนวนของการเชื่อมต่อที่มากขึ้น ดังนั้นขานในรูปแบบนี้เรียกว่าได้ว่าเป็น ขานในฐานะของ Controlling space มากกว่าขานรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 เนื่องจากมีความเข้มข้นในแง่ การควบคุมการเข้าถึงเรือนแต่ละหลัง ควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง ควบคุมระหว่างภายในและภายนอก รวมถึงควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ ซึ่งในทางกายภาพแล้วขานอาจจะไม่แสดงตัวในฐานะ Controlling space อย่างชัดเจน แต่ความเป็น Controlling space นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นนัยยะแฝงอยู่ใน Spatial Organization สะท้อนผ่านการอ่านรูปแบบการใช้งานที่วางอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 28 ขานเรือนเกิดขึ้นจากหน่วยย่อยของขานมาประกอบกัน (Multiple-sided Chan house)

8. คุณลักษณะของ Transitional Space

จากงานวิจัย “ว่าด้วยความงามและที่ว่างในเรือนไทย--มิติทางวัฒนธรรม” .โดย ม.ล. ปิยะลดา เทวกุล ได้อธิบายคุณลักษณะของการจัดการที่ว่างในเรือนไทยไว้ว่า ด้วยการตีความเรือนไทยจากมุมมองใหม่ โดยมีรากฐานมาจากงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเบื้องต้น เรื่องคุณลักษณะของความรู้สึกอารมณ์และประสบการณ์ในเรือนไทย (Experiential Characteristic) พร้อมทั้งความหมายของคุณลักษณะเหล่านั้นที่แปรเปลี่ยนจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน โดยได้ถอดใจความสำคัญของคุณลักษณะออกมาได้ 5 คุณลักษณะหรือ 5 ถ้อยร้อยกรองแห่งเรือนไทย คือ

1. อุปมาแห่งต้นไม้
2. ทิศทางแนวตั้งและความเป็นลำดับชั้น
3. ลักษณะการโอบล้อม จังหวะจะโคน ดึงดูดและลึกลับเร้าใจ
4. ลักษณะอ่อนช้อย อ่อนน้อม อ่อนหวาน (สัดส่วน และเส้นสายในเรือนไทย)
5. ความขลัง รากเหง้า และบทกวีแห่งความทรงจำ

โดยคุณลักษณะดังกล่าว ให้ความสำคัญกับการรับรู้ อารมณ์และประสบการณ์ในเรือนไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบรรยากาศและวัสดุที่ดูมีความไม่ใหม่ ผิวไม้ที่มีร่องรอยการผุกร่อน ไปตามกาลเวลา สัมผัสแดด ฝน และการใช้งานบ้านเรือนที่ผ่านร่องรอย รอยมือ ผ่านแดด ผ่านฝน เหมือนประทับตรามิติของการเวลา ความทรงจำและร่องรอยชีวิต ร่องรอยของคน” (ปิยะลดา เทวกุล,2544) การศึกษาเรือนไทยจึงเป็นการศึกษาองค์ความรู้ผ่านร่องรอยของอดีต สุนทรียภาพที่ส่งผ่านการใช้งาน และร่องรอยของสภาพภูมิอากาศ การปรับตัวปรับเปลี่ยนเพื่อให้อยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม

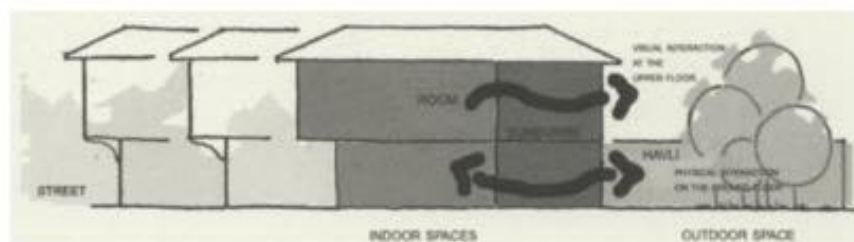
อีกมุมมองหนึ่งของ การของการศึกษา ที่สนใจที่ว่าง Transitional Space ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเอเชียร่วมสมัย ได้อธิบาย อัตลักษณ์ที่แฝงเร้น ผ่านระบบการจัดการพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมของผู้ใช้และวัฒนธรรมประเพณี ผ่านการศึกษาองค์ประกอบของเรือนในแต่ละท้องถิ่น ได้อธิบายคุณลักษณะของการจัดการที่ว่างไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะการจัดลำดับที่ว่าง
2. คุณลักษณะของการเชื่อมต่อที่ว่าง
3. คุณลักษณะของการปิดล้อมที่ว่าง
4. คุณลักษณะของมุมมอง
5. คุณลักษณะของแสงสว่าง

โดยศึกษาเปรียบเทียบร่วมกับกรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมในกลุ่มประเทศแถบเอเชียที่ได้สะท้อนความสำคัญระหว่างที่ได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของที่ว่างกับรูปแบบการดำเนินชีวิต (ศรีศักดิ์ พัฒนาศิน,2545)

Transitional Space เป็นคำที่อธิบายลักษณะของการเชื่อมต่อที่ว่างซึ่งมีลักษณะนี้ร่วมอยู่ในสถาปัตยกรรมดั้งเดิมในแต่ละประเทศซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ต่างก็มีองค์ประกอบที่ทำหน้าที่เป็น Transitional Space แต่ถูกเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป ดังเช่น ในงานวิจัย “The Transitional Space in the Traditional urban space settlement of Cyprus”(Pulhan Hifsiye, Numan Ibrahim, 2005) โดยศึกษา Transitional Space ผ่านการศึกษา Sundurme หรือในสถาปัตยกรรมดั้งเดิมในประเทศไซปรัส และอธิบาย Transitional Aspects of Sundurme ดังนี้

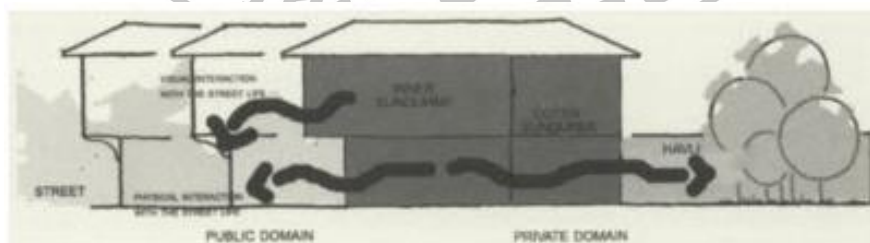
1. Sundurme as the spatial transition device เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนผ่านที่ว่าง

ภาพที่ 29 Sundurme as the spatial transition

ที่มา : Hifsiye Pulhan and Ibrahim Numan, **THE TRANSITIONAL SPACE IN THE TRADITIONAL URBAN SETTLEMENT OF CYPRUS**. Journal of Architectural and Planning Research Vol. 22, No. 2, Theme Issue: Planning Methods (Summer, 2005), หน้า160-178

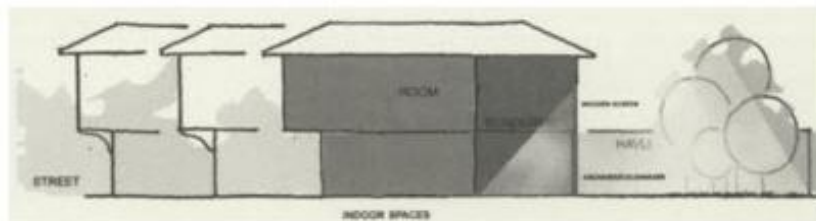
2. Sundurme as the functional transition device เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนผ่านการใช้สอยที่ว่าง

ภาพที่ 30 Sundurme as the functional transition device

ที่มา : Hifsiye Pulhan and Ibrahim Numan, **THE TRANSITIONAL SPACE IN THE TRADITIONAL URBAN SETTLEMENT OF CYPRUS**. Journal of Architectural and Planning Research Vol. 22, No. 2, Theme Issue: Planning Methods (Summer, 2005), หน้า160-178

3. Sundurme as the climatic transition device เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนผ่านของภูมิอากาศสภาพแวดล้อม

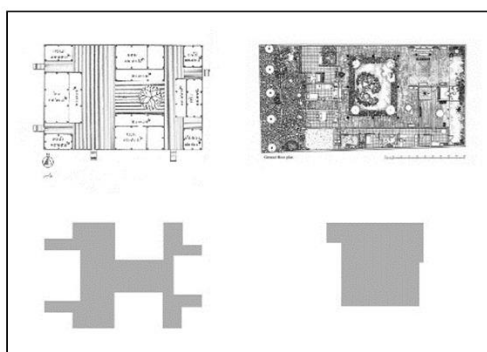
ภาพที่ 31 Sundurme as the functional transition device

ที่มา : Hifsiye Pulhan and Ibrahim Numan, **THE TRANSITIONAL SPACE IN THE TRADITIONAL URBAN SETTLEMENT OF CYPRUS**. Journal of Architectural and Planning Research Vol. 22, No. 2, Theme Issue: Planning Methods (Summer, 2005), หน้า160-178

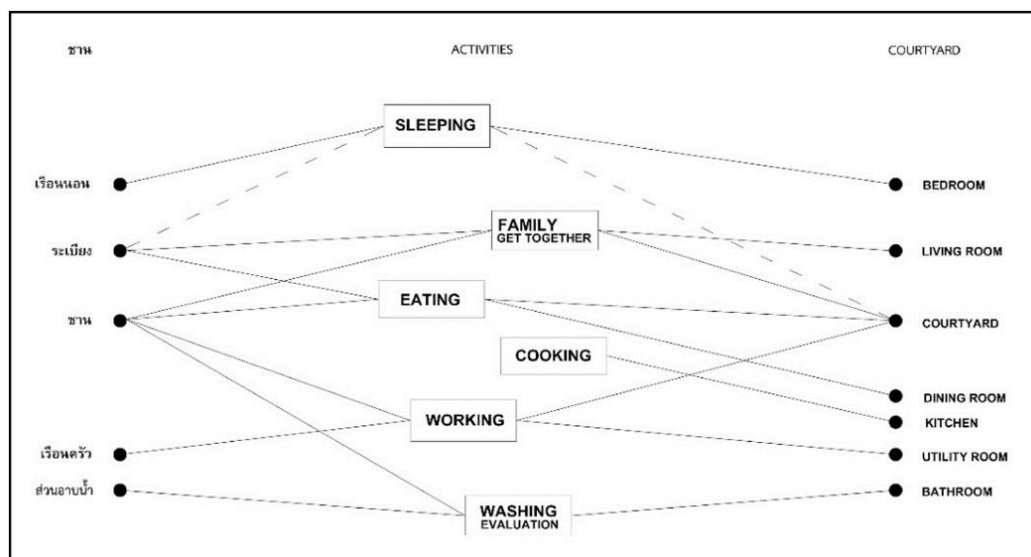
จากการวิเคราะห์และทำการศึกษาดู ในฐานะของ Transitional Space ชานมีคุณลักษณะของการเป็นที่ว่างควบคุมปัจจัยและเงื่อนไขในการก่อรูปสถาปัตยกรรม Transitional Space as Controlling space ซึ่งการศึกษาดูในประเด็นนี้ทำให้สามารถเข้าใจมิติของการควบคุมที่มีความหลากหลายที่ช่วยให้สามารถตีความลักษณะที่แฝงเร้นอยู่ในระบบการจัดการที่ว่าง ซึ่งสะท้อนผ่านองค์ประกอบสถาปัตยกรรมอย่างเป็นรูปธรรม

9. การเปรียบเทียบองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมระหว่าง ชานเรือน และ Courtyard ในแง่การเป็น Transitional space

โดยมีเกณฑ์ในการเลือกตัวอย่างของ Transitional space ที่ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบในการเชื่อมต่อที่ว่าง โดยชานต่างจาก Courtyard ในแง่การก่อรูปต่างกันเนื่องจากความแตกต่างของสภาพภูมิอากาศ แต่มีจุดร่วมของการใช้สอยที่ใกล้เคียงกัน โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางของบ้านที่ทุกคนมารวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกัน

ภาพที่ 32 แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนของ ชานเรือน และ Courtyard

ภาพที่ 33 แสดงไดอะแกรมการเปรียบเทียบการ Spatial Operation ของ Transition space

ที่มา: ศรีศักดิ์ พัฒนวศิน. (2545). **ทัศนคติต่อที่ว่าง: อัตลักษณ์ที่ซ่อนในงานสถาปัตยกรรม**
พื้นที่ถิ่นเอเชียร่วมสมัย, วารสาร วิจัยและสาระสถาปัตยกรรม,

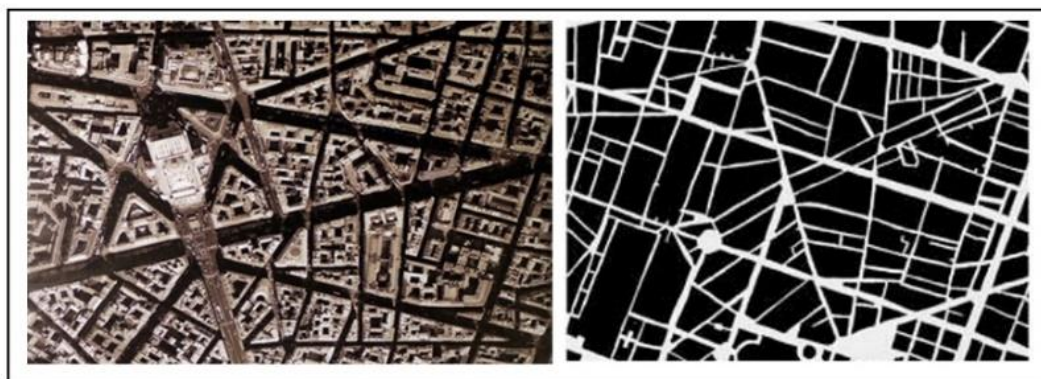
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เมื่อทำการเทียบเคียงระหว่าง ชานเรือนและ Courtyard ทำให้เห็นจุดร่วมของเงื่อนไขในการก่อรูปของพื้นที่ Transitional space ในบริบทที่มีความแตกต่างกัน ถ้ามองในแง่หน้าที่ของทั้งชาน และ Courtyard ทำหน้าที่เป็นที่ว่างที่ร้อยที่ว่างภายในบ้านเข้าด้วยกัน ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างภายในกับภายนอก เปิดโอกาสให้ภายในได้เชื่อมต่อกับสภาพแวดล้อม บรรยากาศ และสภาพอากาศ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของการกำหนดขอบเขตและคุณลักษณะของการเชื่อมต่อที่ว่าง เพื่อตอบสนองต่อในแง่การใช้งาน วัฒนธรรมประเพณีและคุณค่าทางจิตวิทยาที่เป็นนัยยะแฝง ซึ่งถูกส่งผ่านในตัวรูปแบบของการจัดวางที่ว่าง (Spatial Organization) นอกจากนี้ Transitional space ยังอยู่ในทุกๆ หน่วยของสถาปัตยกรรม บ้าน อาคาร ระหว่างอาคาร ไปจนถึงการวางผังเมือง (Urban Pattern)

10. การเปรียบเทียบระบบผังเมืองที่มีผลต่อระบบพื้นที่สาธารณะของเมือง ในแง่การเป็น

Transitional space

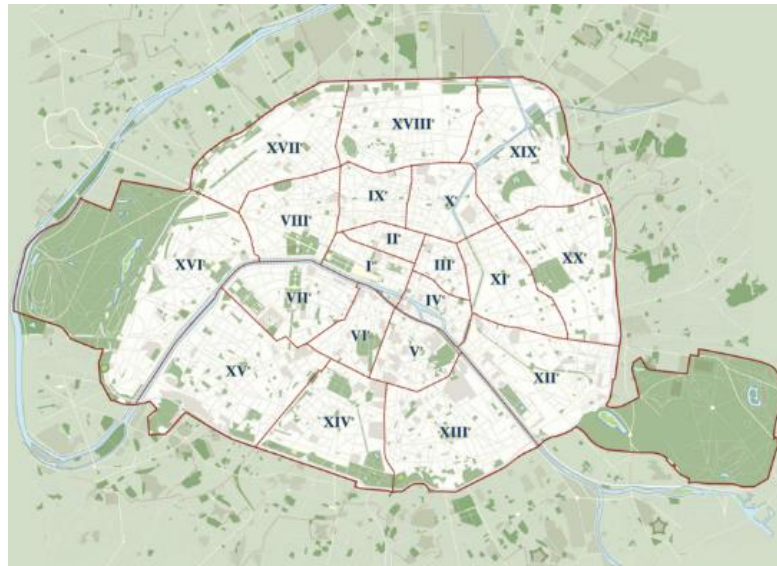
10.1 Traditional City ในที่นี้ยกตัวอย่างกรุงปารีสประเทศฝรั่งเศส กรุงปารีสมีการตั้งถิ่นฐานและเติบโตพัฒนามากจากบริเวณริมแม่น้ำแซน โดยแต่เดิมพื้นที่ส่วนใหญ่มีการควบคุมการเจริญเติบโตของเมือง และมีแบบแผนมาเป็นระยะนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1853 โดยแผนพัฒนาของ ฮอ สส์มาน Haussman เรียกว่า “Modernization of Paris by Baron Haussman” เป็นแนวคิดในการจัดการพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาความแออัดปราศจากสุขอนามัยและเกิดอาชญากรรมอยู่บ่อยครั้ง โดยแก้ปัญหาด้วยการขยายถนนให้กว้างขวางสง่างามที่เรียกว่า Boulevard จัดระเบียบอาคาร จัดสร้างสวนสาธารณะเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง โดยใช้แนวแกนและกริด รูปแบบถนน Irregular Pattern การวางผังเมืองโดยใช้แนวถนนทแยงและระบบพื้นที่โล่งของเมือง Paris, France พื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นจะตามแนวแกนของถนน เพื่อใช้ในกิจกรรมของเมืองและกิจกรรมทางสัญลักษณ์ต่างๆโดยพื้นที่สาธารณะในกรุงปารีสมีการแบ่งโซนและระบบสวนสาธารณะ Park system ซึ่งพื้นที่ของกรุงปารีสแบ่งออกเป็น 20 โซน โครงข่ายของพื้นที่สาธารณะถูกจัดวางกระจายอยู่เป็นจุดๆ มีรัศมีครอบคลุมเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงในระดับชุมชนโดยรอบแต่ละโซน ตำแหน่งของพิพิธภัณฑ์ อาคารสำคัญ และอนุสาวรีย์ต่างๆ ถูกกำหนดให้สัมพันธ์กับระบบโครงข่ายสวนสาธารณะและพื้นที่โล่งว่างสาธารณะ

ภาพที่ 34 แสดงรูปแบบผังเมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ที่มา: Paris plan, เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Paris_plan_jms.png

ภาพที่ 35 การแบ่งโซนและระบบสวนสาธารณะ Park system 20 โซนในกรุงปารีส
ที่มา: Paris plan, **Park system**, เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Paris_plan_jms.png

10.2 Modern City เมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนมากมีรูปแบบถนน Regular Pattern รูปแบบถนนตาตารางและระบบพื้นที่ว่างโล่งของเมือง Grid street system and open space พื้นที่สาธารณะของเมืองเกิดขึ้นจากระบบถนน โดยเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ที่กินพื้นที่ทั้งบล็อกของถนนหรือกินพื้นที่หลายบล็อกต่อกัน เช่น สวนสาธารณะเซนทรัลพาร์ค (Central Park) ในเมืองนิวยอร์ก New York และพื้นที่สาธารณะของเมืองอื่นๆ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วทั้งเมือง โดยเชื่อมต่อกันด้วยระบบถนนและระบบทางเท้าเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงจากบริเวณชุมชนที่อยู่โดยรอบ

ภาพที่ 36 แสดงรูปแบบผังเมือง ประเทศสหรัฐอเมริกา

ที่มา: Defend the Modern World, เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก
<https://defendthemodernworld.wordpress.com/>

ภาพที่ 37 ระบบสวนสาธารณะในเมืองนิวยอร์ก New York

ที่มา: Central Park, New York เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก

<https://www.pinterest.com/pin/467741111271276325/>

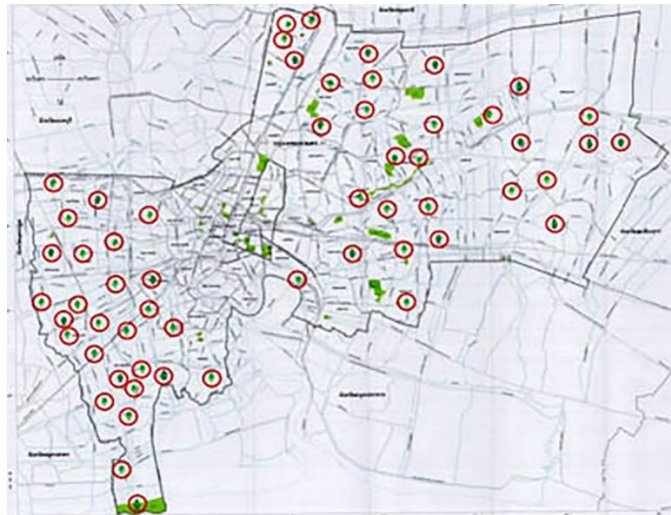
10.3 Bangkok City รูปแบบถนนและระบบพื้นที่โล่งของเมืองในกรุงเทพมหานคร สืบเนื่องมาจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยโบราณ โดยตั้งถิ่นฐานตามระบบแม่น้ำ คู คลอง ซึ่งแต่เดิมถูกใช้เป็นระบบสัญจรหลักของเมือง ระบบถนนได้เกิดขึ้นมาในภายหลัง ดังนั้นรูปแบบถนนและระบบพื้นที่โล่งของเมือง จึงมีส่วนผสมของทั้ง รูปแบบถนน Irregular Pattern ตามการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยและรูปแบบถนน Regular Pattern ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการได้รับอิทธิพลจากรูปแบบการวางผังเมืองในประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ที่เริ่มมีการตัดถนนสายสำคัญ ได้แก่ ถนนราชดำเนิน เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน ดังนั้นรูปแบบถนนจึงส่งผลกระทบต่อระบบพื้นที่โล่งของเมืองในกรุงเทพมหานครที่มีความหลากหลาย

ภาพที่ 38 แสดงรูปแบบผังเมืองกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

ที่มา: แผนที่กรุงเทพมหานคร เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก

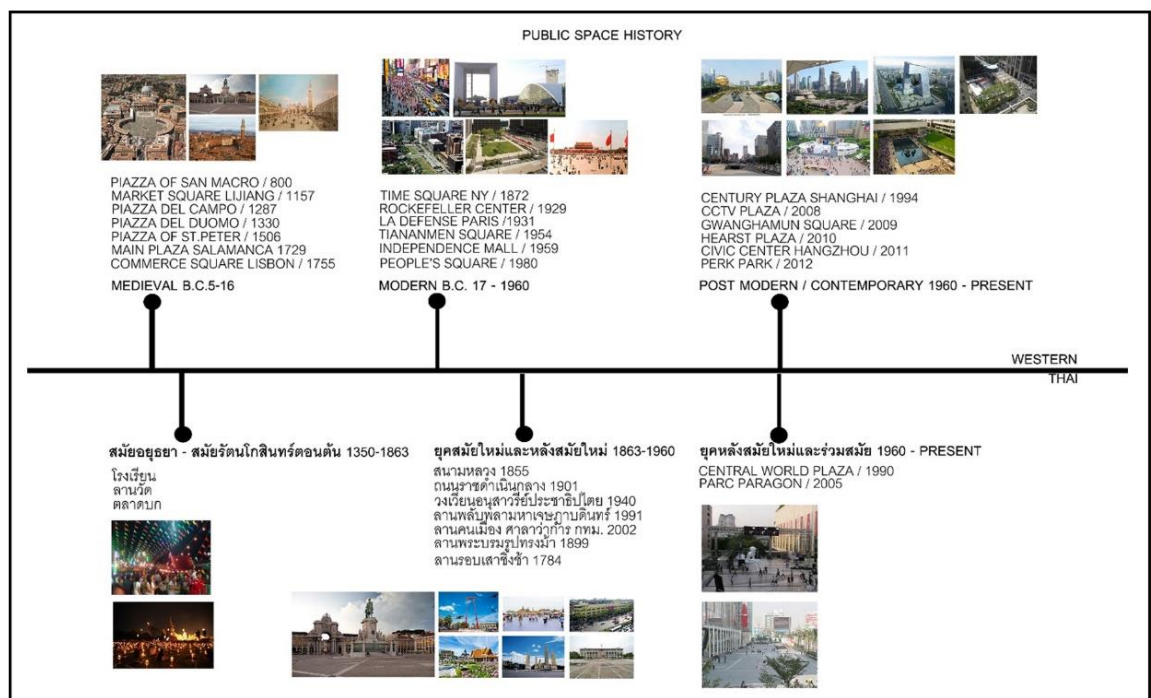
<https://www.google.co.th/>

ภาพที่ 39 ระบบสวนสาธารณะในเมืองกรุงเทพมหานคร

ที่มา: The Open Space Plan in Addendum to the Ministerial Regulation on the Bangkok Comprehensive Plan 2013 เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก http://cpd.bangkok.go.th:90/web2/NEWCPD2556/guide_en.html

11. การเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่สาธารณะของประเทศในตะวันตกและพื้นที่สาธารณะในประเทศไทย

ภาพที่ 40 การเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่สาธารณะของประเทศในตะวันตกและพื้นที่สาธารณะในประเทศไทยพัฒนาการพื้นที่สาธารณะ โดยแบ่งตามช่วงเวลา

11.1 วิเคราะห์รูปแบบของพื้นที่สาธารณะในยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งตามช่วงเวลา ดังนี้

11.1.1 ลานเมืองสมัยโบราณ ยุคกลาง Medieval and Neo Classic

ยกตัวอย่างเช่น Piazza del campo เป็นแบบโบราณโดยตัวลานเกิดขึ้นจากการโอบล้อมของอาคาร โดยแต่ละอาคารถูกสร้างขึ้นมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกันแต่มีการโอบล้อมที่ดี เพื่อส่งเสริมการใช้งานของลาน โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อของกลุ่มอาคารโดยรอบ และเป็นพื้นที่กิจกรรมของเมืองอีกด้วยเป็นตัวอย่งที่พื้นที่เชื่อมต่อเกิดขึ้นมาที่หลังจากการสร้างอาคารรอบข้าง ซึ่งยังคงเป็นตัวอย่งของลานเมืองที่มีการใช้งานจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ลานเมืองในกลุ่มต่อมาเป็นลานที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางผังเมืองมาเกี่ยวข้องโดยลานเองจะช่วยส่งเสริมกลุ่มอาคารทางศาสนา Piazza of St.Peter, Piaaza of San Macro, Piaaza Del Duomo, เป็นพื้นที่เปิดโล่งเคียงคู่กับมหาวิหารของเมืองเป็นลานที่ได้รับการออกแบบที่มีรูปแบบเป็นทางการ มีระบบแนวแกนเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งแนวแกนของถนนในแง่ผังเมืองและแนวแกนของสถานที่สำคัญของเมืองที่เกี่ยวข้อง มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่โอบล้อมเป็นแบบ Renaissance, Commerce Square Lisbon, Main Plaza Salamanca ผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส โอบล้อมด้วยอาคารที่ได้รับการออกแบบพร้อมลานที่มีความเป็นระเบียบและมีรูปแบบที่เป็นทางการ ลานเมืองกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ลานถูกคิดและวางแผนมาพร้อมกับอาคารบริบทรอบข้าง

11.1.2 ลานเมือง ยุคสมัยใหม่ และหลังสมัยใหม่ Modern and Post Modern

ตัวอย่างลานเมืองกลุ่มนี้อยู่ในยุคที่บริบทของลานและกิจกรรมที่เกิดขึ้นสะท้อนระบบการบริหารจัดการ ลานเมืองนอกจากตอบสนองในแง่การเป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองแล้ว ยังทำหน้าที่ส่งเสริมอาคารบริบทรอบข้างในแง่การส่งเสริมกิจกรรมการค้าขาย การส่งเสริมเศรษฐกิจ และอยู่ภายใต้พลังขับเคลื่อนของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเป็นพื้นที่แสดงกิจกรรมสัญลักษณ์ กิจกรรมทางการเมืองการเคลื่อนไหว การชุมนุมชนเพื่อทำกิจกรรม เช่น La Defense Paris, Independent Mall Philadelphia เคียงคู่อาคารรัฐสภาแห่งแรกของ USA, Rockefeller Center, Time Square New York, Tiananmen Square, CCTV Plaza Beijing, People Square Shanghai, Gwanghwamun Square Seoul

11.1.3 ลานเมืองในปัจจุบัน ยุคหลังสมัยใหม่ และร่วมสมัย Post Modern and Contemporary

ลานเมืองในยุคหลัง Contemporary บางแห่งถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณ ด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยลานเมืองก็ได้มีการถูกปรับปรุงให้สามารถใช้งานได้ในปัจจุบันภายใต้บริบทใหม่ที่มีการใช้งานที่หลากหลายตามแต่ละช่วงของปีที่มีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป หรือเป็นลานที่มีความยืดหยุ่นในแง่การปรับเปลี่ยนการใช้งาน เป็นทั้งลานกิจกรรม ตลาด ลานกีฬา เช่น Hearst Plaza Lincoln Center for

Performing Arts New York USA, Perk Park Cleveland Ohio, Market Square Lijiang, Century Plaza Shanghai, Civic Center Citizen Square Hangzhou เป็นต้น

11.1.4 การพัฒนาเมืองของและพื้นที่สาธารณะประเทศในยุโรปและสหรัฐ

เมืองในยุโรปได้มีการคำนึงถึงลานโล่งในเมืองควบคู่ไปกับการวางผังเมืองด้วยเสมอ มีตัวอย่างให้เห็นอย่างต่อเนื่องจากสมัยกรีกมาจนถึงปัจจุบัน เมืองในประเทศเหล่านี้จึงสามารถตอบสนองการใช้งานของคนในเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การพัฒนาเมืองของประเทศไทยกลับละเลยองค์ประกอบดังกล่าว โดยเฉพาะในกรุงเทพเป็นเมืองที่มีความหนาแน่นสัดส่วนพื้นที่โล่งสาธารณะประเภทเดียวที่มีการเก็บข้อมูลตัวเลขคือ พื้นที่สาธารณะต่อประชากรซึ่งมีเพียง 0.7 ตร.ม./คน ในปี พ.ศ.2549 (มาตรฐานสากล 15 ตร.ม./คน) ซึ่งถ้าทำการเปรียบเทียบแล้วถือว่าน้อยกว่าเกณฑ์ในชั้นวิกฤต การขาดแคลนพื้นที่สาธารณะของเมืองนั้น อาจจะไม่ถูกแก้ด้วยการมีพื้นที่ในลักษณะที่ว่างโล่งหรือลานขนาดใหญ่ แล้วคนเมืองไม่สามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้อย่างทั่วถึง แนวทางสำหรับการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมืองอาจเริ่มจากการสร้างโครงข่ายของพื้นที่ว่างในชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงแล้วสามารถใช้งานได้พอเทียม

11.2 วิเคราะห์รูปแบบของพื้นที่สาธารณะในประเทศไทย โดยแบ่งตามช่วงเวลา ดังนี้

11.2.1 ลานเมืองสมัยโบราณ ยุคก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ ลานวัด ตลาด ลานโล่งสมัยรัตนโกสินทร์จะมีทั้งบนบกและในน้ำ ลานเมืองจึงการเป็นพื้นที่ศูนย์รวมของผู้คน พบปะแลกเปลี่ยนสินค้า หรือการทำกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมงานประเพณีต่างๆ มากกว่าการเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนดังเช่นปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น บนบก ได้แก่ คลองบางกอกน้อย คลองบางกอกใหญ่ หน้าวัดสลัก คลองบางหลวง คลองดาวคะนอง คลองบางลำพู ในน้ำ ได้แก่ ตลาดท้ายวัง ตลาดคลองรอบกรุง ตลาดบ้านหม้อ ตลาดโบสถ์พราหมณ์ ตลาดสะพานหิน ตลาดประตูผี

11.2.2 ลานเมือง ยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เทียบเคียงกับยุค Modern Post Modern ลานเมืองในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นยุคสมัยที่มีการเข้ามาของวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกทุกด้าน ในด้านการวางผังเมืองก็เช่นกัน ส่งผลให้เกิดการตัดถนนเพื่อการสัญจร เกิดรูปแบบถนนในลักษณะของ บลูเลอวาร์ด ที่สัมพันธ์กับแนวแกนของสถานที่สำคัญของเมือง การมีทางเท้าที่กว้างขวาง ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับคนในยุคนั้น ตัวอย่างเช่น ถนนราชดำเนิน เป็นต้น ลานเมืองที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือ สนามหลวง เป็นลานเมืองที่มีการเปลี่ยนผ่านการใช้งานตามยุคสมัยจากแรกเริ่มเดิมทีเป็นทุ่งพระเมรุหรือสถานที่เฝ้าพระศพของพระบรมวงศานุวงศ์ ต่อมาถูกเปลี่ยนให้เป็นสนามม้าตามพระราชนิยมในยุคสมัยนั้น หรือแม้แต่ช่วงหนึ่งเคยถูกใช้เป็นตลาดนัดขายสินค้า และในปัจจุบันถูกใช้เป็นที่สำหรับประกอบพระราชพิธีสำคัญต่างๆ รวมถึงเปิดให้คนเข้ามาใช้พักผ่อน ปั่นจักรยานออกกำลังกายได้ ลานเมืองอีกกลุ่มหนึ่งเป็นลานเมืองที่เกิดเคียงคู่ไปกับ อาคารสำคัญของ

เมือง อนุสาวรีย์ต่างๆ ลานเมืองกลุ่มนี้จะมีลักษณะที่เป็นทางการทั้งในแง่กายภาพและรูปแบบ จึงไม่ถูกใช้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการพักผ่อนเท่าไรนัก แต่กลับถูกใช้เพื่อส่งเสริมตัวอาคารนั้นๆ และใช้เพื่อแสดงกิจกรรมทางสัญลักษณ์ต่างๆ การเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น ยกตัวอย่าง เช่น วงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ลานพระบรมรูปทรงม้า ลานรอบเสาชิงช้า เป็นต้น

11.2.3 ลานเมืองในปัจจุบัน ยุคหลังสมัยใหม่และร่วมสมัย Post Modern and Contemporary

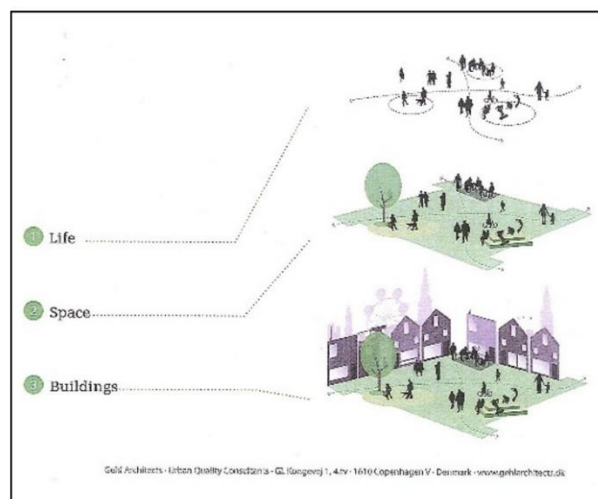
ลานเมืองในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นพร้อมกับอาคารห้างร้าน เพื่อกิจกรรมทางการค้า การพาณิชย์ ลานเมืองที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเป็นลานโล่งที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้กิจกรรมได้หลากหลายทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการค้า การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น Park Paragon, Central World

11.2.4 การพัฒนาเมืองและพื้นที่สาธารณะของประเทศในแถบเอเชีย

ด้วยพื้นฐานและสภาพทางสังคม อันเป็นผลมาจากลักษณะการตั้งถิ่นฐานและกระบวนการกลายเป็นเมืองของเมืองตะวันออกและเอเชียตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งโดยทั่วไปเกิดจากการเปลี่ยนผืนป่าให้เป็นผืนนาเป็นที่ทำกิน เป็นบ้าน เป็นเมือง ดังนั้น เมืองจึงมีโครงสร้างสังคมเกษตรกรรมอยู่ในรากเหง้า ความแตกต่างต่างนี้ส่งผลต่อองค์ประกอบ ชีวิต ผู้คน และวัฒนธรรม การใช้พื้นที่สาธารณะในเมือง ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนถูกวางโครงสร้างตามสัมพันธ์ทางเครือญาติ พื้นที่สาธารณะจึงเป็นรอยต่อระหว่างกลุ่มบ้านตามเครือญาติ โดยมีลานหรือทางเชื่อมพื้นที่ร่วมกัน เป็นที่พบปะ ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบ้าน เป็นลานสำหรับการนำผลผลิตทางการเกษตรมาตากแดดก่อนทำการจัดเก็บเข้ายุ้งฉาง เป็นลานเล่นสำหรับเด็กๆ สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบเครือญาติที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นเมืองในเอเชียจึงไม่ได้มีการระบบผังเมืองอย่างเป็นแบบแผนมาตั้งแต่แรก แต่เกิดจากภูมิปัญญาและแนวคิดในการแก้ปัญหา รวมถึงการจัดการความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ระบบการวางผังเมืองจึงเกิดจากการขยายตัวจากสังคมชนบทสู่เมืองตามความต้องการที่เพิ่มขึ้น จนระยะเวลาต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ในช่วงยุคอาณานิคมของชาติตะวันตก อิทธิพลตะวันตกได้เข้ามามีผลต่อการวางผังเมืองอย่างชัดเจน เมืองมีการเลือกรับปรับเปลี่ยน ทำให้เกิดรูปแบบเมืองในปัจจุบันที่มีความเฉพาะตัว

12. แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมือง

Jan Gehl นักออกแบบผังเมืองชาวเดนมาร์ก ได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมืองในงานวิจัยของเขาตอนหนึ่งว่า “First life, then spaces, then buildings – the other way around never works.” การออกแบบพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ระหว่างอาคารของเมือง สิ่งแรกที่ควรนึกถึงคือ คน คือผู้ใช้ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน สิ่งต่อมาคือ ที่ว่างโดยรอบและการจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนและชุมชน และอีกสิ่งสุดท้ายคือ อาคารซึ่งเป็นผลจากการคำนึงทั้งสองประการแรกเป็นสำคัญ โดยทั้งหมดนี้ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 41 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมืองโดย Jan Gehl

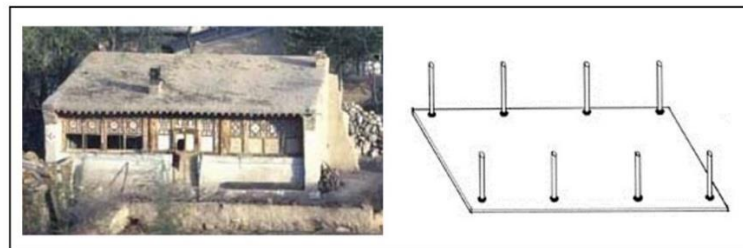
ที่มา: THE GEHL REPORT, SELECTED PAGES, เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <https://hailesmatters.wordpress.com/tag/regeneration/page/3/>

ในประเด็นของการเทียบเคียงรูปแบบและพัฒนาการของพื้นที่สาธารณะของทั้งทางตะวันตกที่ระบบผังเมืองนั้นมีผลต่อรูปแบบการก่อรูปพื้นที่สาธารณะระบบถนนทำให้เกิดระบบลานเมืองพลาซ่า ที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของคนและการเชื่อมต่อเมืองอย่างเป็นระบบ เมื่อกลับมามองพื้นที่สาธารณะในประเทศไทยเอง วัฒนธรรมการใช้พื้นที่สาธารณะเกิดขึ้นมาทีหลังพร้อมๆกับการรับเอาอิทธิพลทางด้านผังเมือง และการอพยพเข้ามาในเมืองเพื่อหาแหล่งงานทำให้เมืองถูกใช้พื้นที่อย่างหนาแน่นพื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่กลางของชุมชนที่คนมาพบปะ พูดคุยสังสรรค์ หายไป ถูกแทนที่ด้วยเนื้อเมืองที่หนาแน่นเพื่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่คุ้มค่าที่สุด พื้นที่สาธารณะ สวนสาธารณะจึงเป็นทางเลือกของคนเมืองสำหรับการพักผ่อน และทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว พัฒนาการของพื้นที่สาธารณะจึงชี้ให้เห็นถึงรูปแบบการดำรงชีวิตของคนเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากบริบทเดิมเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงบริบทใหม่

13. กรณีศึกษา Transitional Space ความสัมพันธ์ของหน่วยย่อยคือบ้านไปจนถึงหน่วยใหญ่คือ ผังเมือง

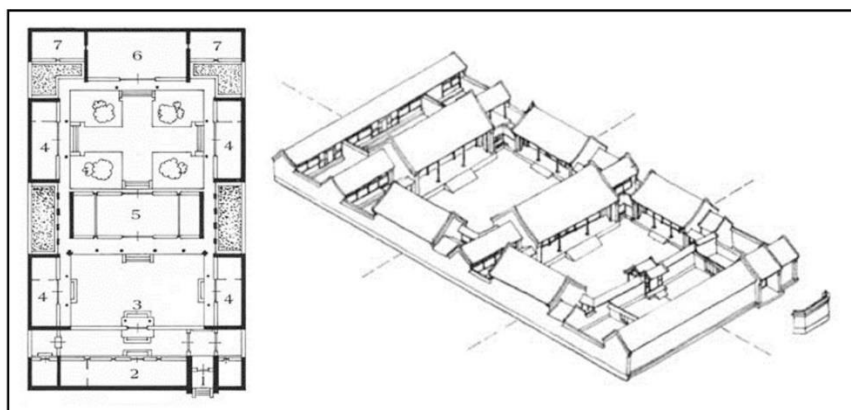
13.1 Courtyard VS Danwei

บ้านจีนในสมัยก่อนนั้น เริ่มต้นการสร้างด้วยหน่วยย่อยของโครงสร้างซึ่งใช้เป็นโครงสร้างไม้ 3 ช่วงเสาเป็นหน่วยตั้งต้นของการสร้างบ้าน โดยจำนวนช่วงเสาสามารถเพิ่มขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัว ในการสร้างหรือการเพิ่มขึ้นของจำนวนบ้านเกิดเป็นที่ว่างระหว่าง หลังคาเรือน “the space between” โดยองค์ประกอบพื้นฐานที่เชื่อมแต่ละส่วนเข้าด้วยกันคือ คอร์ต กลางบ้าน โดยเป็นประเพณีว่าครอบครัวจะต้องใช้ที่ว่างบริเวณคอร์ทกลางบ้านร่วมกัน

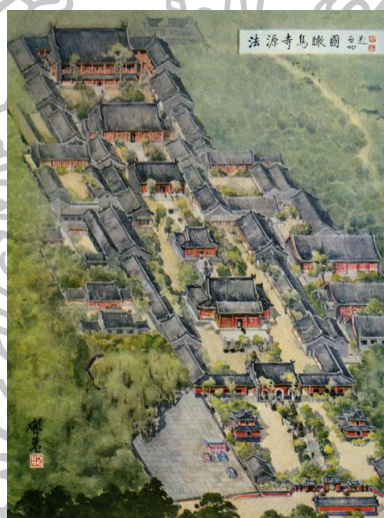
ภาพที่ 42 Courtyard house

ที่มา: House Architecture, เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก <https://depts.washington.edu/chinaciv/3intrhme.htm>

ภาพที่ 43 ผัง Courtyard บ้านจีน

ที่มา: House Architecture, เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก
<https://depts.washington.edu/chinaciv/3intrhme.htm>

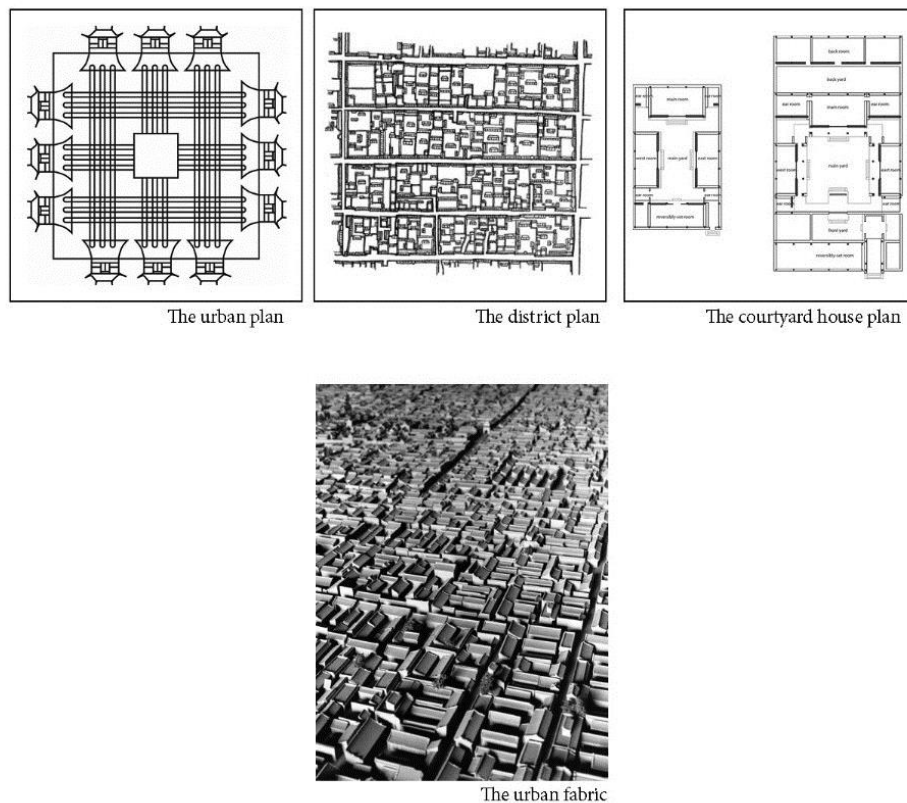
ภาพที่ 44 Fayuan Temple, Beijing.

ที่มา: House Architecture, เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558, เข้าถึงได้จาก
<https://depts.washington.edu/chinaciv/3intrhme.htm>

Courtyard นอกจากจะเป็นหน่วยพื้นฐานของบ้านจีนแล้ว ยังสามารถใช้กับการออกแบบที่มีโครงสร้างทางความสัมพันธ์ของพื้นที่ที่มีความซับซ้อนเช่น พระราชวัง และวัด ดังตัวอย่างจากภาพข้างต้น Fayuan Temple, Beijing รูปแบบของ courtyard houses จึงถือว่าเป็น basic module ของสถาปัตยกรรมจีน ซึ่งทำงานร่วมกับความแตกต่างของสภาพภูมิอากาศตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

จากประเด็นของแนวคิดของ Courtyard ในบ้านพื้นถิ่นของประเทศจีนที่มีสัมพันธ์กับแนวคิดการวางผังเมือง โดย Courtyard เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงหน่วยของที่ว่างเข้าด้วยกันในทุกๆสเกล จึงได้ไปศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้มีคนให้มุมมองในประเด็นนี้ไว้หลากหลาย หนึ่งในนั้นคืองานวิจัยของ คุณ Yuwei Wang ในหัวข้อ Persistence of the Collective Urban Model in Beijing ที่ได้มีการศึกษาเรื่องของ courtyard houses โดยให้นิยามว่าเป็น Chinese unit

โดยพยายามที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแนวนโยบายทางการเมืองกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อ spatial order ในความหลากหลายของบริบทในแต่ละยุคสมัย โดยไม่ได้สนใจแค่การศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์แต่พยายามที่จะทำความเข้าใจ urban model ในปัจจุบันไปพร้อมกันด้วย ในเวลาเดียวกันเกิดข้อโต้แย้งที่น่าสนใจในประเด็นของ Chinese unit กับสถานะสังคมในปัจจุบัน (Yuwei Wang,2012)

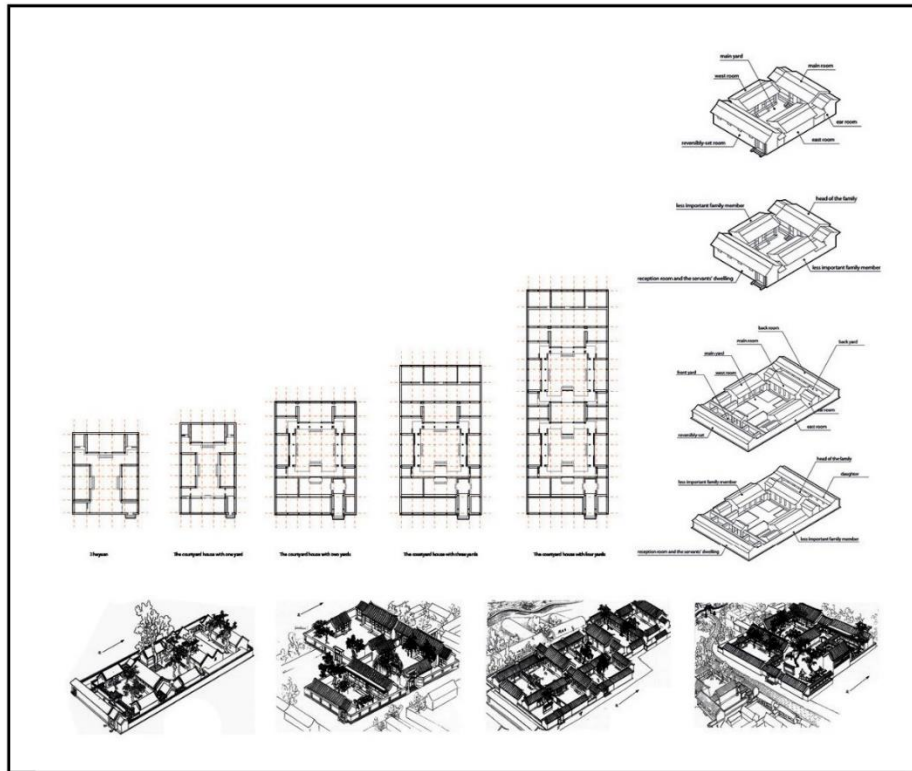

ภาพที่ 45 From urban to building scale of the courtyard house

ที่มา: Yuwei Wang, **Persistence of the Collective Urban Model in Beijing**,

เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,

เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

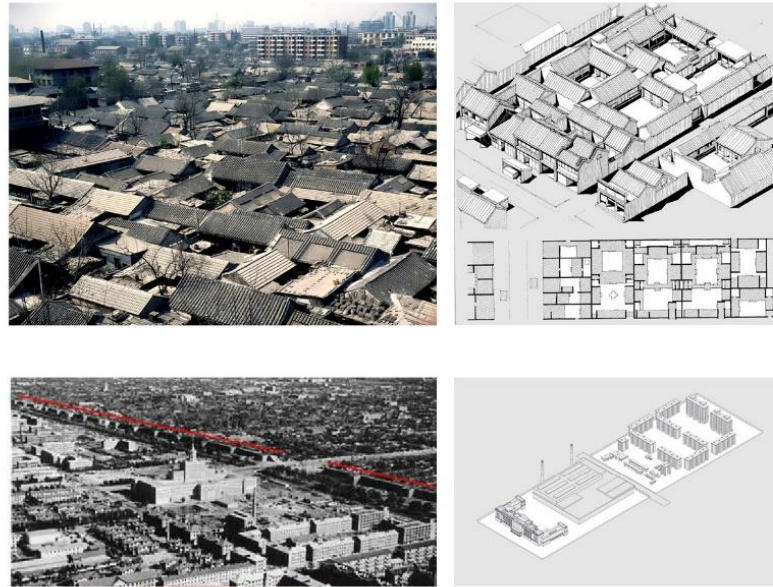

ภาพที่ 46 Courtyard house: spatial orders and power hierarchy
 ที่มา: Yuwei Wang, *Persistence of the Collective Urban Model in Beijing*,
 เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,
 เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

13.2 Courtyard house: spatial orders and power hierarchy

การจัดการที่วางภายในบ้านจีนนั้น มีระบบของลำดับศักดิ์ในพื้นที่อยู่ เช่น ห้องที่สำคัญที่สุดจะอยู่บริเวณกลางบ้านคือ ห้องของบรรพบุรุษ ส่วนห้องนอนพ่อแม่จะอยู่ทางทิศเหนือสุดของบ้าน โดยรายรอบ courtyard จะเป็นห้องนอนสำหรับลูกหลาน และเมื่อต้องการขยายหรือเพิ่มเติมจำนวนห้องนอนก็จะมีเพิ่ม courtyard เข้าไปแต่การจัดวางยังยึดระบบลำดับศักดิ์เช่นเดิม โดยยิ่งครอบครัวใหญ่มีฐานะดีจำนวน courtyard ก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย

การศึกษาร่องรอยของประวัติศาสตร์ของระบบการจัดการที่วางในบ้านจีน มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบของการสร้างเมืองในฐานะผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านการวางผังเมืองและ typical urban block โดยการเทียบเคียงกับการวางผังเมืองในปัจจุบัน

ภาพที่ 47 Courtyard house above and Danwei below
 ที่มา: Yuwei Wang, **Persistence of the Collective Urban Model in Beijing**,
 เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,
 เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

ภาพที่ 48 Courtyard house and Danwei
 ที่มา: Yuwei Wang, **Persistence of the Collective Urban Model in Beijing**,
 เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,
 เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

ก่อนการปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1980 แนวคิดเรื่องของ Chinese units ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างบ้านและการวางผังเมืองของประเทศจีน จนภายหลังการปฏิรูปได้เกิดระบบของ Danwei (work unit) มาใช้ในการจัดการระบบของหน่วยที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นจัดการโดยรัฐบาลในยุคสังคมนิยม ระบบของการใช้พื้นที่ในเมืองก็เปลี่ยนแปลงไป ทุกคนมีความเท่าเทียมจะได้รับการจัดสรรที่อยู่อาศัย และระบบสาธารณูปโภคจากทางภาครัฐ

Stoney scale

Compound scale

Danwei scale

ภาพที่ 49 Communal facilities in the Danwei

ที่มา: Yuwei Wang, **Persistence of the Collective Urban Model in Beijing**,

เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,

เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

ความแตกต่างของทั้งสองระบบคือ Courtyard house แต่ละคนจะมีพื้นที่ของตนเอง อาศัยอยู่ในห้องที่มีที่ตั้งแตกต่างกันออกไปตามสถานะทางสังคม เช่น ห้องที่อยู่ทางทิศเหนือสุดของบ้านเป็นห้องสำหรับญาติผู้ใหญ่ และห้องทางทิศตะวันออกและตะวันตกเป็นห้องของลูก พื้นที่ตรงกลางบ้านเป็นพื้นที่สำหรับรับแขกและการจัดงานพิธีต่างๆ เป็นต้น แสดงถึงระบบลำดับศักดิ์ทางสังคม ทาสสะท้อนผ่านการวางผังของบ้าน ส่วน Danwei นั้นแตกต่างออกไป อาจจะกล่าวได้ว่า Danwei เป็นแบบแผนของความเท่าเทียมกันทางสังคม คือ การจัดสรรพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยของทุกคนเท่าเทียมกัน การขยายตัวหรือการเพิ่มจำนวนขึ้นของ Courtyard house เกิดภายใต้ลำดับศักดิ์ทางสังคม แต่การเพิ่มจำนวนของ Danwei คือเพื่อให้มีขนาดที่ใหญ่ขึ้นและเพิ่มจำนวนของผู้อยู่อาศัย

ภาพที่ 50 The new urban block: mega-block 1
 ที่มา: Yuwei Wang, **Persistence of the Collective Urban Model in Beijing**,
 เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,
 เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

13.3 The Village vs. the Mega-Block

การเติบโตด้านอสังหาริมทรัพย์ของเมืองปักกิ่งกับความต้องการใหม่ทางการอยู่อาศัย การทำงาน การติดต่อสื่อสารเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากร เป็นที่ยอมรับได้ว่า mega-block มีความเหมาะสมมากกว่า Chinese unit ในขณะที่ Chinese unit เป็นผลผลิตทางสังคมและการเมืองแต่ mega-block เป็นผลผลิตของ urban norm อาคารสูงสำหรับพักอาศัยใน mega-block กลายเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับเมืองในประเทศจีนอย่างปฏิเสธไม่ได้ หากพิจารณาถึง Chinese unit ในบริบทของสังคมปัจจุบันควรคำนึงถึงทั้ง Chinese unit และ mega-block ร่วมกันในการพัฒนารูปแบบของการอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับเมืองสะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคมและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมปัจจุบันด้วย

ภาพที่ 51 The new urban block: mega-block 2

ที่มา: Yuwei Wang, **Persistence of the Collective Urban Model in Beijing**,

เข้าถึงเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558,

เข้าถึงได้จาก <http://projectivecities.aaschool.ac.uk/portfolio/yuwei-wang-beijing-collective/>

สรุปจากการศึกษางานวิจัยข้างต้น ในประเด็นของรูปแบบของ Courtyard house กับเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่บริบท แต่ละยุคสมัยจาก Courtyard house ที่ใช้เป็นพื้นที่ร่วมกันของบ้านเป็นพื้นที่กลางสำหรับกิจกรรมของคนในครอบครัวในบ้านจีนดั้งเดิม ได้กลายมาเป็น Communal space ที่ถูกใช้ร่วมกันเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ใน Danwei หากพิจารณาแล้ว ไม่ว่าจะ เป็น Courtyard หรือ Communal space ก็ทำหน้าที่เป็น Transitional space เช่นเดียวกันภายใต้ความแตกต่างของสเกล ยังมีหน้าที่หลัก ความสำคัญ และประโยชน์ใช้สอยหลัก เป็นจุดรวมกันอยู่แม้ ภายภาพจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

ดังนั้นหากจะเปรียบเทียบ Transitional space ควบคู่กันไปใน 2 สเกลของงานสถาปัตยกรรม ประเด็นแรกเปรียบเทียบชานและ Courtyard โดยทั้งสองทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อที่ว่างเช่นเดียวกันแต่แสดงตัวในรูปแบบของกายภาพที่แตกต่างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยสำคัญ ในประเด็นที่สองเป็นการเปรียบเทียบในสเกลของผังเมืองโดยมุ่งเน้นไปที่พัฒนาการของการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะ ในประเทศตะวันตกมีการวัฒนธรรมการใช้พื้นที่มาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งสะท้อนผ่านระบบการวางผังเมืองที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่สาธารณะในรูปแบบของลานลานเมือง พลาซ่า และสวนสาธารณะ ได้ถูกบูรณาการเข้ากับรูปแบบของถนนให้พื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นสามารถเชื่อมต่อกันได้ทั้งเมืองเพื่อให้คนสามารถเข้าถึงและสามารถใช้ได้อย่างเท่าเทียม ในขณะที่ประเทศตะวันออก ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทยเอง ระบบของพื้นที่สาธารณะเข้ามาพร้อม

กับการรับเอาอิทธิพลทางด้านผังเมืองของตะวันตกเข้ามา พร้อมกับการพัฒนาเมืองอย่างก้าวกระโดด พื้นที่ในเมืองถูกใช้อย่างหนาแน่น ที่พักอาศัยถูกผลิตซ้ำในรูปแบบที่ใกล้เคียงกันเพื่อให้ได้จำนวนสูงสุดแต่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมน้อยลง ทำให้พื้นที่กลางของชุมชน (community space) หายไปถูกแทนด้วยเนื้อเมืองที่หนาแน่น พื้นที่สาธารณะในรูปแบบของสวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียวของเมืองจึงเข้ามามีบทบาทต่อคนเมืองในแง่การเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่กลางสำหรับการพบปะ พุดคุย และทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะนี้เกิดขึ้นทั้งในย่านที่พักอาศัยหนาแน่นในกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่ของหลายประเทศในเอเชีย เมื่อ ชาน และ Courtyard หายไป พื้นที่สาธารณะจึงเข้ามาแทนที่ในบริบทใหม่ของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง

บทที่ 4

Controlling space

ในบทนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน เพื่อเสนอบทวิเคราะห์เกี่ยวกับ Controlling space หรือ Control space ส่วนแรก เป็นการทำความเข้าใจนิยามและการให้ความหมาย ส่วนที่สอง Spatial Organization of Transitional space โดยกลุ่มตัวอย่างใช้ชานเรือนไทยมาวิเคราะห์ ส่วนที่สาม คือการวิเคราะห์ชานเรือนไทยในฐานะการเป็น Controlling space

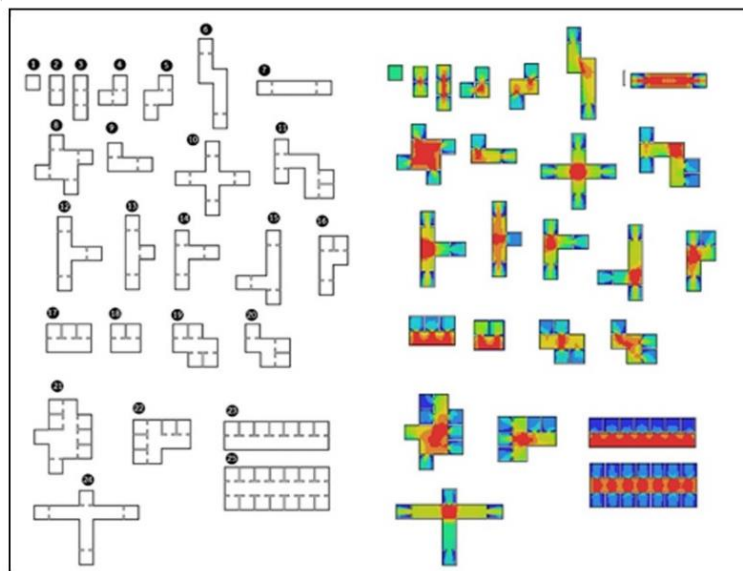
1. Controlling Space และการนิยาม

Control (verb) หมายถึง การควบคุม การกำกับดูแล หรือการตัดสินใจถึงการจัดระเบียบสิ่งๆนั้นหรือไม่

Space (noun) หมายถึง ที่ว่าง

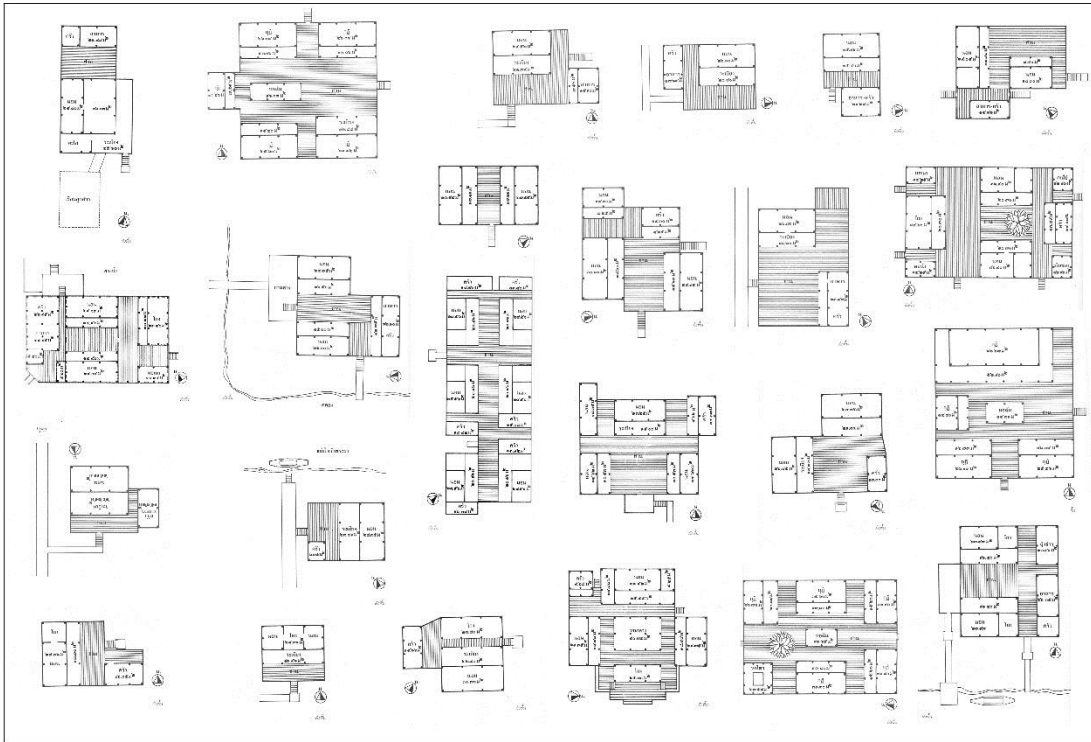
Controlling space หรือ Control space (Sze Tsung Leong, Mutations, 2000) หมายถึง ที่ว่างที่ทำหน้าที่ควบคุม กำกับดูแล การจัดระเบียบที่ว่างนั่นเองและที่ว่างโดยรอบ

ดังนั้น Controlling space สำหรับการศึกษาวิจัยนี้หมายถึง ที่ว่างตัวกลางที่ทำหน้าที่ควบคุมเงื่อนไขของบริบท ควบคุมการใช้งานที่ว่าง และจัดระเบียบที่ว่างโดยรอบ ส่งผลต่อระบบจัดการที่ว่าง (Spatial Organization)

ภาพที่ 52 กรณีศึกษา การเชื่อมต่อที่ว่าง โดยใช้โปรแกรม Space Syntax มาช่วยในการวิเคราะห์การเชื่อมต่อของที่

2. ความสำคัญและการจัดวางที่ว่างเชื่อมต่อ (Spatial Organization of Transitional space)

ภาพที่ 53 กรณีศึกษา ภาพผังพื้นชานเรือนของบ้านเรือนไทยภาคกลาง
ที่มา: ฤทัย ใจจงรัก. (2539). เรือนไทยเดิม. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

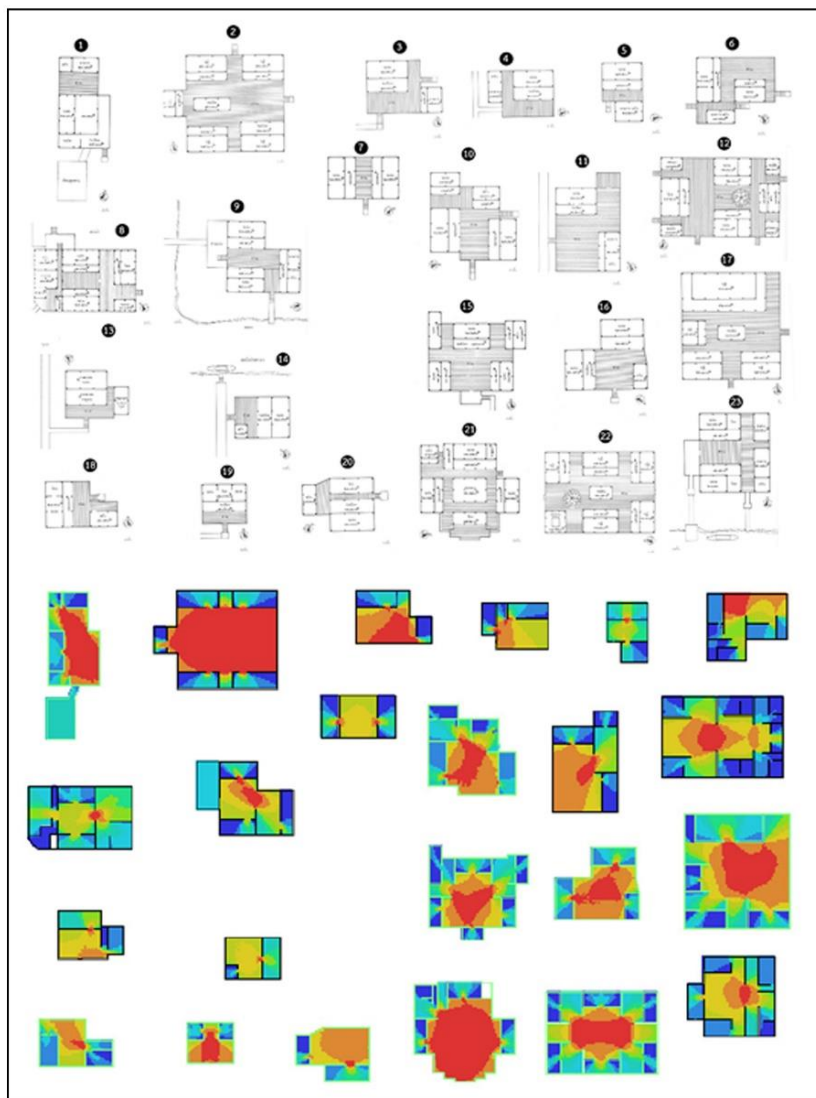
จากกรณีศึกษา ชานเรือน ของบ้านเรือนไทย การจัดวางที่ว่างเพื่อประโยชน์ใช้สอยทางสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพและทางสุนทรียภาพ การเชื่อมต่อระหว่างประโยชน์ใช้สอยนี้ทำให้เกิดการเลื่อนไหลถ่ายเทของที่ว่าง ซึ่งอาจจะเชื่อมต่อกันระหว่าง ภายในกับภายนอก ภายในกับภายใน หรือภายนอกกับภายนอกด้วยกันเอง ทำให้สามารถรับรู้ถึงการจัดวางที่ว่างทางสถาปัตยกรรมในขณะที่เราเคลื่อนไหวผ่านเข้าไปในที่ว่างด้วยกิจกรรมที่แตกต่างกันไป โดยใช้เกณฑ์ในประเด็นของ คุณลักษณะของการจัดลำดับที่ว่าง คุณลักษณะของการเชื่อมต่อในที่ว่าง คุณลักษณะของที่ว่างปิดล้อม คุณลักษณะของมุมมอง โดยการใช้โปรแกรม Space Syntax มาช่วยในการวิเคราะห์ Space Syntax คือเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่มีพื้นฐานอยู่บนทฤษฎีที่ว่ามนุษย์จัดการระบบระเบียบของตนผ่านที่ว่าง ซึ่งที่ว่างสามารถถูกเขียนในรูปของแผนผังแสดงเงื่อนไขของสังคม (Social logic) (Bafna,2003) โดยมุ่งเน้นศึกษาบริบททางสถาปัตยกรรมผ่านการรับรู้และพฤติกรรมของมนุษย์ การจัดวางที่ว่าง (Spatial Organization) ซึ่งตัวโปรแกรมมีระเบียบวิธีการในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 Justified graph (Hiller and Hadnson,1984) ทำการวิเคราะห์โดยใช้ผังพื้นของบ้านมาทำการแบ่งหน่วยที่ว่างออกเป็นส่วนๆตามการใช้งาน (Convex space) แล้วทำวิเคราะห์แต่ละ

ส่วนมีความเชื่อมโยงกันหรือไม่อย่างไรโดยใช้เกณฑ์ความสัมพันธ์ในแง่การเข้าถึง (accessibility) แล้วนำมาเขียนกราฟ (tree-like graph) เพื่อแสดงความเชื่อมโยงของที่ว่างอย่างเป็นลำดับ (graph deep) ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้สามารถอ่านค่าระดับการเข้าถึงหรือลำดับการเข้าถึงที่ว่าง (level of accessibility) จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งโดยเริ่มจากทางเข้าบ้านไปสิ้นสุดที่ห้องที่อยู่ลึกที่สุดของบ้าน

2.2 Integration ซึ่งหมายถึง จำนวนของการเข้าถึง (quantification of the spatial accessibility)

2.3 Visual Integration คือ degree of visibility ที่ถูกแสดงผ่านค่าระดับของสีในกราฟจากสีแดงไปสีน้ำเงิน ซึ่งสีแดงหมายถึง บริเวณที่มี visibility ดีที่สุด

ภาพที่ 54 กรณีศึกษาภาพผังพื้นที่ชานเรือนของบ้านเรือนไทยภาคกลาง ฤทัย ใจจงรัก. (2539). เรือนไทยเดิม. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยใช้โปรแกรม Space Syntax มาช่วยในการวิเคราะห์ การเชื่อมต่อของที่ว่างในแง่มุมมองและการเข้าถึง

จากการใช้โปรแกรม วิเคราะห์เรื่องมุมมองและการเข้าถึง ทำให้สรุปได้ว่า ชานเรือนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญของบ้านเรือนไทยในแง่การเป็น Control room หรือ Controlling space จะเห็นได้จากคุณลักษณะของการเชื่อมต่อของที่ว่างและลำดับการเข้าถึงที่ว่างตั้งแต่ทางเข้าบ้านไปจนถึงการร้อยเรียงห้องต่างๆของกลุ่มเรือนเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขของการก่อรูปของพื้นที่ตามสภาพภูมิอากาศเพื่อตอบสนองต่อการใช้งานที่มีความยืดหยุ่นในแต่ละช่วงเวลาของวันรวมถึงการเป็นพื้นที่ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ทำให้คนรับรู้ถึงพลวัตของปรากฏการณ์ ผ่านการใช้งานพื้นที่ ชานเรือน รวมถึงเป็นพื้นที่ที่ให้ใช้สำหรับพิธีกรรม ตามประเพณีและความเชื่อ เช่น การทำบุญบ้าน การโกนจุก การแต่งงาน เป็นต้น รวมถึงความยืดหยุ่นในแง่การต่อเติมหรือการต่อขยายในระยะยาว เพื่อรองรับการขยายของครอบครัว แสดงถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยก่อนที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยรุ่นปู่ย่า ตายาย รุ่นพ่อแม่ ไปจนถึงรุ่นลูกหลาน ถ้ามีการเพิ่มจำนวน การแต่งงาน จะนิยมปลูกเรือนโดยอยู่ในบริเวณเดียวกัน โดยต่อเติมหรือขยายไปโดยใช้ " ชาน " เป็นองค์ประกอบในการเชื่อมต่อ

3. การวิเคราะห์ชานและเรือนไทยในฐานะของการเป็น Controlling space

ศึกษาองค์ประกอบต่างๆของเรือนไทย ที่ทำหน้าที่เป็น Controlling space โดยศึกษาแยกส่วนถึงปัจจัยที่ส่งผลถึงความเข้มข้นของการควบคุม ทำการศึกษาวิจัยในเชิงการออกแบบโดยผ่านการใช้เครื่องมือและวิธีการทางองค์ประกอบสถาปัตยกรรมในเรือนไทยที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่เป็น Controlling Space ปัจจัยและเงื่อนไขใดบ้างมีอิทธิพลต่อการควบคุม ดังนี้

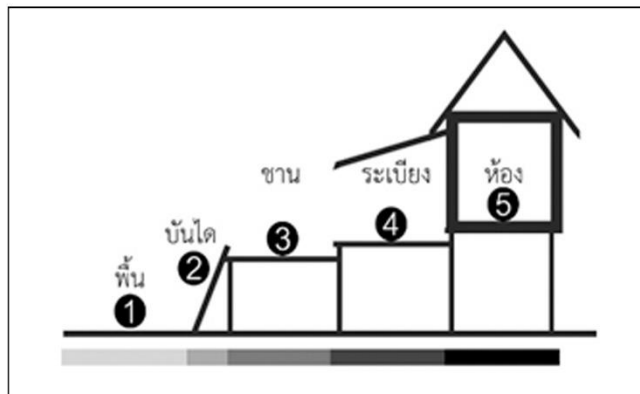
3.1 ระดับพื้นเรือน (Transition of level and Hierarchy)

ระดับพื้นเรือนในเรือนไทย การจัดแบ่งให้มีอาณาเขตกึ่งส่วนตัวอยู่ระหว่างกลางของอาณาเขตส่วนตัวกับอาณาเขตสาธารณะย่อมสามารถป้องกันการรุกรานอาณาเขตสาธารณะได้ (วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร หน้า 220) นอกจากนี้ระดับพื้นในเรือนไทยยังสะท้อนถึงระบบลำดับชั้น ลำดับฐานานุศักดิ์ที่ดีความผ่านระดับเรือนที่มีการแบ่งที่ว่างด้วยระดับพื้นที่แตกต่างกันเริ่มจากระดับที่ต่ำที่สุดคือ ระดับพื้นดินภายนอกบ้าน เปลี่ยนระดับขึ้นมาที่บันได มาบนชาน จากชานยกขึ้นเป็นระเบียงหรือห้องนั่ง และเมื่อเข้าสู่ภายในห้องซึ่งคือห้องนอนระดับพื้นก็จะสูงขึ้นอีกระดับซึ่งเป็นระดับพื้นที่สูงที่สุดของเรือน หากจะเปรียบเทียบให้เห็นภาพพื้นดินซึ่งเป็นระดับที่ต่ำที่สุดจะเป็นระดับที่เท้าอยู่ ส่วนพื้นภายในห้องนอนจะเป็นพื้นที่สูงที่สุดเป็นระดับที่หัวอยู่หรือระดับของการนอน ระเบียบการจัดวางที่ว่างในเรือนไทยสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขทางสังคมเรื่อง ที่ต่ำ-ที่สูง ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ส่วนในประเด็นของ ฐานานุศักดิ์ นั้น ก็คือลำดับชั้นต่างๆซึ่งไม่ได้หมายถึงการแบ่งชั้นวรรณะโดยตรง โดยแนวคิดแล้ว หมายถึงลักษณะของสังคมไทยที่มีการพึ่งพาอาศัย มีระบบอุปถัมภ์ซึ่งหมายถึงการพึ่งพาในรูปแบบของผู้ใหญ่ ผู้น้อย นอกจากประเด็นในเรื่องการแบ่งลำดับชั้นแล้ว ภายภาพของการแบ่งพื้นที่ด้วยระดับพื้นอย่างเป็นขั้นเป็นตอนของที่วางต่างๆภายในเรือนแสดงถึงระบบระเบียบที่ชัดเจนในแง่การมีชานเป็นตัวเชื่อมจากภายนอกสู่ภายใน และจากเรือนหนึ่งไปสู่อีกเรือนหนึ่งเสมอ

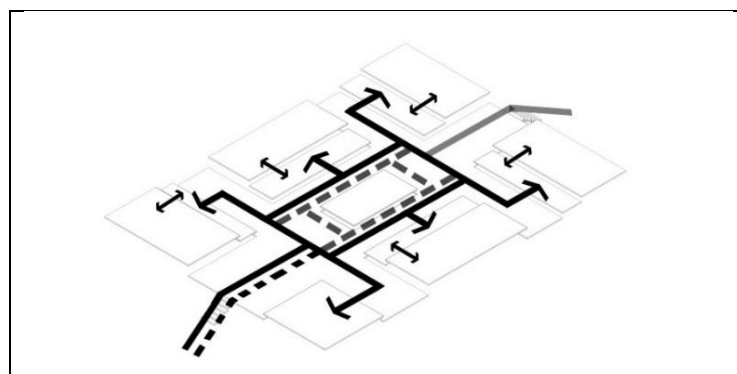
Control

1. Hierarchy
2. User's Behavior
3. Filter / Accessibility
4. Extension
5. Public to private

ภาพที่ 55 Controlling space ในการเปลี่ยนระดับของเรือนไทย จากน้อยไปมาก มีเฉลียงและชาน เฉลียงในร่วมหลังคาจะลดพื้นหรือไม่ก็ได้ ชานตากแดดฝนต้องลดพื้น

3.1.1 ลำดับการเข้าถึงที่วางในเรือนไทย sequence of accessibility

ภาพที่ 56 sequence of accessibility

3.2 จังหวะแสงและเงา (Transition of Perception and functional)

จังหวะของการเกิดแสงและเงาในเรือนไทย เกิดจากการแบ่งพื้นที่และการโอบล้อมพื้นที่ เพื่อความเป็นส่วนตัว และการปกป้องผู้ที่อยู่อาศัยจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง รวมไปถึงจังหวะของแสงและเงากับการรับรู้ปรากฏการณ์แสงและเงาในสถาปัตยกรรม Louis I Kahn called light “The giver presence” and believed that the mass and structure of architecture” was made to cast a shadow, and the shadow belongs to the light.” (Robert Mc Carter, 2005)

ภาพที่ 57 จังหวะแสงและเงาในเรือนไทย

Control

1. Perception
2. Climate
3. Functional
4. User's Activities (Day/Night)

ภาพที่ 58 Controlling space และความเข้มของแสงและเงาภายในบ้าน จากน้อยไปมาก

3.3 ความโปร่งของผนัง (Transition of Density of walls)

ความโปร่งและความทึบของผนัง มีผลต่อการควบคุมการรับรู้ ควบคุมสภาพแวดล้อม สภาพอากาศ ควบคุมการใช้งาน ควบคุมการแบ่งแยกความเป็นส่วนตัวกับความเป็นสาธารณะ

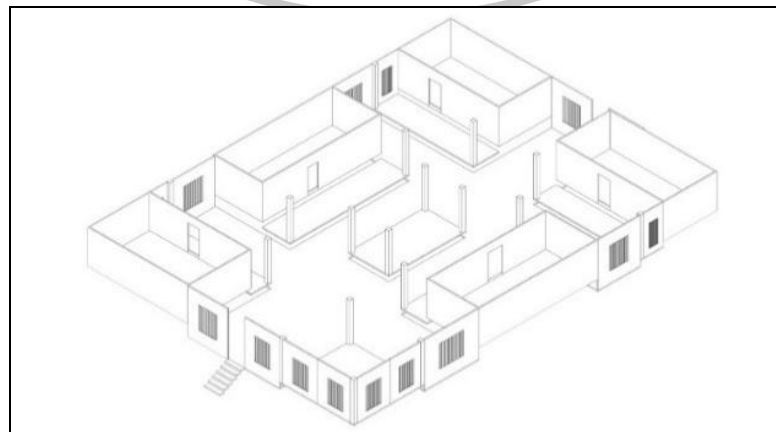
ภาพที่ 59 ความโปร่งและความทึบของผนังในเรือนไทย

Control

1. Perception
2. Climate
3. Functional
4. Public to private

ภาพที่ 60 Controlling space และความโปร่งของผนังบ้าน จากน้อยไปมาก

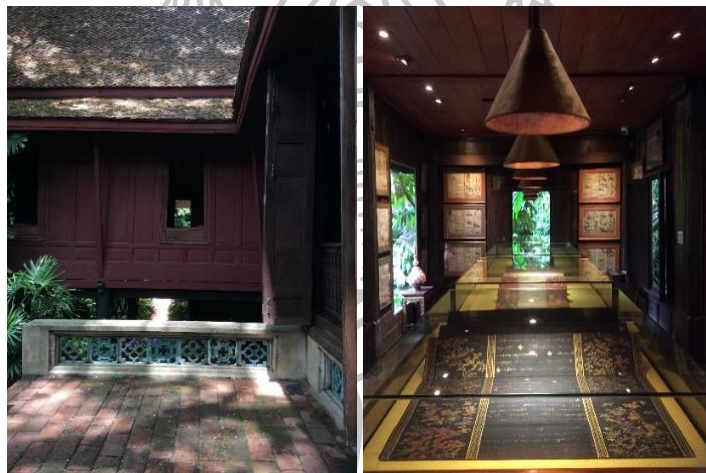

ภาพที่ 61 Density of enclosure

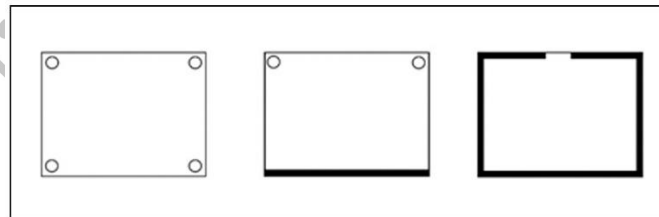
3.4 การปิดล้อมที่ว่าง (Transition of degree of enclosure)

Control

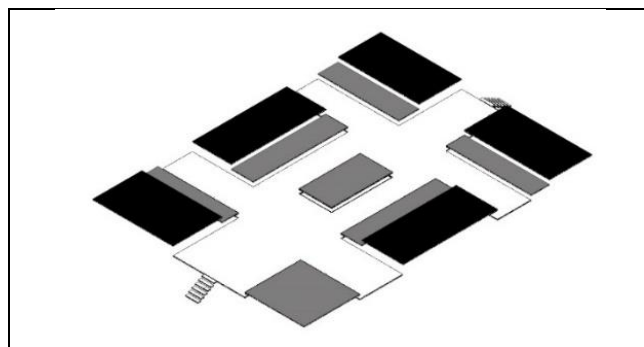
1. Enclosure
2. Climate
3. Functional
4. Public to private
5. Perception

ภาพที่ 62 การปิดล้อมที่ว่างในเรือนไทย

ภาพที่ 63 Controlling space และการปิดล้อมที่ว่างของบ้าน จากน้อยไปมาก

ภาพที่ 64 Gradation from public to private space

3.5 ระบบช่องเปิด (Transition of void and perception)

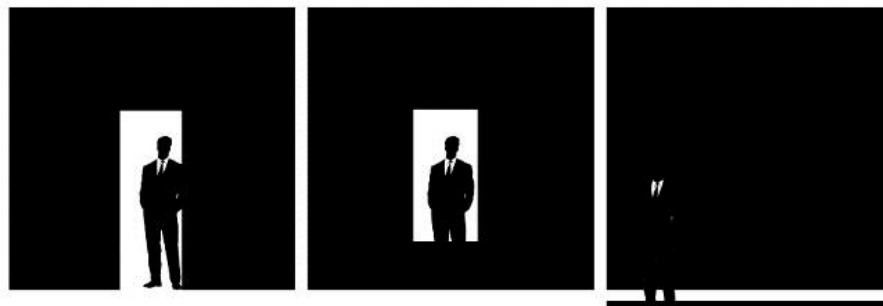
ช่องเปิดที่พบในเรือนไทยแต่ละภูมิภาค มีหน้าที่หลักในการควบคุมสภาพแวดล้อมและการระบายอากาศ และยังควบคุมอาณาเขตความเป็นส่วนตัวกับความเป็นสาธารณะ ซึ่งสามารถจัดการโดยการเปิดและการปิดการควบคุมได้ ในการออกแบบสภาพแวดล้อมกายภาพของที่อยู่อาศัยย่อมต้องจัดให้มีอาณาเขต สำหรับการป้องกันการล่งล้ำเข้าไปในเขตพักอาศัยโดยผู้พักอาศัยตระหนักถึงการมีลำดับชั้นของอาณาเขตครอบครองจากเขตสาธารณะถึงเขตส่วนตัว โดยการรวมกลุ่มอาคารและจัดตำแหน่งหน้าต่างและประตูให้สามารถดูแลอาณาเขตต่างๆตามความสำคัญและความจำเป็นมากน้อยต่างกัน การจัดให้มีสภาพแวดล้อมกายภาพในลักษณะดังกล่าว ย่อมเป็นการกระตุ้นให้เกิดการวางแผนให้เกิดการช่วยกันปกป้องอาณาเขตครอบครอง (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร)

ภาพที่ 65 ระบบช่องเปิดในเรือนไทย

Control

1. Perception
2. Climate

ประตู

หน้าต่าง

ช่องแมวลอด

ภาพที่ 66 Controlling space และระยะความสูง ขนาดของช่องเปิด จากน้อยไปมาก

ร่องตีนแมว คือ ช่องระหว่างพื้นบนกับชาน ร่องนี้ยาวตลอดความยาวของบ้าน และเป็น ที่ซึ่งลมใต้ผ่านใต้ถุนเข้ามายังชาน ทำให้เกิดการระบายอากาศทางตรง (Through ventilation) และ ยังความเย็นสบายที่พื้นชาน นับว่าเป็นประโยชน์ที่ยอดเยี่ยม (บ้านเรือนไทยภาคกลาง, สมภพ ภิรมย์ พ.ศ. 2514 หน้า 72)

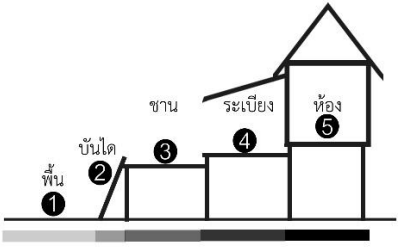
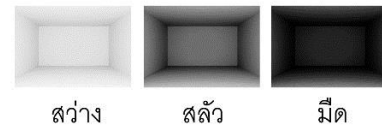

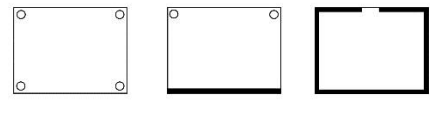
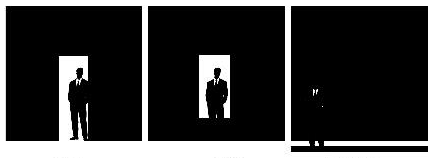
ในฤดูร้อนนี้ลมจะพัดจากใต้ไปเหนือเข้าหน้าต่างออกไปสู่ชาน ทำให้ห้องรับลมและ ระบายความอบอ้าว นอกจากตรงนี้ “ร่องตีนแมว” จะเป็นช่องระบายลมเย็นจากใต้ถุนผ่านออกมาที่ เฉลียงได้รับลมเย็นผ่าน การทำหลังคาสูงก็มีส่วนสัมพันธ์กับการระบายความร้อนอบอ้าวนี้ด้วย และ การวางตัวบ้านหรือเรือนหันหน้าจั่วไปทางทิศตะวันตก และตะวันออกถูกต้องตามหลักไสยศาสตร์ดังที่ ได้กล่าวมาในเรื่อง “ประเพณีการสร้างบ้านปลูกเรือน” เรือนไทยมีการลดระดับพื้นระเบียงและระดับ พื้นชาน รวมทั้งระเบียงด้านที่ติดกับชานไม่มีกันฝา ทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ภายในห้องสามารถมองผ่าน ประตูออกมาสู่ระเบียงชานผ่านรั้วโปร่งออกไปสู่ที่โล่งภายนอกได้ ผู้ที่นั่งอยู่ระเบียงสามารถมองผ่าน ช่องแฉกรอด (ช่องลดพื้นเรือนนอนกับพื้นระเบียง) ลงมาได้ถนัดได้และมองผ่านชาน ผ่านรั้วโปร่ง ออก ไปสู่ภายนอกได้อีกเช่นกัน ทำให้ที่ว่างภายในและภายนอกเชื่อมติดต่อกันได้ ไม่เกิดความอึดอัดต่อผู้ที่ อยู่อาศัยภายในเรือน (ฤทัย ใจจงรัก, 2514)

4.สรุปจากการศึกษาองค์ประกอบของเรือนไทย

ทำการศึกษานัยยะในเชิงการออกแบบโดยผ่านการใช้เครื่องมือและวิธีการทางองค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่เป็น Controlling Space ปัจจัยและเงื่อนไขใดบ้างมีอิทธิพลต่อการควบคุม เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปจากการศึกษาองค์ประกอบของเรือนไทย

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม	การควบคุม	ความเข้มข้นในการควบคุมจากน้อย-มาก
1.ระดับพื้นเรือน	<ul style="list-style-type: none"> - HIERARCHY - USER'S BEHAVIOR - PUBLIC TO PRIVATE - FILTER - ACCESSIBILITY - EXTENTION - CLIMATE 	
2.แสงและเงา	<ul style="list-style-type: none"> - CLIMATE - DIVIDE FUNCTION - PERCEPTION - USER BEHAVIOR 	
3.ความโปร่งของผนัง	<ul style="list-style-type: none"> - CLIMATE - DIVIDE FUNCTION - PUBLIC TO PRIVATE 	
4.การปิดล้อมที่ว่าง	<ul style="list-style-type: none"> - CLIMATE - DIVIDE FUNCTION - PUBLIC TO PRIVATE 	
5.ระบบช่องเปิด	<ul style="list-style-type: none"> - CLIMATE - DIVIDE FUNCTION - PERCEPTION 	

จากการวิเคราะห์และทำการศึกษาและการเปรียบเทียบ ในฐานะของ Transitional Space ชานมีคุณลักษณะของการเป็นที่ว่างควบคุมปัจจัยและเงื่อนไขในการก่อรูปสถาปัตยกรรม Transitional Space as Controlling space ซึ่งการศึกษาชานในประเด็นนี้ทำให้สามารถเข้าใจมิติของการควบคุมที่มีความหลากหลายที่ช่วยให้สามารถตีความลักษณะที่แฝงเร้นอยู่ในระบบการจัดการที่ว่าง ซึ่งสะท้อนผ่านองค์ประกอบสถาปัตยกรรมอย่างเป็นรูปธรรม จึงสรุปใจความสำคัญของคุณลักษณะในการควบคุมของ Transitional Space ได้ดังนี้ Controlling Aspects of ชาน

4.1 Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม

4.2 Functional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแบ่งการใช้งาน

พื้นที่ใช้สอย

4.3 Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง

4.4 User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้

4.5 Public and private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็น

ส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ

4.6 Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือ

การต่อขยาย

4.7 Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการ

จัดการพื้นที่

5. กรณีศึกษา Controlling space ในงานสถาปัตยกรรม

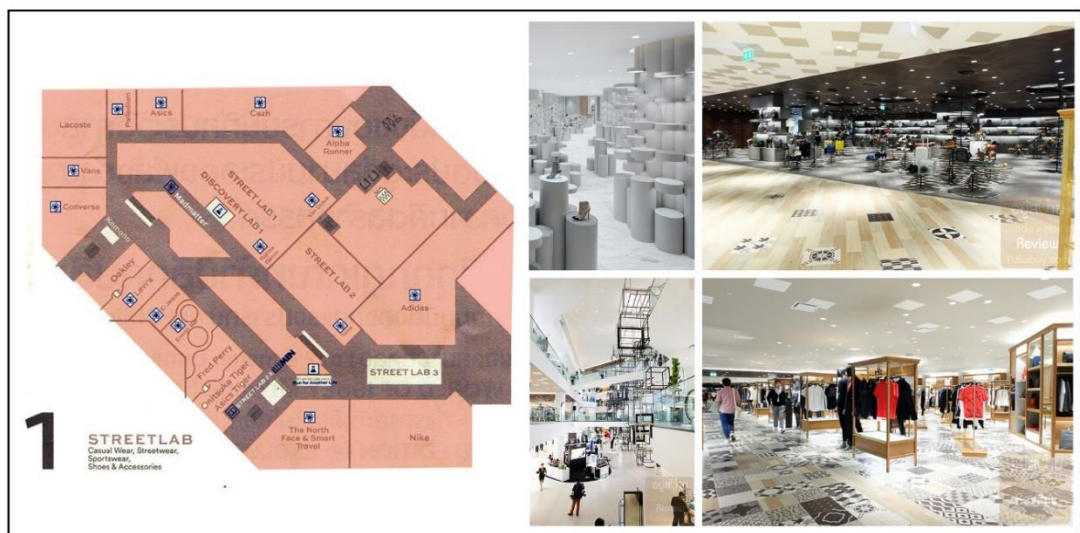
5.1 กรณีศึกษาห้างสรรพสินค้า Siam Discovery VS Siam Paragon

ทำการเปรียบเทียบการจัดการพื้นที่ภายในห้องในกรณีศึกษาแรก ห้างสยามพารากอน มีการกั้นแบ่งพื้นที่แต่ละร้านออกจากกันชัดเจนโดยใช้พื้นที่ทางเดินด้านหน้าร้านในการเชื่อมต่อพื้นที่เข้าด้วยกันพื้นที่ ส่วนที่สัมพันธ์กับพื้นที่เชื่อมต่อคือพื้นที่หน้าร้านที่ทำหน้าที่จัดวางสินค้าโชว์

ส่วนกรณีศึกษาที่สอง ห้างสยามดิสคัฟเวอรี ไม่ได้มีการกั้นแบ่งร้านด้วยผนังชัดเจน แต่ให้พื้นที่ภายในแต่ละชั้นเชื่อมต่อถึงกันได้ทั้งหมด ทำให้สามารถมองเห็นแต่ละส่วนได้ทั่วถึงไม่ว่าจะยืนอยู่ในส่วนใดของห้าง ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีสำหรับการทำงานร่วมกับวิธีการจัดวางสินค้าเพื่อให้ผู้ใช้มีประสบการณ์ร่วมนอกในการค้นหา การเข้าถึงสินค้าที่ถูกจัดวางไว้โดยใช้พื้นที่ในการเชื่อมต่อให้คนสามารถเลือกชมสินค้าได้อย่างอิสระ ซึ่งทั้งสองตัวอย่างมีความแตกต่างกันในแง่การจัดการพื้นที่ภายใน แต่ประเด็นร่วมกันคือสิ่งที่ต้องมีพื้นที่เชื่อมต่อเพื่อให้ส่งเสริมรูปแบบการจัดวางสินค้าและการเข้าถึงของผู้ใช้ ซึ่งทั้งสองแบบให้ผลลัพธ์ในแง่การใช้งานที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการการจัดการพื้นที่ในรูปแบบที่ต่างกันออกไป

ภาพที่ 67 กรณีศึกษาห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน
 ที่มา: Siam Paragon, Floor Plan review เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิ.ย.2559,
 เข้าถึงได้จาก <http://www.siamparagon.co.th/uploads/floor/mf25.02.png> และ
<http://www.bangkok-nightlife.net/wp-content/gallery/siam-paragon/s7.jpg>

ภาพที่ 68 กรณีศึกษาห้างสยามดิสคัฟเวอร์รี่
 ที่มา: Nendo, Siam Discovery, เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิ.ย.2559, เข้าถึงได้จาก
<http://www.nendo.jp/en/works/siam-discovery/> และ
<http://yusabuy.com/2016/05/26/siam-discovery/>

5.2 กรณีศึกษาย่านการค้าของเมือง Ratchaprasong, Thailand VS Ginza, Japan

การเปรียบเทียบในสเกลที่ใหญ่ขึ้นในระดับย่านของเมืองโดยเปรียบเทียบย่านราชประสงค์ของกรุงเทพมหานครกับย่านกินซ่าในประเทศญี่ปุ่น ย่านราชประสงค์มีห้างสรรพสินค้าอยู่หลายแห่ง โดยเชื่อมต่อกันด้วยสะพานลอยซ้อนทับอยู่บนถนนให้ผู้ใช้สามารถเดินถึงกันโดยสะดวก ส่วนย่านกินซ่าประเทศญี่ปุ่น โดยพื้นที่ถนนภายในย่านบางส่วนห้ามไม่ให้รถยนต์เข้าถึงและเปลี่ยนพื้นที่ถนนเป็นทางคนเดิน เป็นลานกิจกรรมและเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักให้คนสามารถสัมผัสกับเนื้อเมือง ทำให้พื้นที่มีชีวิตชีวา มีกิจกรรมให้ผู้คนได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และใช้เป็นพื้นที่เชื่อมต่อร้านค้าแต่ละร้านภายในย่านให้สามารถเดินถึงกันได้ทั่วถึงอีกด้วย

ภาพที่ 69 กรณีศึกษาย่านการค้าราชประสงค์

ที่มา: RSTA, Ratchaprasong Experience the heart of Bangkok,

เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิ.ย.2559, เข้าถึงได้จาก http://ct.lnwfile.com/_/ct/_raw/k9/ii/pg.jpg

ภาพที่ 70 กรณีศึกษาย่านการค้า Ginza, Japan

ที่มา: Yoshiaki Irobe, Sign system Ginza, เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิ.ย.2559, เข้าถึงได้จาก

<http://irobe.ndc.co.jp/>

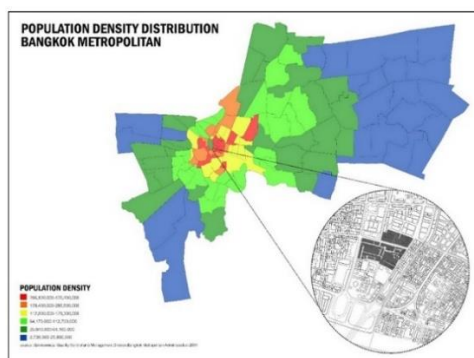
บทที่ 5

การเลือกที่ตั้งโครงการ

จากประเด็นการตั้งคำถามเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและสำรวจนัยยะของพื้นที่เชื่อมต่อในงานสถาปัตยกรรม รูปแบบทางกายภาพ ความสำคัญและคุณลักษณะของ Transitional space เมื่อคลี่คลายนิยามเดิมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อที่ว่าง และการนิยามใหม่ผ่านหน้าที่และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น คำถามถ้าในระดับเมืองแล้ว Transitional space จะเกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง หรือถ้าในเมืองที่มีความหนาแน่นสูง จะสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของ Transitional space ได้อย่างไรบ้างเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่สาธารณะของเมืองในบริบทใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมเมืองในปัจจุบัน

1. สถาปัตยกรรมกับเมืองที่มีความหนาแน่นสูง

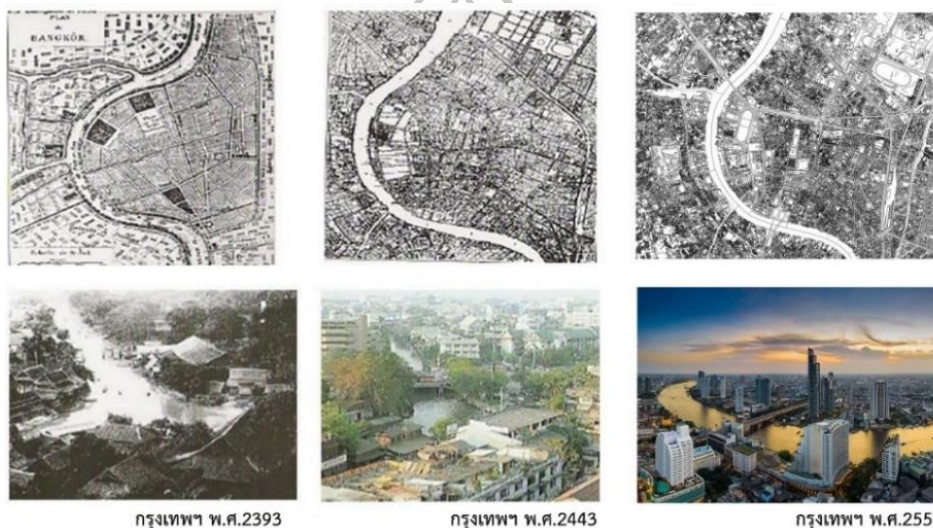
เพื่อทำการศึกษาแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยใช้แนวคิด Transitional Space ซึ่งทำงานกับทั้งด้านกายภาพและหน้าที่ ในการจัดการพื้นที่สาธารณะเมืองที่มีความหนาแน่นสูง เมื่อรูปแบบของสถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อมลดลง “สถาปัตยกรรมในระบบอุตสาหกรรมซึ่งประกอบด้วยชิ้นส่วนที่นำมาประกอบกันเป็นชุดๆ เหล่านี้ยังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารและที่ตั้งเปลี่ยนแปลงไปด้วย เนื่องจากระบบการก่อสร้างดังกล่าวเอื้ออำนวยให้เกิดการต่อประกอบได้ในทุกๆ ที่ จนกระทั่งอาคารดูเป็นอิสระจากสภาพแวดล้อมตลอดจนสภาพอากาศในแต่ละท้องถิ่น ทำให้เกิดอาคารที่ปราศจากที่ตั้งขึ้นมา (Mohsen Mostafavi and David Leatherbarrow, 1993)”

ภาพที่ 71 กรุงเทพมหานครเมืองที่มีความหนาแน่นสูง ความหนาแน่นของประชากรในกรุงเทพมหานครแบ่งตามเขต

1.1 การกลายรูปของที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร

รูปแบบของที่อยู่อาศัยในสี่บเนื่องมาจากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยโบราณ โดยตั้งถิ่นฐานตามระบบแม่น้ำ คู คลอง ซึ่งแต่เดิมถูกใช้เป็นระบบสัญจรหลักของเมือง ระบบถนนได้เกิดขึ้นมาในภายหลัง การเกิดขึ้นของที่อยู่อาศัยที่ช่วงเวลาต่อมาด้วยปัจจัยการขยายตัวของเมืองและการเพิ่มจำนวนประชากร รูปแบบของที่อยู่อาศัยจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการด้านการใช้พื้นที่ที่น้อยลงมีที่อยู่อาศัยที่เป็นอาคารสูงเพิ่มขึ้นในขณะที่ใช้พื้นที่เท่าเดิมการขยายตัวในทางตั้งจึงเป็นแนวทางที่ถูกนำมาใช้ในการจัดการพื้นที่เพื่อให้สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 72 การกลายรูปของที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร

1.2 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของบ้านในบริบทดั้งเดิมและบริบทเมือง

รูปแบบการอยู่อาศัยที่เปลี่ยนไปตามการดำรงชีวิตประจำวันของผู้อยู่อาศัยในสภาวะสังคมเมืองปัจจุบัน คงอดไม่ได้ที่จะเกิดคำถามขึ้นในใจว่า บ้านที่เราอยู่กันทุกวันนี้ สะท้อนหรือตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยาและหรือพื้นฐานรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณีของเราบ้างหรือไม่ในแง่ใด เมื่อเราทำการสังเกตดูบ้านเรือนรอบๆตัวเรากับรูปแบบและความต้องการอยู่อาศัยที่เปลี่ยนไปตามการพัฒนาเมือง หากลองย้อนกลับไปมองบ้านเรือนไทยในสมัยก่อนไม่แปลกใจเลยที่เรือนไทยนั้นช่างดูมีเสน่ห์อย่างบอกไม่ถูกในสายตาผู้คนในเมือง เรือนไทยตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจและสะท้อนความเป็นอยู่ วัฒนธรรม แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรม คน และสภาพแวดล้อม ที่บ้านในบริบทของเมืองในปัจจุบันไม่สามารถทำได้

ภาพที่ 73 การเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัย คน สถาปัตยกรรมสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมน้อยลง

1.3 รูปแบบที่อยู่อาศัยของเมืองที่มีความหนาแน่นสูงในปัจจุบัน

ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนของเมืองหลวงในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่เมือง เมื่อมีการอพยพเข้าเมืองมากขึ้นความต้องการในการใช้พื้นที่มากขึ้น ในขณะที่เมื่อไม่ได้ถูกวางแผนเพื่อการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมเพื่อตอบสนองต่อการใช้งานของคนจำนวนมาก เนื้อเมืองรกร้าง พื้นที่สีเขียวของเมืองและถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นป่าคอนกรีตในที่สุด ความสัมพันธ์ของคน สถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมเช่นในบริบทเดิมเริ่มหายไป สิ่งก่อสร้างเพื่อการอยู่อาศัยถูกผลิตซ้ำด้วยรูปแบบที่ใกล้เคียงกันด้วยเหตุผลด้านความคุ้มทุน การนำเอาเทคโนโลยีเพื่อความสะดวกสบายในการอยู่อาศัยเข้ามาแทนที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม คนไม่ตระหนักถึงสภาวะน่าสบายที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติอีกต่อไป ไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ เข้ามาแทนที่

ภาพที่ 74 ที่พักอาศัยรวมในเมืองที่มีความหนาแน่น

ที่มา: Michael wolf, **architecture of density**

เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://assets.inhabitat.com/>

2.กรณีศึกษาสถาปัตยกรรมกับเมืองที่มีความหนาแน่นสูง

2.1 Kowloon Walled City เกาลูน วอลล์ ซิตี้ เป็นเมืองที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดในโลกโดยมีประชากร 50,000 คนในพื้นที่เพียง 0.026 ตารางกิโลเมตรหรือ เท่ากับ 1 ตารางกิโลเมตรมีคนอยู่ 1.92 ล้านคนเลยทีเดียว สิ่งที่น่าสนใจคือ การทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในสภาพแวดล้อมบนพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดในโลกเขาใช้ชีวิตกันอย่างไร โดยเมืองนี้ถูกรื้อถอนในปี ค.ศ.1993 เนื่องจากเกิดปัญหาคุณภาพชีวิตตกต่ำของผู้คนมีอาชญากรรมเกิดขึ้นมากมายจึงถูกสั่งรื้อถอนเพื่อการพัฒนาที่ดิน เป็นตัวอย่างสำหรับการจัดการพื้นที่ภายใต้ข้อจำกัดของขนาดพื้นที่กับจำนวนคน การผสมผสานพื้นที่พักอาศัยส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่กลางที่ต้องมีการใช้งานร่วมกัน

ภาพที่ 75 การจัดการพื้นที่ เกาลูน วอลล์ ซิตี้

ที่มา: Kelsey Campbell-Dollaghan, **Hong Kong's Infamous Kowloon Walled City Rebuilt as Amusement Park**, เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://bayourenaissanceman.blogspot.com/2013/04/a-fascinating-look-at-human-warren.html>

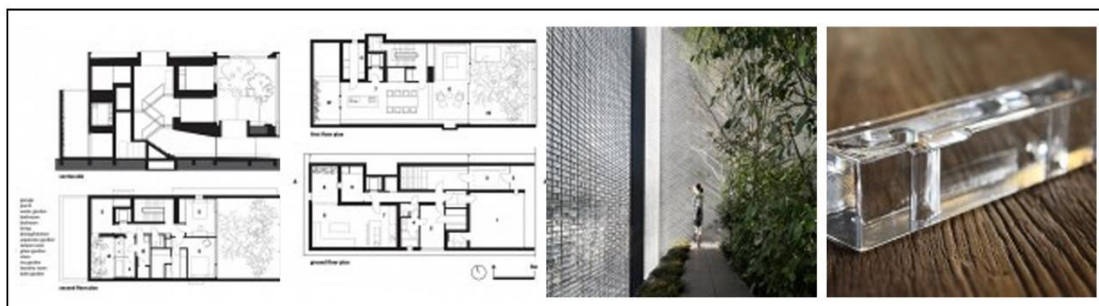

ภาพที่ 76 ที่พักอาศัยหนาแน่นเกาลูน วอลล์ ซิตี้

ที่มา: Kelsey Campbell-Dollaghan, **Hong Kong's Infamous Kowloon Walled City Rebuilt as Amusement Park**, เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://bayourenaissanceman.blogspot.com/2013/04/a-fascinating-look-at-human-warre-n.html>

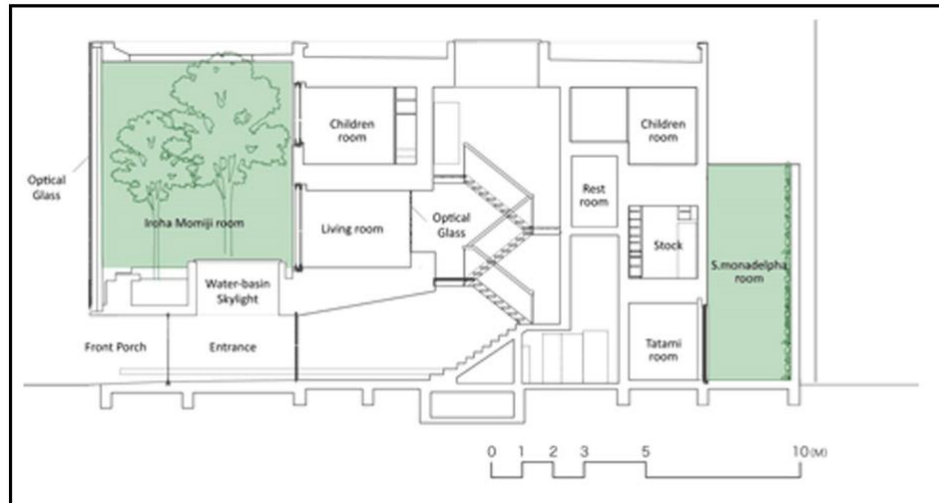
2.2 Optical Glass House by NAP Architects, Hiroshima – Japan

ด้วยบริบทที่ตั้งของบ้านอยู่ในย่านดาวทาวน์ของเมืองฮิโรชิมา ซึ่งมีความวุ่นวาย เสียง และมลภาวะรบกวนจิตใจที่สำคัญของการออกแบบบ้านจึงเป็นการที่จะทำอะไรให้สามารถมีความเป็นส่วนตัวและมีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย เครื่องมือสำคัญที่ถูกนำมาใช้คือ Glass block wall โปรงใสที่ทำหน้าที่แบ่งแยกระหว่างภายในและภายนอกบ้าน เป็นตัวเปลี่ยนผ่านจากสภาวะความเป็นสาธารณะด้านนอกบ้านเข้าสู่สภาวะความเป็นส่วนตัวด้านในบ้าน ทำหน้าที่เป็นฉนวนกันเสียงแต่ยังได้แสงที่ผ่านตัวผนังบล็อกแก้วเข้ามา ทำให้คนที่อยู่อาศัยตระหนักรู้ถึงปรากฏการณ์ของแสงเงาและการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลได้

ภาพที่ 77 Optical Glass House

ที่มา: Hiroshima Nakamura, **Optical Glass House** เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.joshua-s.com/hiroshi-nakamura-nap-optical-glass-house/>

ภาพที่ 78 การจัดการพื้นที่ Optical Glass House

ที่มา: Hiroshima Nakamura, Optical Glass House เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.joshua-s.com/hiroshi-nakamura-nap-optical-glass-house/>

ภาพที่ 79 บรรยากาศภายในและภายนอก Optical Glass House

ที่มา: Hiroshima Nakamura, Optical Glass House เข้าถึงเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.joshua-s.com/hiroshi-nakamura-nap-optical-glass-house/>

3. เกณฑ์ในการเลือกโปรแกรม

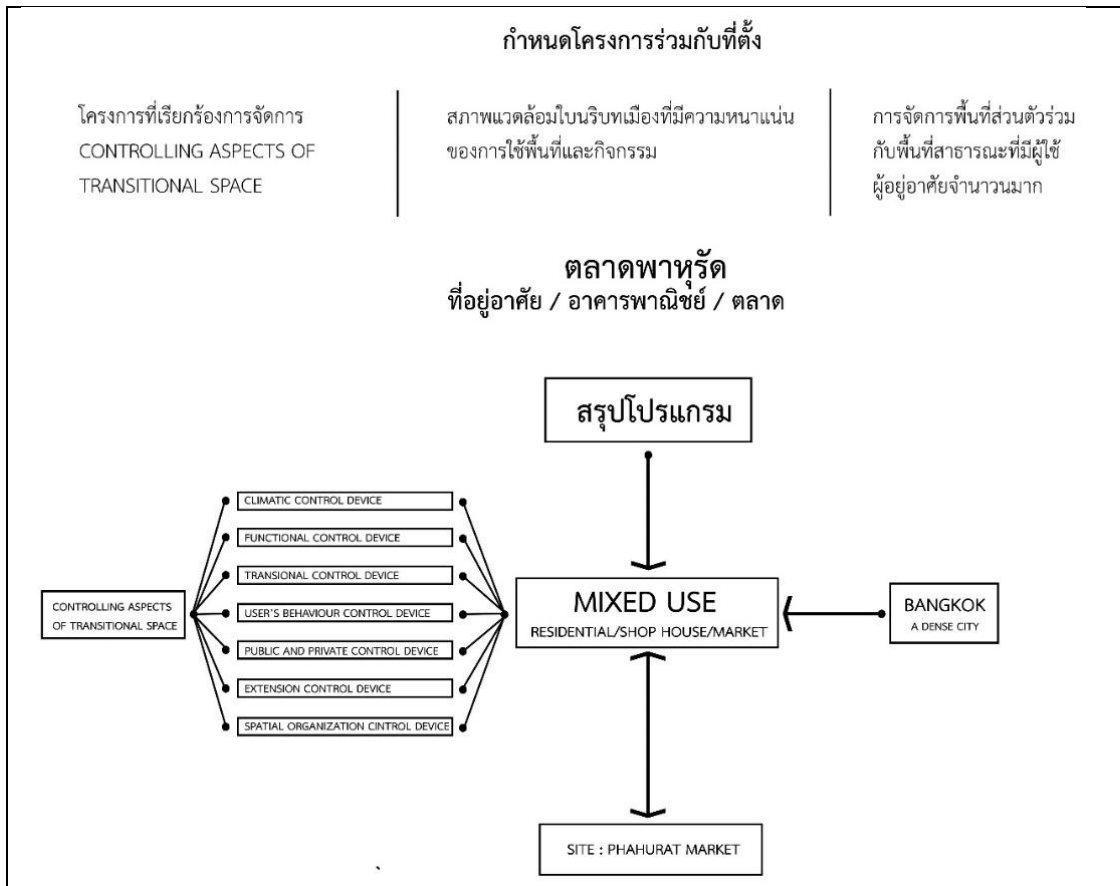
สำหรับการพิจารณาโปรแกรมสำหรับการออกแบบ จะต้องตอบสนองการจัดการพื้นที่ของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง มีการซ้อนทับของการพื้นที่อย่างหลากหลาย และใช้เกณฑ์ของการใช้ Transitional space มาพิจารณาร่วมกับเงื่อนไขของบริษัทที่มีความหนาแน่น ดังนี้

- 3.1 Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม
- 3.2 Functional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแบ่งการใช้งานพื้นที่ใช้สอย
- 3.3 Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง
- 3.4 User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้
- 3.5 Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ
- 3.6 Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย
- 3.7 Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่

ในการทดลองออกแบบสถาปัตยกรรมโดยใช้แนวทางของ Transitional space โดยใช้คุณลักษณะของ Transitional space เป็นกรอบในการกำหนดโปรแกรมและเพื่อเป็นการควบคุมการออกแบบให้สามารถประเมินผลร่วมกันได้ การกำหนดโครงการและวิธีการทดลองเพื่อทำการทดลองออกแบบที่เปรียบเทียบคุณภาพพื้นที่กันได้

4. การกำหนดโครงการร่วมกับที่ตั้ง

จากการสรุปคุณลักษณะของ Transitional space ในข้างต้นและสมมติฐานของวิทยานิพนธ์ที่อ้างอิงกับปัญหาและปรากฏการณ์ของการจัดการพื้นที่ในเมืองที่มีความหนาแน่นสูงที่พบในปัจจุบัน การกำหนดโครงการและที่ตั้งจึงเลือกจากโครงการที่ซึ่งมีอยู่จริงและมีการออกแบบและการจัดการพื้นที่เพื่อทำการเปรียบเทียบและเห็นความแตกต่างระหว่างการออกแบบเดิม และเสนอแนวทางการจัดการพื้นที่เข้าไปทำงานกับบริบทจริง

ภาพที่ 80 กำหนดโครงการร่วมกับที่ตั้ง

5. การเลือกที่ตั้งโครงการ (Site selection)

ถนนพาหุรัด เป็นถนนในท้องที่แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เริ่มตั้งแต่ถนนบ้านหม้อ (สี่แยกบ้านหม้อ) ไปทางทิศตะวันออก ตัดกับถนนตรีเพชร (สี่แยกพาหุรัด) จนถึงถนนจักรเพชร ถนนพาหุรัด เป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้สร้างขึ้นโดยใช้ทรัพย์สินส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าพาหุรัดมณีมัย กรมพระเทพนารีรัตน์ พระราชธิดาซึ่งประสูติจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสิ้นพระชนม์ขณะพระชันษา 10 ปี จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลพระราชทานและพระราชทานนามถนนว่า “ถนนพาหุรัด” ถนนพาหุรัดในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้การคมนาคมสะดวกสบายขึ้น จึงมีผู้คนมาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย โดยเฉพาะชาวอินเดียซึ่งเดิมค้าขายผ้าอยู่แถบบ้านหม้อ วัดเกาะ (วัดสัมพันธวงศ์) ได้อพยพเข้ามาทำมาหากินในแถบพาหุรัดกันมากขึ้น ที่ดินบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นของวัดเลียบ (วัดราชบูรณะ) มีที่ดินเอกชนบ้างก็ไม่มากนัก ที่ดินของวัดเลียบส่วนหนึ่งเคยเป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ระเบิดลงบริเวณสะพานพุทธ วัดเลียบ และโรงไฟฟ้า จนทำให้บริเวณนี้กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า แต่บริเวณโดยรอบเป็นตึกแถวขายเสื้อผ้ายังคงอยู่ (ปราณี กล่ำสัม,วารสารเมืองโบราณ 41.3 ก.ค. – ก.ย. พ.ศ.2558) ทุก

วันนี้ถนนพาหุรัด เป็นย่านที่มีสินค้าให้เลือกสรรอย่างมากมายและหลากหลายทั้งผ้าตัด อุปกรณ์ตัดเย็บ รวมไปถึงเสื้อผ้าสำเร็จรูปสารพัดชาติ ทั้งชุดไทย-การแสดงนาฏศิลป์ ชุดจีน โดยเฉพาะสำหรับ นอกจากนี้ พาหุรัดยังมีชุมชนเล็กๆที่ยังคงดำเนินวิถีการตะอยู่ จนทำให้หลายๆคน ขนานนามย่านพาหุรัดว่าเป็น “ลิตเติ้ล อินเดีย” ของเมืองไทย ส่วนใหญ่ผู้ชายที่ตลาดนี้มีชาวอินเดียเป็นผู้กระทำการค้าสิ่งทอ ชาวอินเดียจะมาตลาดพาหุรัดเพื่อซื้อเครื่องเทศหรืออาหารอินเดียอื่นๆก่อนที่จะกลับบ้าน สินค้าที่ขายในตลาดนอกจาก ผ้า เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องประดับ ของเครื่องใช้ในครัวเรือน ยังเป็นศูนย์รวมของอาหารอินเดีย เครื่องเทศของหวาน และข้าวของเครื่องใช้สำหรับประกอบพิธีการ พิธีกรรมความเชื่อ สถานที่สำคัญบริเวณนั้น มีวัดคุรุทวาราศรีคุรุสิงห์สภา(วัดซิกข์)เป็นวัดซิกข์แห่งแรกของไทยของไทย และยังมีห้างดิโอลด์สยาม ห้างไชน่าเวิลด์(เดิมชื่อห้างเซ็นทรัลวังบูรพา) และห้างอินเดียเอ็มโพเรียม (เดิมชื่อห้างเอทีเอ็ม)

ภาพที่ 81 ที่ตั้งโครงการตลาดพาหุรัด
ที่มา : www.google.co.th/

ภาพที่ 82 บรรยากาศตลาดพาหุรัด

5.1 บทบาทและความสำคัญของย่านตลาดพาหุรัด

ลักษณะเด่นของย่าน คือ ร้านค้าส่วนมากเป็นตึกแถว (Shop Houses) ที่เปิดให้ชั้นล่างของตึกแถวเป็นร้านค้า ร้านขายผ้า เสื้อผ้าสำเร็จรูปต่างๆ และมีที่อยู่อาศัยของเจ้าของร้านอยู่ชั้นสองและชั้นสาม โดยพื้นที่ชั้นล่างของตึกแถวแต่ละหลังสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ เดินทะลุกันได้หมด เพื่อให้สะดวกต่อผู้ซื้อในการเดินเลือกซื้อของ Shop houses ห้องแถวหรือตึกแถว หรือซื้ออย่างเป็น

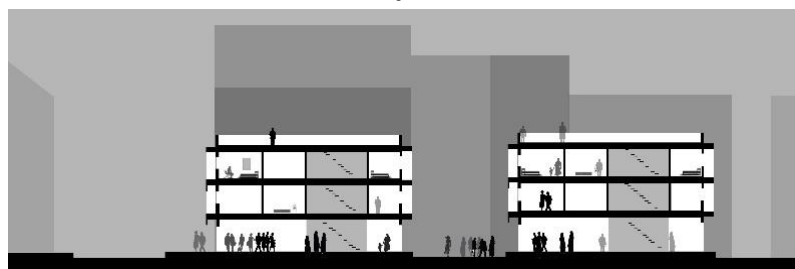
ทางการว่า อาคารพาณิชย์ เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทหนึ่งของทั้งคนพื้นเมืองและคนเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเอกลักษณ์ผสมผสานที่สื่อให้เห็นที่ศูนย์กลางประวัติศาสตร์ของเมืองส่วนมากและเมืองในท้องถิ่นนั้น ห้างแถว เป็นที่อยู่อาศัยและทำการค้า ประกอบธุรกิจขนาดย่อม ที่เป็นการขายปลีกเป็นส่วนใหญ่ อาศัยอยู่ในชุมชนที่หนาแน่น ในแหล่งธุรกิจกลางเมืองและชุมชนรอบเมือง โดยชั้นล่างจะแบ่งเป็นร้านค้าย่อย ชั้นสองเป็นที่อยู่อาศัย ในกรณีสูงกว่านั้นอาจทำเป็นที่เก็บสินค้าชั่วคราว มักมีโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยวิวัฒนาการมาจากห้องแถวไม้และห้องแถวก่ออิฐถือปูน (บ้านไทย, บัณฑิต จุลาสัย ,2540)

ภาพที่ 83 ตึกแถวในย่านพาหุรัด

ในกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2526) วิเคราะห์ศัพท์ ห้างแถว คือ อาคารที่พักอาศัย หรืออาคารพาณิชย์ ซึ่งปลูกสร้างติดต่อกันเป็นแถวเกินสองห้อง และประกอบด้วยวัสดุไม้ทนไฟเป็นส่วนใหญ่ ส่วนตึกแถว จะประกอบด้วยวัสดุทนไฟเป็นส่วนใหญ่ (กฎหมายอาคาร) จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2551 พบว่าในประเทศไทย มีห้างแถวอยู่ร้อยละ 11.8 เป็นอันดับ 2 รองจากบ้านเดี่ยวซึ่งมีอยู่ร้อยละ 79.8 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, พ.ศ. 2551)

ตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์ จึงเป็นการผสมผสานระหว่างที่อยู่อาศัยและกิจกรรมทางการค้าสำหรับเมืองที่มีความหนาแน่นสูง โดยมีทั้งพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวที่ถูกซ้อนทับการใช้งานในเวลาเดียวกัน มีความสอดคล้องกับประเด็นคำถามถึงการจัดการพื้นที่ Transitional space ในแง่การเป็นพื้นที่ที่ควบคุมระหว่างความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะที่มีความเข้มข้น รวมถึงบรรยากาศและความสัมพันธ์ของคน สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมที่หายไป โดยถูกแทนที่การโอบล้อมพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางธุรกิจและการอยู่อาศัยในบริบทของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง

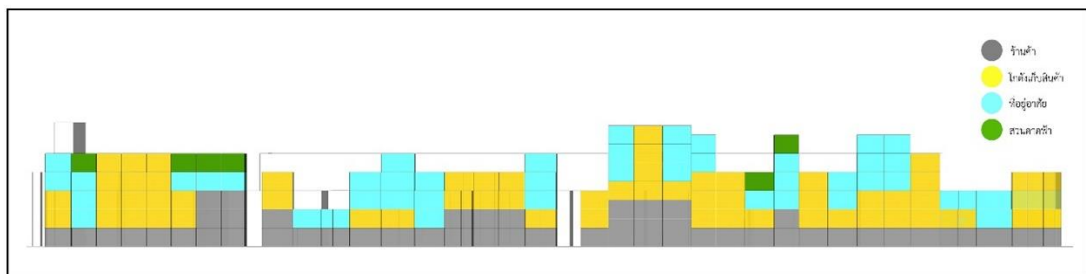
ภาพที่ 84 กิจกรรมที่เกิดขึ้นการค้าขายที่เกิดขึ้นชั้นล่างตึกแถว

5.1.1 ลักษณะกิจกรรมและการใช้สอยภายในโครงการ

การใช้สอยพื้นที่ภายในโครงการ รูปแบบเดิมของการใช้พื้นที่ในตึกแถว อาคารพาณิชย์คือ ชั้นล่างเป็นร้านค้า ส่วนชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัยนั้น ปัจจุบันในพื้นที่โครงการเหลือรูปแบบการใช้พื้นที่แบบเดิมนั้นค่อนข้างน้อย เรียกได้ว่ามีผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ไม่ถึง 50 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่พื้นที่ชั้นบนของตึกแถวจะถูกใช้เป็นโกดังสำหรับเก็บสินค้า

ภาพที่ 85 การใช้พื้นที่ภายในโครงการ

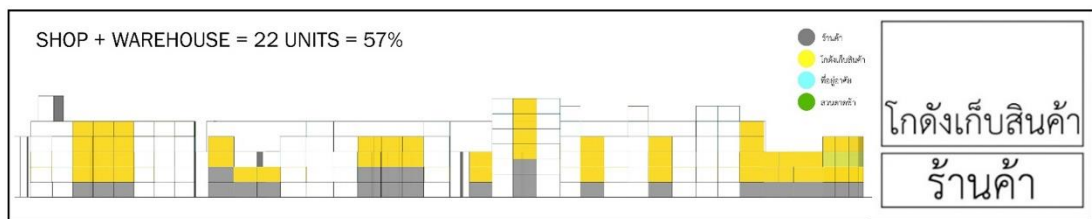

ภาพที่ 86 สัดส่วนการใช้พื้นที่ภายในโครงการ

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ตลาดพาหุรัดเพื่อเก็บสถิติจำนวนผู้อยู่อาศัยในพื้นที่และการใช้พื้นที่เดิมพบว่า ในพื้นที่แบ่งการใช้งานตึกแถวออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ

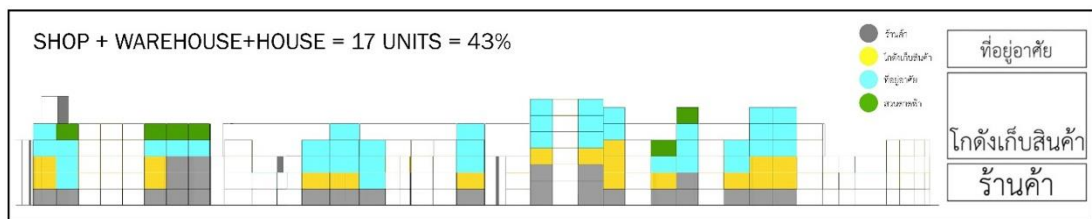
1. กลุ่มที่ใช้ชั้นล่างเป็นร้านขายของ ชั้นบนเป็นโกดังเก็บสินค้าและไม่ได้พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ คิดเป็น 57 เปอร์เซ็นต์จากทั้งหมด ชั้นล่างของตึกแถวในพื้นที่ยังถูกใช้งานเป็นร้านค้าประเภทต่างๆ ส่วนจำนวนผู้ใช้ที่ไม่ได้อยู่อาศัยในตึกแถวโดยเปลี่ยนชั้นบนเป็นโกดังเก็บสินค้า สินค้า และ

อาจจะมีการมี 1 ชั้นหรือ 1 ห้องสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของลูกจ้างที่ทำหน้าที่ดูแลร้านโดยผู้เช่ากลุ่มนี้จะมีที่อยู่อาศัยอยู่อีกที่หนึ่งแล้วเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพื่อเปิดร้านและทำกิจการค้าขาย เฉพาะในช่วงเวลากลางวัน เจ้าของร้านที่เริ่มมีฐานะนิยมขยายออกไปซื้อบ้านบริเวณชานเมืองแล้วใช้วิธีเดินทางมาเปิดร้าน ทำกิจกรรมการค้าขายในช่วงเวลากลางวัน ส่วนหนึ่งของการเลือกที่จะซื้อบ้านชานเมืองอาจจะเป็นเพราะสภาพแวดล้อมภายในโครงการเองไม่มีความเหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย มลภาวะ ความหนาแน่นของเมือง ความแออัด และปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่ที่ไม่มีการวางแผนรองรับการขยายตัวของเมืองในระยะยาว ทั้งระบบสาธารณูปโภค ระบบขนส่งมวลชน ระบบพื้นที่สีเขียว สวนสาธารณะของเมือง กลายเป็นปัญหาและความไม่สะดวกสบายในการใช้ชีวิต

ภาพที่ 87 ผู้ใช้กลุ่มที่ 1 ตึกแถวที่ชั้นล่างถูกใช้เป็นร้านค้า ส่วนชั้นบนใช้เป็นโกดังเก็บของ

2. กลุ่มที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ มีร้านค้าอยู่ที่ชั้นล่างและใช้พื้นที่ชั้นบนบางส่วนเป็นโกดังเก็บของ คิดเป็น 43 เปอร์เซ็นต์จากทั้งหมด กลุ่มนี้จะอยู่ในพื้นที่ตลอดทั้งวันมีการดำเนินชีวิต มีความต้องการการใช้พื้นที่ส่วนตัวเพื่อการอยู่อาศัยซึ่งมีบางส่วนซ้อนทับกับพื้นที่สาธารณะสำหรับการค้าขาย

ภาพที่ 88 ผู้ใช้กลุ่มที่ 2 ตึกแถวที่ชั้นล่างถูกใช้เป็นร้านค้า ส่วนชั้นบนใช้เป็นโกดังเก็บของและที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 89 การใช้พื้นที่ภายในโครงการ

ร้านค้าภายในตลาดพาหุรัด ส่วนมากจะเป็นสินค้าประเภท ผ้า เสื้อผ้าสำเร็จรูป ชุดไทย เสื้อผ้าแฟชั่น เครื่องประดับ ของชำร่วย อุปกรณ์สำหรับงานแต่งงาน ชุดแต่งงาน ซึ่งแต่ละร้านก็จะมีรูปแบบการโชว์สินค้าที่ต่างกัน แต่ลักษณะร่วมของสินค้าประเภทนี้คือ การมองเห็นสินค้าและการเปรียบเทียบรูปแบบสินค้า เปรียบเทียบราคา ด้วยความที่แต่ละร้านมีสินค้าใกล้เคียงกันจำนวนมาก การเข้าถึงทางสายตาก็เป็นการดึงดูดผู้ซื้อให้เข้ามาสนใจสินค้าในร้านได้มากขึ้น

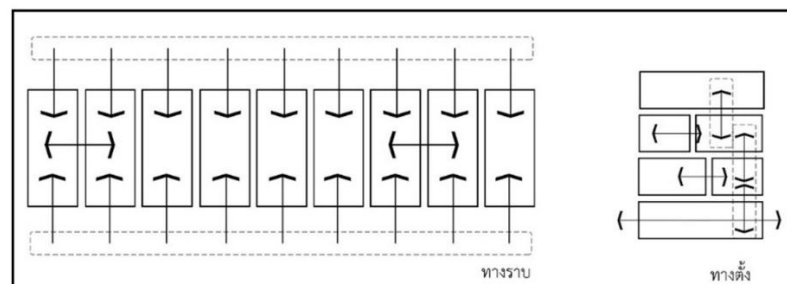

ภาพที่ 90 ผังการจัดการพื้นที่ภายในร้านค้า

ส่วนร้านค้าในโครงการจะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มหลักๆตามรูปแบบการโชว์สินค้า

1. ร้านขายผ้า เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องประดับ
2. ร้านขายของชำร่วย อุปกรณ์สำหรับงานแต่งงาน ชุดแต่งงาน
3. ร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ดทั่วไป

5.1.3 การเข้าถึง การเข้าถึงร้านค้า ตึกแถวในย่านนี้จะมีย่านทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ทำให้สามารถเข้าถึงร้านค้าได้ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง โดยบางร้านสามารถเดินทะลุถึงกันได้ ทำให้ผู้ซื้อสะดวกต่อการเลือกซื้อสินค้า

ภาพที่ 91 การเข้าถึงร้านค้า

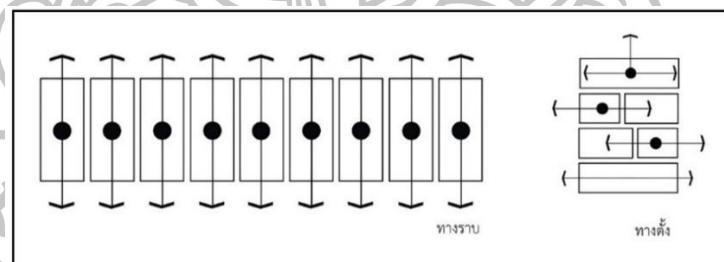
5.1.4 ระบบความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่

1. ในระดับของหน่วยย่อยตึกแถวแต่ละตึก จะประกอบด้วยหน่วยของพื้นที่ส่วนตัวที่เป็นที่อยู่อาศัยซึ่งซ้อนทับกับพื้นที่ร้านค้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะ โดยพื้นที่ส่วนตัวจะถูกควบคุมการเข้าถึงโดยผ่านพื้นที่กึ่งสาธารณะซึ่งทำหน้าที่เป็น Transitional space เสมอ

2. การรวมของหน่วยย่อยตึกแถวสองหลังหรือสามหลังที่มีชั้นล่างต่อเนื่องกัน โดยในกรณีนี้ชั้นล่างของตึกแถวจะสามารถเดินทะลุกันได้ อาจจะเป็นร้านเดียวกันแต่ใช้พื้นที่สองคูหา หรือ คนละร้านกันแต่สามารถเชื่อมถึงกันเมื่อปิดร้านก็สามารถกันแบ่งพื้นที่กันได้

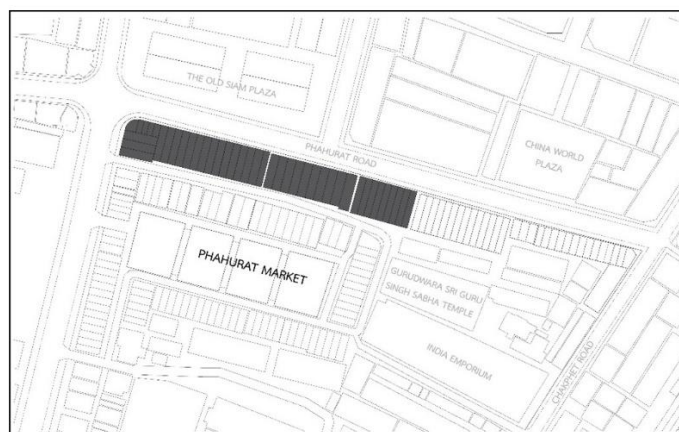
3. ภาพรวมภายในตลาดที่มีการใช้พื้นที่ชั้นล่างที่สามารถเดินทะลุถึงกันได้หมด โดยในแต่ละหน่วยย่อยยังมีระบบการควบคุมระหว่างพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะอยู่ แต่พื้นที่ยังสามารถทำงานร่วมกันได้ โดยจะมีพื้นที่ระหว่างหน่วยย่อยซึ่งได้แก่ ระบบทางเท้า ถนนภายในทางเดินระหว่างตึก ตรอก ซอก ซอย พื้นที่ระหว่างอาคาร ซึ่งทำหน้าที่เป็น Transitional space และร้อยเรียงระบบที่วางทั้งหมดให้เชื่อมต่อกันได้

5.1.5 ความใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อม เนื่องจากถึงแถวมีด้านเปิดแค่สองด้าน ส่วนอีกสองด้านนั้นติดกับตึกแถวข้างเคียง ทำให้การรับรู้และความใกล้ชิดกับธรรมชาติมีค่อนข้างน้อย และตัวตึกแถวเองก็มีช่องเปิดที่น้อย

ภาพที่ 92 ความใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อม

5.1.6 ที่ตั้งโครงการ ตลาดพาหุรัด

ภาพที่ 93 ขอบเขตที่ตั้งโครงการ

5.1.7 การกำหนดโครงการร่วมกับที่ตั้ง จากประเด็นการตั้งคำถามถึงการออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับเมืองที่มีความหนาแน่น ผ่านคลีคลายการเปลี่ยนแปลงของ Transitional space โปรแกรมที่สอดคล้องกับโจทย์ของการทำงานจึงเป็นโครงการเรียกร้องการจัดการพื้นที่ที่มีการใช้งานทั้งส่วนที่เป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวอย่างเข้มข้น ในการกำหนดที่ตั้งจึงมีผลต่อการกำหนดโปรแกรมไปในที่เดียวกัน โดยเกณฑ์ในการเลือกที่ตั้ง คือ ที่ตั้งต้องอยู่ในย่านที่มีความหนาแน่นสูง ทั้งการใช้พื้นที่ กิจกรรมและการสัญจร อีกทั้งมีความซับซ้อนในการดำเนินการเชิงพื้นที่ เพื่อนำแนวทางและเครื่องมือของ Transitional space as control space เข้าไปจัดการพื้นที่ ซึ่งการทำงานกับที่ตั้งจริงจะทำให้สามารถเข้าใจเงื่อนไขและข้อจำกัดของที่ตั้งและบริบท รวมถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของแนวทางและเครื่องมือในการออกแบบซึ่งทำงานร่วมกัน โครงการออกแบบจึงเป็นการออกแบบและปรับปรุง (Re-Design) การใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งของย่านพาหุรัดเพื่อใช้เป็นตัวต้นแบบ (Prototype) ของการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมกับบริบทของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง

ขอบเขตของการทำงาน ที่ตั้งโครงการจะตั้งอยู่หัวมุมถนนพาหุรัดเริ่มจากด้านที่ติดกับถนนตรีเพชร กินบริเวณของอาคารพาณิชย์ทั้งหมด 38 หลัง ยาวไปด้านถนนพาหุรัด ทั้งนี้ในการกำหนดของเขตก็เพื่อทำการทดลองออกแบบตัวต้นแบบ (Prototype) ของการจัดการพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่ต่อไป ซึ่งการใช้งานพื้นที่ของย่านพาหุรัด ส่วนมากจะเป็นลักษณะของตึกแถว อาคารพาณิชย์ ที่ชั้นล่างถูกใช้เป็นร้านค้า (Shop house) และชั้นสอง ชั้นสาม เป็นที่อยู่อาศัยหรือเก็บสำรองสินค้า ซึ่งทั้งสองพื้นที่มีความต้องการการจัดการพื้นที่ที่ตอบสนองความต้องการต่างกัน

ภาพที่ 94 Site Elevation

6. บริบทที่ตั้งโครงการ (Site context)

ลักษณะเด่นบริบทในที่ตั้งโครงการที่สามารถสังเกตได้ชัดเจน บริบททางกายภาพ บริบทในเรื่องกายภาพของความเป็นย่าน บริบทในความหลากหลายของกิจกรรม บริบทในด้านร่องรอยของประวัติศาสตร์

6.1 บริบททางกายภาพ

ลักษณะการเชื่อมต่อ ลักษณะเด่นของตึกแถวในย่านนี้คือมีถนนที่เข้าถึงได้จากทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ทำให้เพื่อที่มีศักยภาพในการเข้าถึงได้ดีสามารถเดินทะลุได้ทั้งหมด เป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้ซื้อสามารถเห็นสินค้าได้อย่างทั่วถึง ระบบที่วาง ที่พบในพื้นที่ที่ถูกใช้เป็นที่สาธารณะได้แก่ที่ว่างระหว่างอาคารจะเป็นพื้นที่ที่คนในย่านในร่วมกันเป็นพื้นที่ตั้งร้านแผงลอยขนาดเล็กเป็นพื้นที่พบปะพูดคุยระหว่างผู้ขายสินค้า

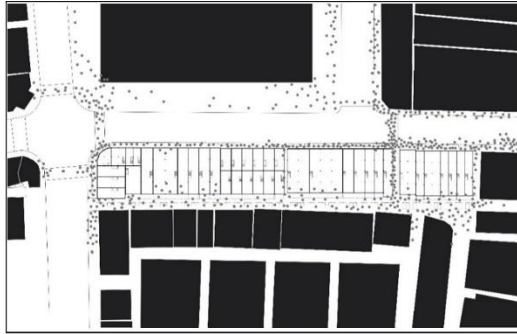

ภาพที่ 95 ลักษณะการเชื่อมต่อภายในตลาดพาหุรัด. พื้นที่สีแดงคือพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ดีที่สุด ตามด้วยสีส้มและสีเหลืองตามลำดับ

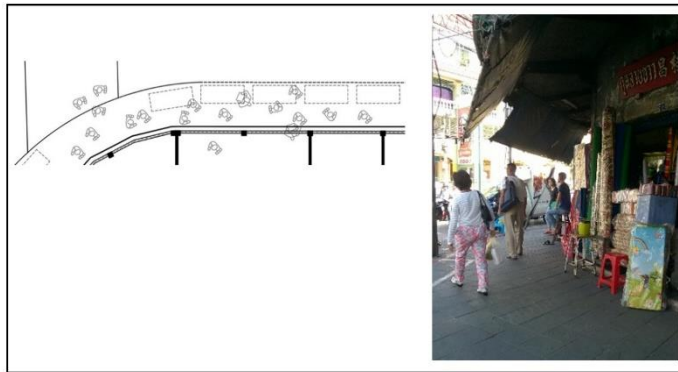

ภาพที่ 96 ระบบที่วางภายในตลาดพาหุรัด

พื้นที่สาธารณะ ทางสัญจร การเข้าถึงพื้นที่โครงการหลักๆจะใช้ระบบทางเท้า และพื้นที่ช่องว่างระหว่างอาคารในการสัญจรของผู้ซื้อ และเป็นเส้นทางสำหรับขนถ่ายสินค้าของร้านค้าในแต่ละร้านโดยใช้รถเข็น ความหนาแน่นของปริมาณการสัญจรส่วนมากจะอยู่บริเวณทางเท้าริมถนนพาหุรัดยาวตลอดทั้งถนน เพราะนอกจากจะมีพื้นที่สำหรับร้านค้าและร้านแผงลอยข้างทางแล้ว ยังเป็นทางผ่านของการสัญจรของผู้คนในย่าน ส่วนบริเวณภายในตลาดก็จะมีสัญจรที่เบาบางกว่า จะมีเฉพาะกลุ่มของผู้ซื้อที่กระจายตัวเข้าไปในส่วน of ร้านที่ต้องการ

ภาพที่ 97 ความหนาแน่นของการสัญจรภายในตลาดพาหุรัด

ภาพที่ 98 ทางเท้าและช่องว่างระหว่างอาคารย่านพาหุรัด 1

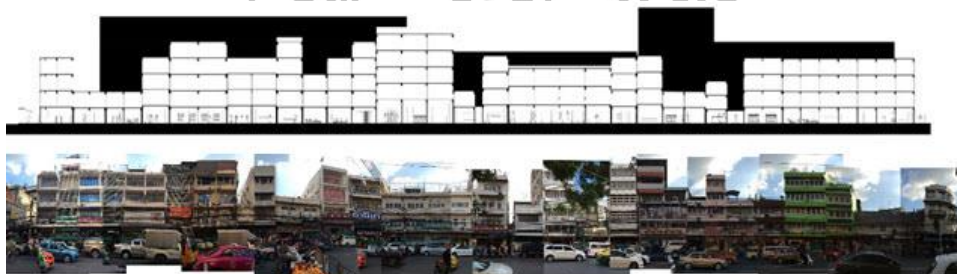

ภาพที่ 99 ทางเท้าและช่องว่างระหว่างอาคารย่านพาหุรัด 2

ภาพที่ 100 ช่องว่างระหว่างอาคารภายในตลาดพารุรัต

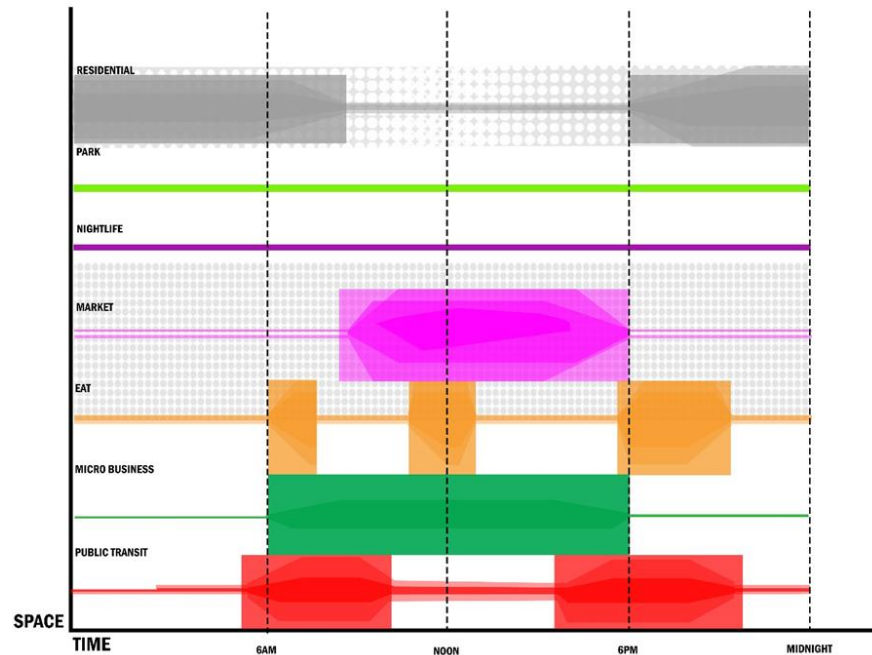
6.2 บริบททางในเรียงกายภาพของความเป็นย่าน ลักษณะร่วม ลักษณะอาคารในพื้นที่ คือ ตึกแถว อาคารพาณิชย์อยู่รวมกันหลายๆหลังจนกลายเป็นตลาด

ภาพที่ 101 ลักษณะร่วมของย่านพารุรัต

6.3 บริบทในความหลากหลายของกิจกรรม

กิจกรรมภายในโครงการประกอบด้วย กิจกรรมที่เกี่ยวกับการค้าขาย การซื้อขาย แลกเปลี่ยน ที่อยู่อาศัย กิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน พื้นที่ทิ้งร้าง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการสัญจร ทางผ่านของการสัญจร ดังภาพที่ 5.38 แบ่งช่วงเวลาออกเป็น 4 ช่วง กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จะอยู่ในระหว่างช่วงเช้าตั้งแต่ 6.00 น.ไปจนถึง 18.00 น.ส่วนพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยจะมีการใช้งานตั้งแต่หลัง 18.00 น.ขึ้นไป แสดงให้เห็นถึงการใช้งานพื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนไปตามช่วงเวลา พื้นที่ Public program และ Private program จะซ้อนทับอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่มีการใช้งานคนละช่วงเวลา Public program ถูกใช้งานเวลากลางวัน Private program ถูกใช้งานเวลากลางคืน การจัดการพื้นที่โครงการจึงต้องมีการจัดการรอยต่อของพื้นที่และรอยต่อของเวลาในระหว่างสองโปรแกรมที่มีความต้องการที่แตกต่างกัน

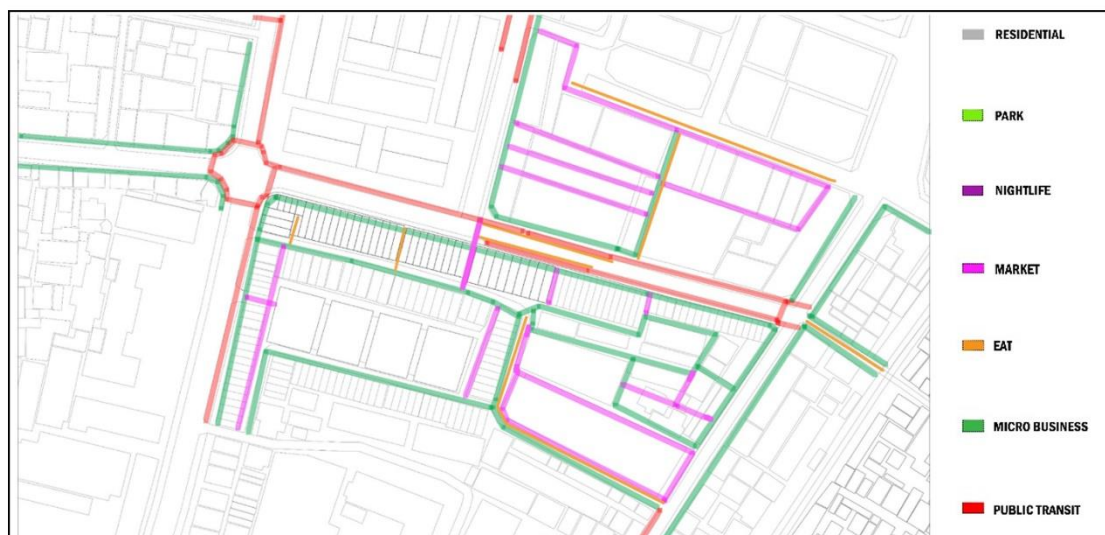

ภาพที่ 102 วิเคราะห์กิจกรรมในพื้นที่ตามช่วงเวลา

6.3.1 การเชื่อมต่อระหว่างกิจกรรมในพื้นที่โครงการ

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ในประเด็นการสัญจรของคนที่ใช้เข้ามาใช้ในโครงการ โดยแบ่งผู้ใช้ออกเป็น 3 กลุ่มหลักๆ ดังนี้

1. กลุ่มคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่
2. กลุ่มผู้ใช้ที่เข้ามาจับจ่ายซื้อ ขายสินค้า
3. กลุ่มที่ใช้เป็นทางผ่านเพื่อเชื่อมโยงการสัญจรของย่าน

ภาพที่ 103 แสดงการเชื่อมต่อระหว่างกิจกรรมในพื้นที่โครงการ

6.4 บริบทในด้านร่องรอยของประวัติศาสตร์

ในพหุรัดมีแขกเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากจนมีชื่อเรียกย่านนี้ว่า “ลิตเติลอินเดีย” แต่แขกที่กล่าวถึงไม่ใช่แขกฮินดู แต่เป็นแขกซิกข์ ที่มาอาศัยทำมาหากินตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่พหุรัดจึงมีวัดซิกข์แห่งแรกในประเทศไทย นับเป็นศาสนาสถานที่งดงาม และศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวซิกข์ในประเทศไทย แม้สถานที่จะตั้งอยู่ในบริเวณที่แออัดแต่ยังคงความขลัง ความสง่างามของศาสนสถานแห่งนี้ ที่จะเรียกให้ถูกตามแบบชาวซิกข์ก็ต้องเรียกว่า " ครุฑวาราร " ซึ่งหมายถึงประตู หรือทางที่ออกไปสู่พระศาสดา ในครุฑวารารทุกแห่งจะมีการอัญเชิญพระศาสดาครุฑครันถซาฮิบมาประทับฐานในห้องโถงใหญ่ ซึ่งใช้เป็นสถานที่สวดภาวนา และประกอบศาสนกิจประจำวันบุคคลทุกวัยไม่ว่าจะมีวรรณะใด ความเชื่อถือใด ประเพณี หรือสัญชาติใด สามารถเข้าไปสักการะภายในครุฑวารารได้ ก่อนจะไปภายในอาคารครุฑวาราร ทุกคนจะต้องถอดรองเท้า และคลุมศีรษะของตน (ในกรณีที่ไม่ได้โพกผ้า สวมศีรษะเช่นชาวซิกข์) นี่น่าจะแสดงให้เห็นว่า ทำไมชาวซิกข์ชายไทยเชื้อสายจีน หรือว่าคนไทยแท้ๆ จึงอยู่ร่วมกันได้ในย่านการค้าเล็กๆแห่งนี้

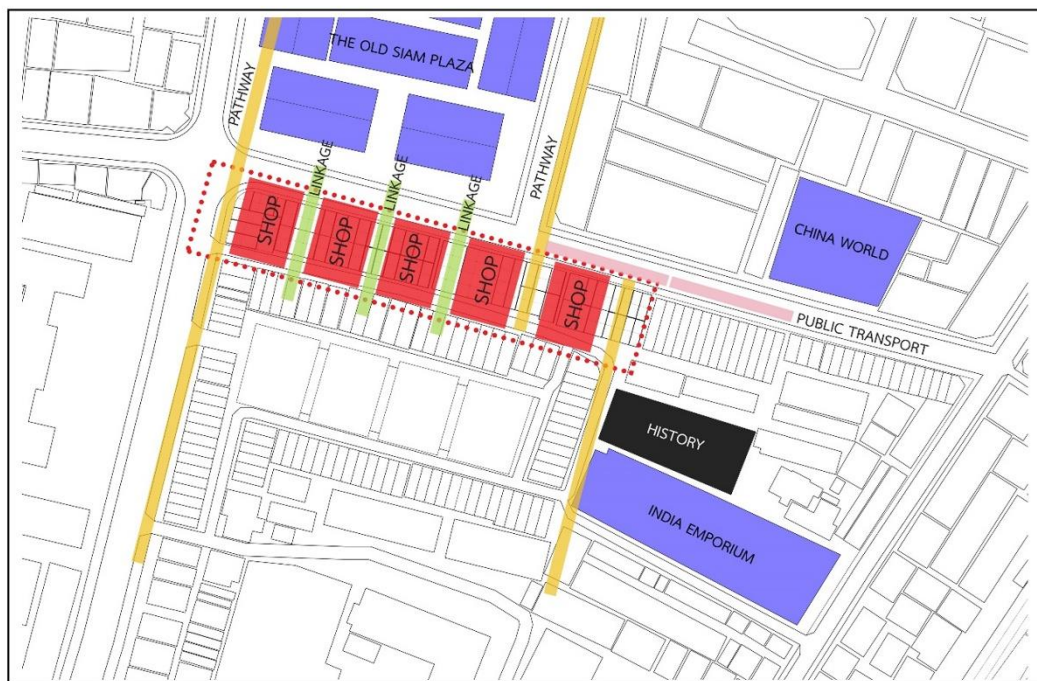
ภาพที่ 104 วัดซิกข์แห่งแรกในประเทศไทยการรื้อถอนและพัฒนาตลาดพหุรัด
ที่มา: ตลาดพหุรัดของผมกำลังจะเปลี่ยนไป... (ชมภาพความทรงจำสุดท้าย...ก่อนทุกอย่างจะถูกรื้อ) เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิ.ย.2559,
เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/lotslikelove/2007/09/24/entry-1>

ภาพที่ 105 การรื้อถอนและพัฒนาตลาดพหุรัด
ที่มา: ตลาดพหุรัดของผมกำลังจะเปลี่ยนไป... (ชมภาพความทรงจำสุดท้าย...ก่อนทุกอย่างจะถูกรื้อ) เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มิ.ย.2559,
เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/lotslikelove/2007/09/24/entry-1>

แต่วันนี้ทุกอย่างกำลังจะเปลี่ยนไป ทางเจ้าของสถานที่ ซึ่งก็คือวัดราชบูรณะ หรือวัดเลียบ กำลังจะทวงคืนทรัพย์สินนี้ เพื่อที่จะปรับปรุงให้เป็นตึกแถวสำหรับทำการค้า สิ่งที่ว่าวัดบอกกล่าวกับผู้ค้ารายเดิมก็คือ การปรับปรุงพื้นที่นี้ ไม่ได้หวังผลกำไร ค่าใช้จ่ายที่จะคิดกับผู้เช่าจะเป็นแค่ค่าก่อสร้างทั้งหมด ทารด้วย จำนวนแผงร้านค้าที่มีประมาณ 500 กว่าร้าน ซึ่งเจ้าของสถานที่ที่ต้องการเปลี่ยนรูปแบบของร้านค้าให้มีลักษณะเป็นห้าง ตลาดติดแอร์แล้วจัดการระบบการจัดสรรพื้นที่เพื่อการเช่าโปรแกรมที่ยังเหลืออยู่ก็เฉพาะร้านค้า ส่วนโปรแกรมที่อยู่อาศัยไม่ได้คงไว้ โครงการนี้จึงเป็นการเสนอแนวทางหนึ่งสำหรับการพื้นที่ทั้งโปรแกรมร้านค้าและโปรแกรมที่อยู่อาศัยให้สามารถยังอยู่ร่วมกันในพื้นที่ได้

5.5 ภาพรวมของการวิเคราะห์บริบทที่ตั้งที่มีผลกระทบต่อการออกแบบสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 106 ภาพรวมของการวิเคราะห์บริบทที่ตั้งที่มีผลกระทบต่อการออกแบบสถาปัตยกรรม

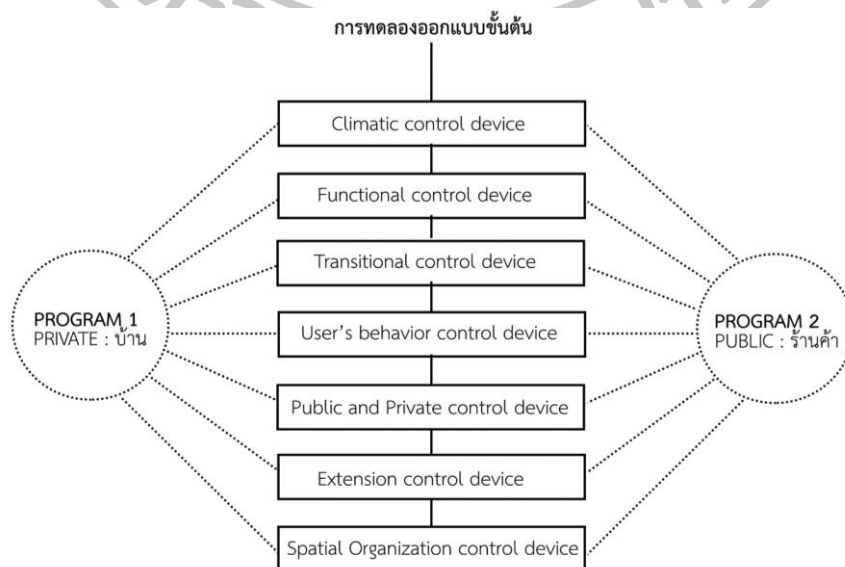
บทที่ 6

กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม

1. กระบวนการทดลองออกแบบสถาปัตยกรรม

จากการคลี่คลายเครื่องมือทางสถาปัตยกรรมและวัตถุประสงค์ในการใช้ ผ่านการศึกษาคุณลักษณะของการควบคุมของ Transitional space ดังนี้

- 1.1 Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม
- 1.2 Functional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแบ่งการใช้งานพื้นที่ใช้สอย
- 1.3 Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง
- 1.4 User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้
- 1.5 Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ
- 1.6 Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย
- 1.7 Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่

ภาพที่ 107 แสดงการลำดับการทดลองออกแบบขั้นต้น

1.1 การกำหนดวิธีการทดลองออกแบบ

มีวัตถุประสงค์เพื่อหิยเอาคุณลักษณะของการควบคุมของ Transitional space มาทดลองสร้างให้เป็นรูปแบบทางกายภาพ จึงกำหนดโปรแกรมสำหรับการทดลองออกแบบ ดังนี้

1. โปรแกรมบ้าน (Private program)
2. โปรแกรมร้านค้า (Public program)

เพื่อทำการอ่านค่าเปรียบเทียบระหว่างสองช่วงของความต้องการในการจัดการพื้นที่ โดยใช้คุณลักษณะของการควบคุมของ Transitional space เป็นกรอบความคิดของวัตถุประสงค์ในการทดลอง โดยพิจารณาจากข้อที่ว่า การแสดงตัวของ Transitional space ในความแตกต่างโปรแกรมเกิดขึ้นอย่างไร และนัยยะของความแตกต่างส่งผลต่อระบบการจัดการที่วางอย่างไร

1.1.1 Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม

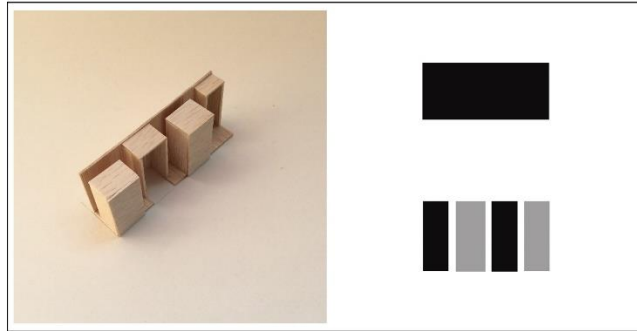
ตั้งสมมติฐานว่า เมื่อความทึบตัน และการเว้นว่าง มีผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เราจะสามารถสร้าง Volume ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในแต่ละถิ่นที่เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้สอยที่ว่างภายนอก ที่ว่างภายในและพื้นที่ระหว่าง จังหวะของการเว้นว่างและความทึบตันทำให้เกิดรูปแบบของการจัดการที่ว่างได้หรือไม่อย่างไร โดยเริ่มทำการทดลองจากการ composition ของที่ว่าง

ภาพที่ 108 แสดงการกระบวนการทดลองเรื่อง Climatic control device

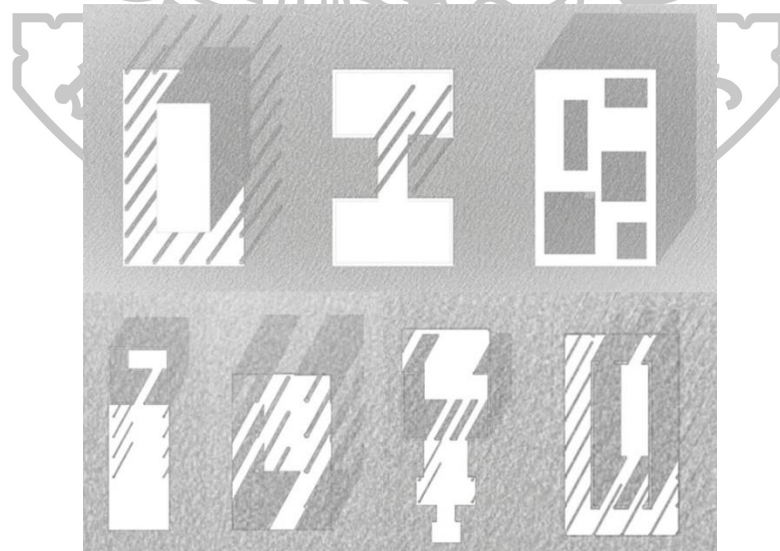
ภาพที่ 109 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม

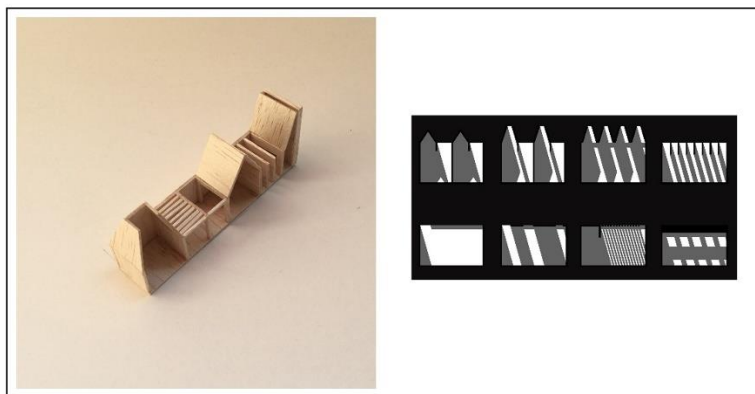
ภาพที่ 110 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม

ข้อสังเกตจากการทดลอง คือ การจัด Composition ทำให้เกิดที่ว่างภายใน ภายนอก และมีที่ว่างระหว่างที่เป็นตัวเชื่อมต่อ และทำให้ทุกส่วนมีความใกล้ชิดสภาพแวดล้อม การจัดวางที่ว่างจึงสัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศ การรับรู้การเปลี่ยนแปลงของเงาซึ่งสัมพันธ์กับการใช้งานที่ว่างในแต่ละช่วงเวลา

1.1.2 Functional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแบ่งการใช้งานพื้นที่ใช้สอย ตั้งสมมติฐานว่า Transitional space สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการแบ่งการกั้นที่ว่าง ความสนใจในการสร้างจังหวะความมืด ความสลัว และความสว่าง สามารถแบ่ง กั้น หรือ กำหนดการใช้งานพื้นที่ในแต่ละส่วนที่ต่างกันได้

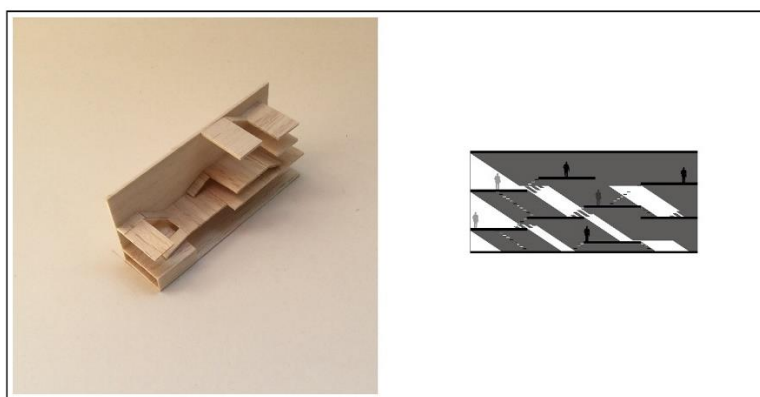

ภาพที่ 111 แสดงการกระบวนกรทดลองเรื่อง Functional control device

ภาพที่ 112 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Functional control device

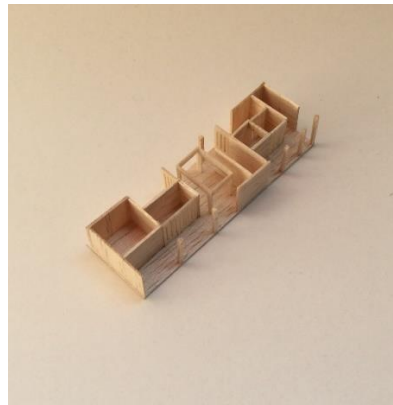
ในโปรแกรมร้านค้า Transitional space ทำให้พื้นที่โดยรวมมีการกำหนดขอบเขตที่บางเบา ไม่มีความชัดเจนในแง่กายภาพของการกั้นหรือแบ่ง แต่มีความชัดเจนในการใช้งาน

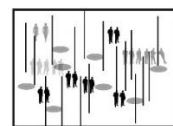
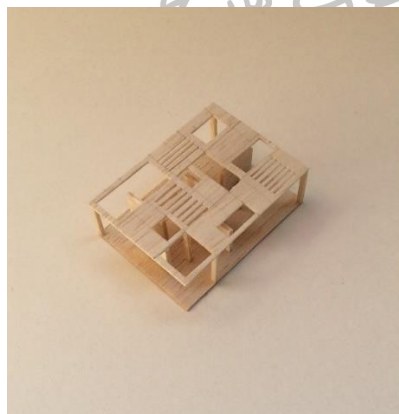
ภาพที่ 113 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Functional control device

ข้อสังเกตจากการทดลอง ความตั้งใจและจังหวะของการแบ่ง การกั้นที่วางโดยใช้ความมืด ความสลัว และความสว่างนั้น เหมาะที่จะใช้สำหรับการเปลี่ยนผ่านจากที่ว่างที่มีความสาธารณะ เพื่อไปยังที่ว่างที่มีความเป็นส่วนตัว จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาปรับใช้กับโปรแกรมบ้านที่ต้องการความสงบและความเป็นส่วนตัวมากกว่า ส่วนโปรแกรมร้านค้า จึงน่าจะเป็นการมองหาความเป็นไปได้อื่นของการใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เช่น ระดับพื้น ก็สามารถกั้นหรือแบ่งที่ว่างได้เช่นกันซึ่งลำดับของการเปลี่ยนผ่านจากระดับพื้นหนึ่งไปสู่อีกระดับพื้นหนึ่งถูกแบ่งที่ว่างออกจากกันแต่ยังเชื่อมโยงกันอยู่การเข้าถึงทางสายตาในแต่ละระดับพื้นอย่างทั่วถึง ตรงข้ามกับความตั้งใจและจังหวะของการใช้ความมืด ความสลัว และความสว่าง เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกัน

1.1.3 Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง ตั้งสมมติฐานว่า เมื่อ Transitional space สามารถทำหน้าที่ Connection เชื่อมต่อที่ว่าง Transitional space ก็สามารถทำหน้าที่ Separation แบ่งแยกที่ว่างได้เช่นกัน

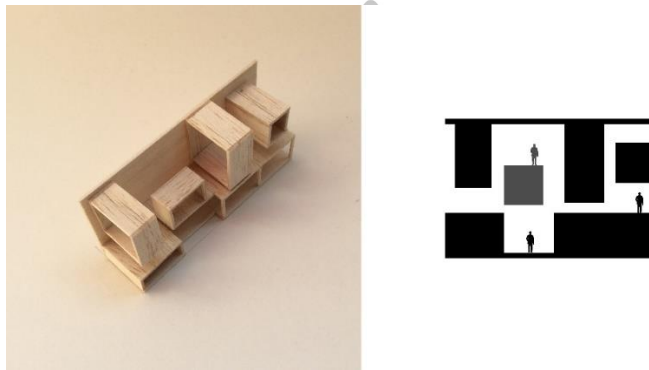
ภาพที่ 114 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง

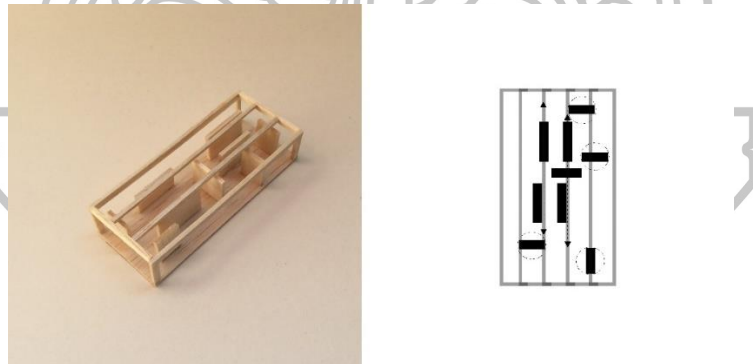
ภาพที่ 115 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง

ข้อสังเกตจากการทดลอง คือ Transitional space ของ Public คือ connection การไม่มีความชัดเจนในแง่กายภาพของการกั้น แบ่งพื้นที่ เพื่อให้เห็นกันได้มากขึ้นแต่ Transitional space ของ Private คือ separation เพื่อให้เห็นอย่างมีลำดับและจังหวะของการเข้าถึง ทำให้คนเข้าใจขอบเขต Sequence and Protection of privacy

1.1.4 User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้ ทดลองโดยทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้ใช้ที่เกิดขึ้นกับทั้งบ้านและร้านค้าว่า Transitional space ทำหน้าที่ควบคุมอย่างไร อย่างเช่นในโปรแกรมบ้าน พฤติกรรมของผู้ใช้กับการใช้ที่ว่างนั้นสัมพันธ์กับเวลาที่ใช้งาน ส่วนโปรแกรมร้านค้านั้น Transitional space จะเป็นที่ว่างที่มีความยืดหยุ่นต่อการใช้งาน Flexible space เพื่อการ Re Organization ร้านได้หากต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบ เพราะว่าร้านไม่สามารถระบุผู้ใช้ได้แน่นอน

ภาพที่ 116 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้

ภาพที่ 117 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้

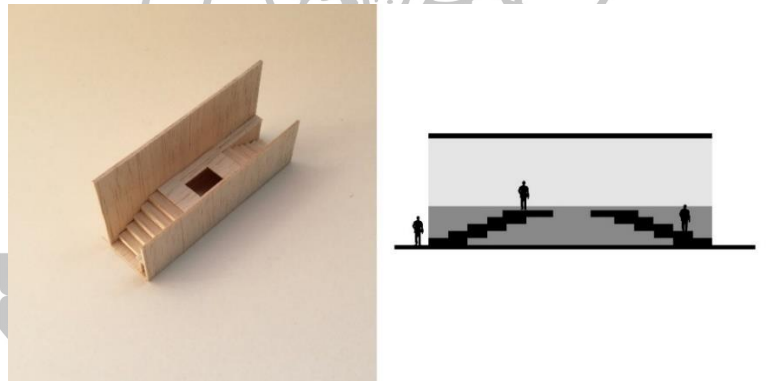
ข้อสังเกตจากการทดลอง

Transitional space ของโปรแกรมบ้านจะมีความ Fix คือในโปรแกรมบ้านระบบที่ว่างจะสัมพันธ์กับเวลาในการใช้งานโดยช่วงเวลากลางวัน คนจะใช้พื้นที่ มากกว่า ในเวลากลางคืน ส่วน Transitional space ของโปรแกรมร้านค้าจะมีความ free โปรแกรมร้านค้าที่ว่างจะมีลักษณะยืดหยุ่นให้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการและรูปแบบการโชว์สินค้าที่แตกต่างกัน รวมถึงรองรับการปรับเปลี่ยนได้

1.1.5 Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ โดยพิจารณาจากลำดับการเข้าถึง

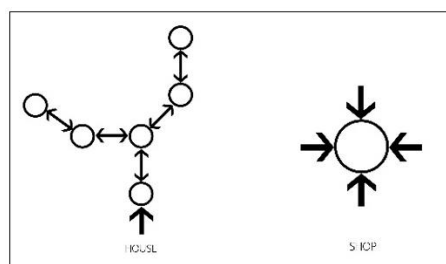

ภาพที่ 118 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ

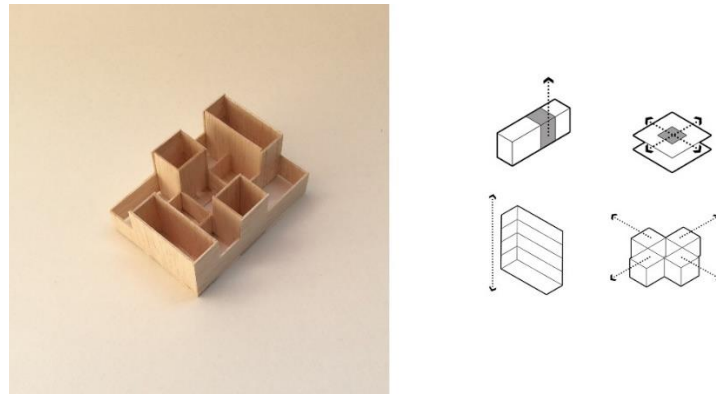
ภาพที่ 119 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ

ข้อสังเกตจากการทดลอง คือ โปรแกรมบ้านจะมี Transitional space กระจายตัวเป็น node เพื่อแจกการเข้าถึงแต่ละห้องของบ้าน แต่โปรแกรมร้านค้า Transitional space จะเป็นตัวรวมทุกการเข้าถึงเข้าหาศูนย์กลาง

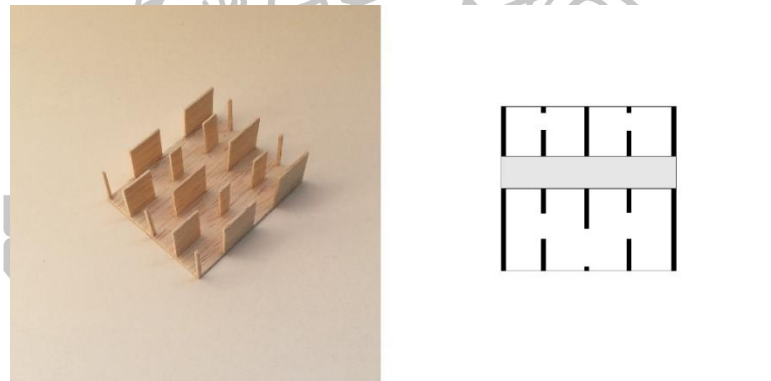

ภาพที่ 120 ไดอะแกรมแสดงลำดับการเข้าถึง โปรแกรมบ้าน และโปรแกรมร้านค้า

1.1.6 Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย ทำการทดลองเพื่อศึกษา Transitional space มีผลต่อการต่อขยายของทั้งโปรแกรมบ้านและร้านค้า ทั้งในแง่ต่อเติมพื้นที่ หรือขยายขอบเขตการรับรู้สภาพแวดล้อมได้

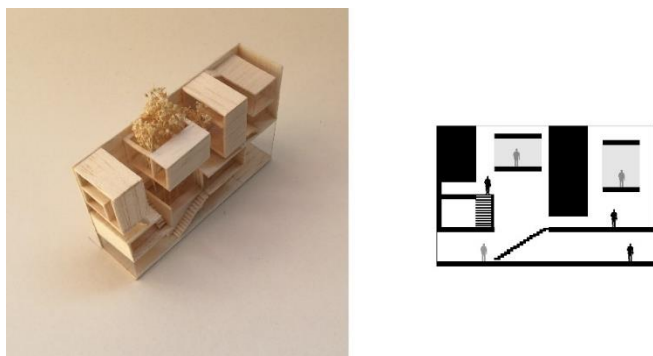
ภาพที่ 121 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย

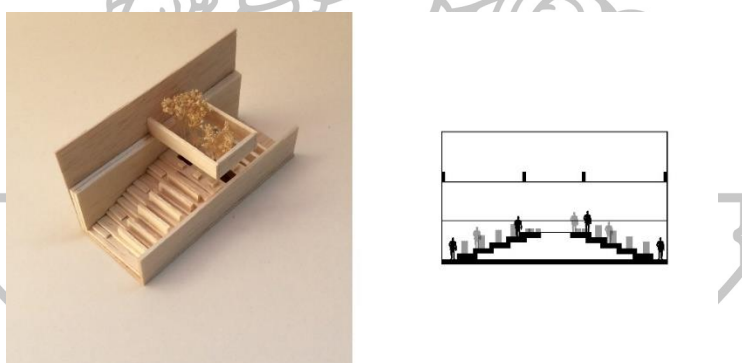
ภาพที่ 122 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย

ข้อสังเกตจากการทดลอง คือ โปรแกรมบ้านจะประกอบด้วย 3 units ที่เอื้อต่อการต่อขยายไปเป็นกลุ่ม เพื่อการต่อขยายทั้งแนวราบและทางตั้งโดยให้ Transitional space เป็นตัวกลางในการต่อขยายแต่ละส่วนออกไป โปรแกรมร้านค้า ให้ขยายพื้นที่จากร้านให้เชื่อมต่อถึงกัน ในการทดลองจะใช้รูปแบบการปิดล้อมเป็นเครื่องมือ ในการเชื่อมพื้นที่และการกั้นแบ่งพื้นที่ให้เกิดขอบเขตที่ชัดเจนขึ้น แต่ก็ยังขยายถึงกันได้

1.1.7 Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่ ในการทดลองประเด็นสุดท้าย คือ โดยสรุปจากลำดับ 6 ประเด็นของการทดลองข้างต้น ซึ่งมีผลโดยรวมกับ Spatial Organization ในงานสถาปัตยกรรม ในโปรแกรมบ้าน และในโปรแกรมร้านค้า Transitional space ส่งผลต่อระบบการจัดการที่วางอย่างไร

ภาพที่ 123 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมบ้าน Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่

ภาพที่ 124 แสดงการทดลองออกแบบโปรแกรมร้านค้า Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่

สรุปผลการทดลอง

จากการทดลองทำความเข้าใจเครื่องมือที่ทำงานกับ Transitional space ในคุณลักษณะของการควบคุมจากการทดลองข้างต้นซึ่งแต่ละเครื่องมือทำงานแยกกันอยู่ ทั้งนี้เพื่อหาความเป็นไปได้ในการสร้างรูปแบบของ Transitional space ที่เหมาะสมกับกับแต่ละเงื่อนไข โดยทุกเครื่องมือ ส่งผลต่อ Spatial Organization ของสถาปัตยกรรม ดังนั้นในหัวข้อของการทดลองนี้จึงเป็นการสังเคราะห์ข้อสังเกตที่ได้จากการทดลองทั้งหมด เพื่อนำไปใช้กับการออกแบบร่วมกับกิจกรรมในบริบท ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทดลองขั้นต่อไป

2.การออกแบบสถาปัตยกรรม

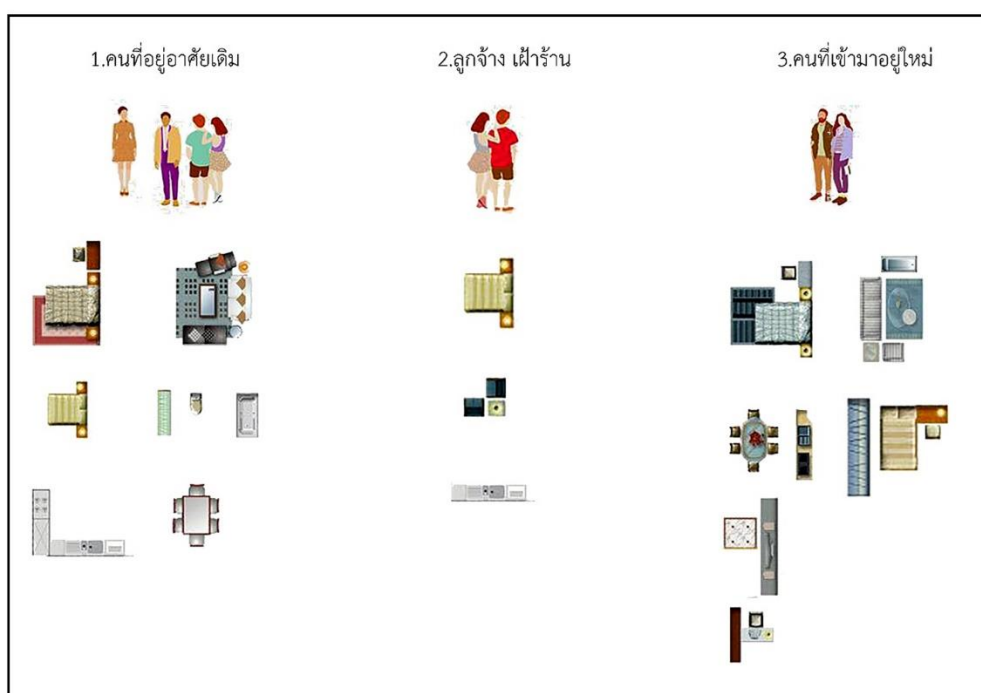
นำเอาการทดลองมาพัฒนาต่อทั้งโปรแกรมที่อยู่อาศัยและโปรแกรมร้านค้า เอามาพัฒนาต่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้ใช้

2.1 โปรแกรมที่อยู่อาศัย เอามาพัฒนาต่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้ใช้ โดยแบ่งโปรแกรมที่อยู่อาศัยออกเป็น 3 กลุ่ม

2.1.1 เจ้าของเดิมที่อาศัยในพื้นที่ จำนวน 10 ยูนิต

2.1.2 ลูกจ้างเฝ้าร้าน จำนวน 10 ยูนิต

2.1.3 คนเข้ามาอยู่ใหม่ จำนวน 20 ยูนิต

ภาพที่ 125 โปรแกรมที่อยู่อาศัยแบ่งผู้ใช้ออกเป็น 3 กลุ่ม

ภาพที่ 126 บรรยากาศการอยู่อาศัยเดิมในพื้นที่โครงการ

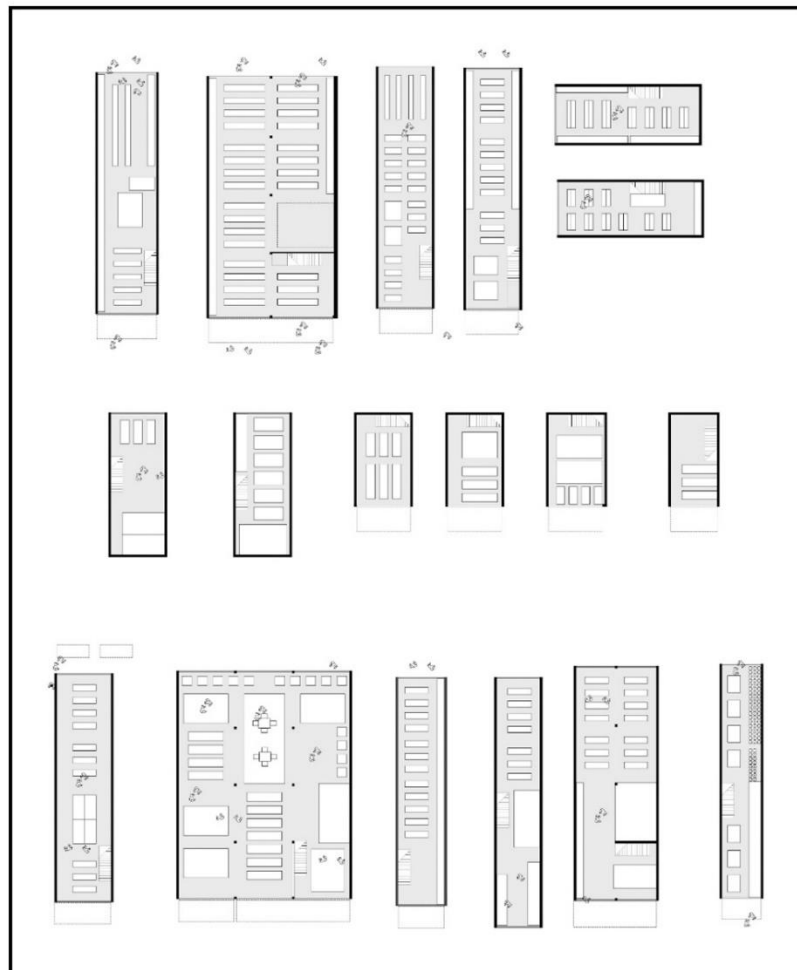
2.2 โปรแกรมร้านค้า เดิมร้านค้าในตลาดพหุรัศมีมีความหลากหลาย ซึ่งแต่ละประเภทก็มีรูปแบบและความต้องการในการโชว์สินค้า การจัดวางสินค้า โดยแบ่งกลุ่มได้ 3 กลุ่มดังนี้

2.2.1 ร้านขายผ้า เสื้อผ้า เครื่องประดับ

2.2.2 ร้านการ์ด ของชำร่วยงานแต่งงาน ชุดแต่งงาน

2.2.3 ร้านทั่วไป (ฮาร์ดแวร์ ฝ้าบ้าน กระเป๋าเดินทาง เครื่องสำอาง)

2.2.1 ร้านขายผ้า เสื้อผ้า เครื่องประดับ โดยความต้องการเฉพาะร้านในกลุ่มนี้คือ ต้องการสามารถมองเห็นสินค้าได้ชัดเจนเพื่อการเปรียบเทียบสินค้าเพราะโดยทั่วไปร้านค้าในตลาดพหุรัศมีจะขายสินค้าที่ใกล้เคียงกัน การที่สามารถมองเห็นสินค้าตั้งแต่ยังไม่เข้าร้านแล้วสามารถทำการเปรียบเทียบกับร้านอื่นๆ ไปด้วย ดังนั้นส่วนสำคัญของร้านค้ากลุ่มนี้คือ หน้าร้านและรูปแบบการจัดวางสินค้า

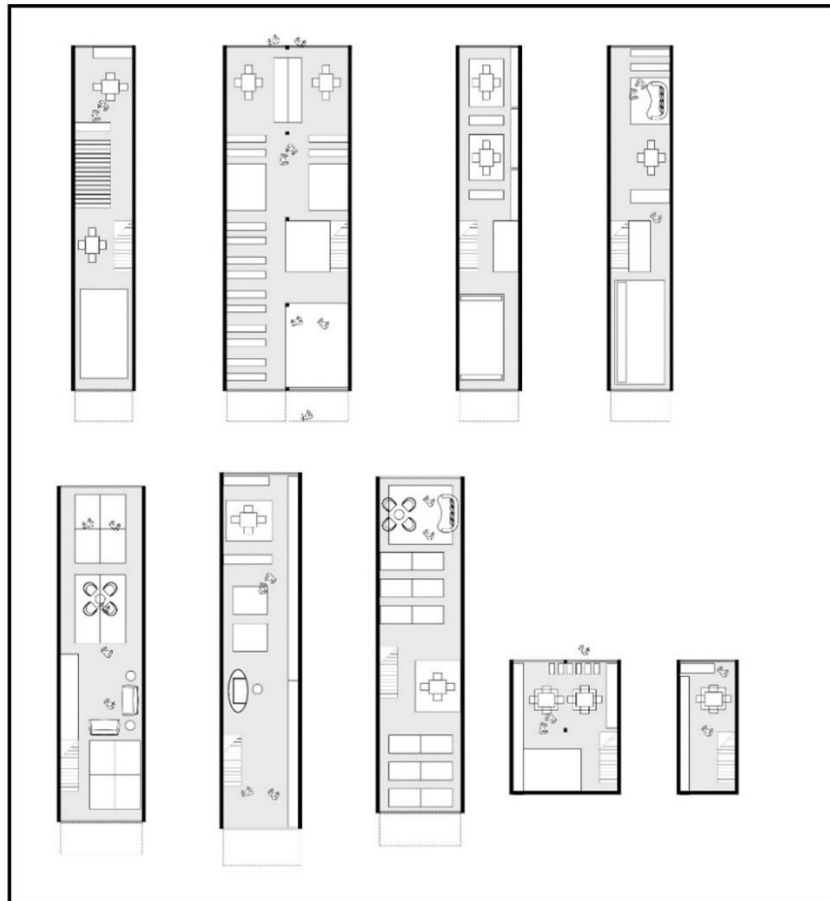

ภาพที่ 127 ผังการจัดร้าน กลุ่มที่ 1 ร้านขายผ้า เสื้อผ้า เครื่องประดับ

ภาพที่ 128 บรรยากาศร้านขายผ้าเดิมในพื้นที่โครงการ

2.2.2 ร้านการ์ด ของข้าราชการแต่งงาน ชุดแต่งงาน ร้านในกลุ่มนี้จะไม่เน้นการโชว์สินค้าหรือหน้าร้านเท่ากลุ่มแรก ด้วยความที่สินค้าหลักเป็นการ์ดหรือของชำร่วยจะมีการโชว์ตัวอย่างสินค้าบ้างและมีการใช้แคตตาล็อกสินค้าในการเสนอกับลูกค้า จึงต้องการพื้นที่สำหรับการพบปะ นั่งคุยถึงรายละเอียดสินค้า และต้องการพื้นที่สำหรับลองชุดหรือแม่กระทั่งการถ่ายรูป

ภาพที่ 129 ผังการจัดร้านกลุ่มที่ 2 ร้านการ์ด ของข้าราชการแต่งงาน ชุดแต่งงาน

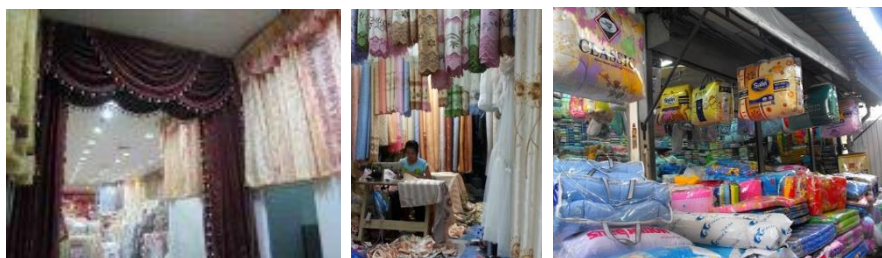

ภาพที่ 130 บรรยากาศการร้านขายการ์ดแต่งงาน ของชำร่วยเดิมในพื้นที่โครงการ
ที่มา: Viriya, ร้านพรมงคล, เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก
<https://www.2bbride.com/club-2bbride/viewtopic/734>

2.2.3 ร้านทั่วไป (ฮาร์ดแวร์ ผ้าม่าน กระจาเดินทาง เครื่องสำอาง) กลุ่มนี้จะมี
ความหลากหลายของชนิดสินค้าและปริมาณสินค้าที่ต้องจัดการการวางโซ

ภาพที่ 131 ผังการจัดร้าน กลุ่มที่ 3 ร้านทั่วไป (ฮาร์ดแวร์ ผ้าม่าน กระจาเดินทาง เครื่องสำอาง)

ภาพที่ 132 บรรยากาศร้านค้าทั่วไปเดิมในพื้นที่โครงการ

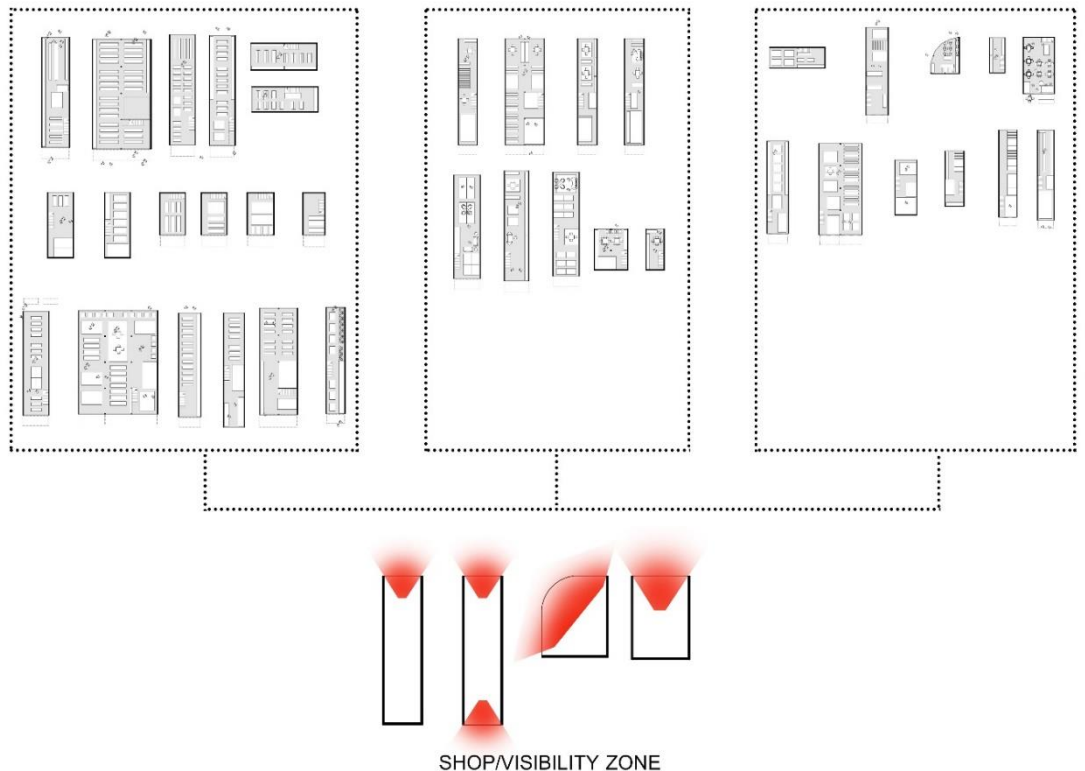
2.3 สรุปข้อกำหนดของรูปแบบร้านค้าเดิมในพื้นที่โครงการ

2.3.1 ข้อกำหนดเรื่องการเข้าถึง หน้าร้านของแต่ละร้าน Surface ที่คนสามารถมองเห็นสินค้า เกิดขึ้นเฉพาะหน้าร้านเท่านั้น ดังนั้นจึงส่งผลกับรูปแบบการโชว์สินค้าจะมีลักษณะวางตามหน้าร้าน จะมีเพียงบางร้านที่สามารถเดินทะลุเชื่อมถึงกันได้

2.3.2 ร้านค้าในโครงการประกอบด้วยร้านหลายประเภทซึ่งแต่ละประเภทจะมีการขายสินค้าที่ลักษณะใกล้เคียงกระจายกันอยู่ ทำให้ยากต่อการค้นหาสินค้าที่ต้องการ เสียเวลาในการทำความเข้าใจพื้นที่

2.3.3 สภาพแวดล้อมโดยรวมพื้นที่สาธารณะ ระบบทางเท้ายังถูกร้านค้าแผงลอยแบ่งพื้นที่ใช้ตั้งร้านทำให้ทางเท้าเดินลำบาก ขาดพื้นที่สาธารณะที่คนในย่านเข้ามาใช้เป็นพื้นที่พักผ่อน พื้นที่สีเขียวของเมือง

2.3.4 สภาพแวดล้อมตึกแถวสำหรับอยู่อาศัยมีความแออัด ด้วยการจัดการพื้นที่ทำให้มีบรรยากาศที่ไม่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย คนย้ายออกจากพื้นที่

ภาพที่ 133 สรุปการมองเห็นและการเข้าถึงของร้านค้า

จากการทดลองคุณลักษณะของการควบคุมของ Transitional space กับการวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่โครงการนำมาตั้งเป็นวัตถุประสงค์ของ Transitional space ในการจัดการระบบที่ว่างของ 2 โปรแกรมที่มีความต้องการที่แตกต่าง โดยการนำเอาการทดลองออกแบบในข้างต้นมาพัฒนาต่อ

1. โปรแกรมบ้าน (Private program) ในรูปแบบที่อยู่อาศัยรวม
2. โปรแกรมร้านค้า (Public program) ในรูปแบบที่อยู่อาศัยตลาด

ใช้เครื่องมือทางสถาปัตยกรรมของ Transitional space as Controlling space ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการที่ว่างและทำการอ่านค่าเปรียบเทียบผลการทดลองทั้ง 2 โปรแกรมคู่ขนานกันไป

ตารางที่ 2 การอ่านค่าเทียบเคียงในการจัดการพื้นที่ระหว่างโปรแกรมที่อยู่อาศัย (HOUSING) และโปรแกรมร้านค้า (SHOP)

HOUSING	วัตถุประสงค์ของ Transitional space	SHOP	วัตถุประสงค์ของ Transitional space
	1. User's behavior control device การจัดกลุ่มผู้ใช้ กำหนดรูปแบบของ Transitional space ตามความต้องการของผู้ใช้ จำนวนผู้ใช้ต่อหน่วยความซับซ้อนของการใช้งานพื้นที่ และการจัดการพื้นที่ส่วนตัวที่อยู่ร่วมกับพื้นที่สาธารณะ		1. User's behavior control device การจัดกลุ่มผู้ใช้ การจัดกลุ่มร้านค้าแต่ละประเภท เพื่อกำหนดรูปแบบของ Transitional space ที่ทำงานร่วมกับประเภทสินค้าและความต้องการในการโชว์สินค้า
	2. Visibility control device Sequence of space ลำดับการมองเห็น และลำดับการเข้าถึงที่ว่าง		2. Visibility control device Non - Sequence of space แก้ไขข้อจำกัดของการมองเห็น และการเข้าถึงให้พื้นที่ที่โชว์สินค้าสามารถมองเห็นได้ง่ายและเข้าถึงได้ง่าย
	3. Spatial Organization control device Surface กับการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม การเชื่อมต่อกับธรรมชาติ Climate control		3. Spatial Organization control device Surface ที่สัมพันธ์กับรูปแบบการโชว์สินค้ารูปแบบของ ชั้นวาง Display วิธีการทำให้เห็นสินค้า

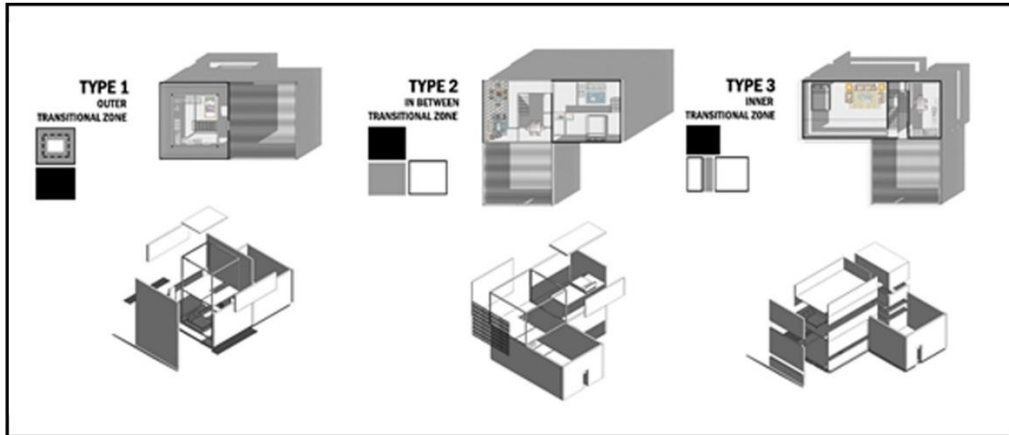
3.การออกแบบครั้งที่ 1

โปรแกรมที่อยู่อาศัย (HOUSING)

Type 1 ลูกจ้างเฝ้าร้าน (สำหรับ 1-2 คน / ยูนิต)

Type 2 เจ้าของเดิมที่อาศัยในพื้นที่ (สำหรับ 3-4คน / ยูนิต)

Type 3 คนเข้ามาอยู่ใหม่ (สำหรับ 3-4คน / ยูนิต)

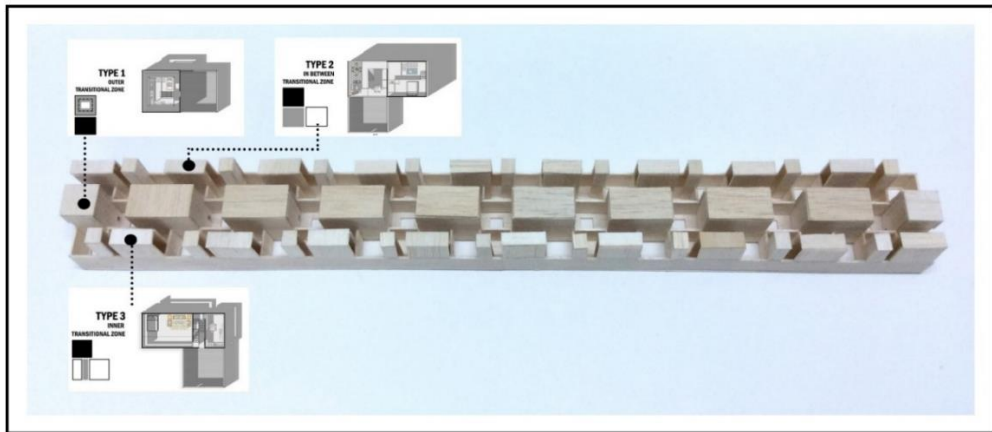
ภาพที่ 134 การออกแบบครั้งที่ 1 โปรแกรมที่อยู่อาศัย (HOUSING)

ภาพที่ 135 CLUSTER OF HOUSING

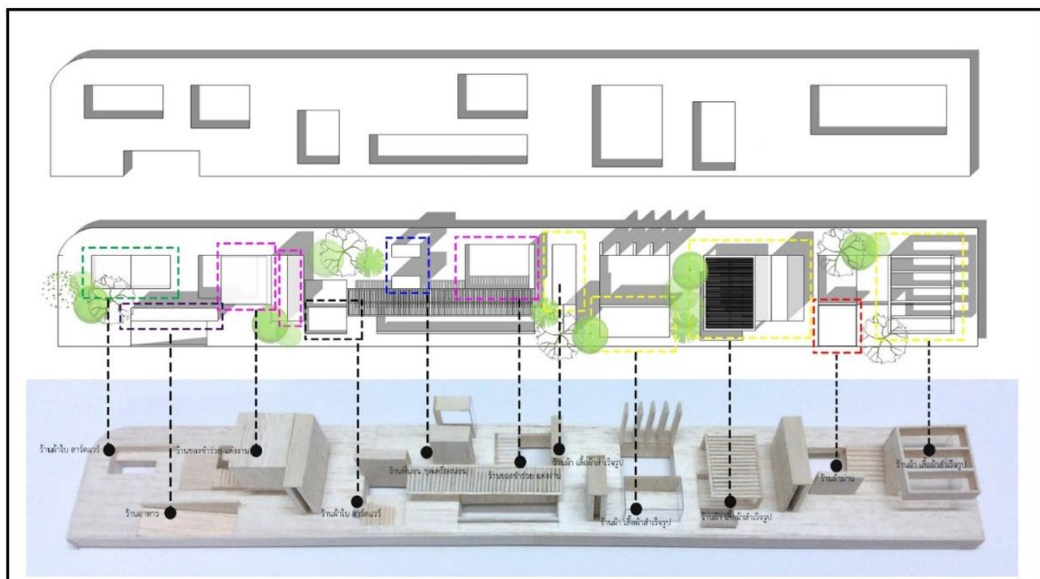
ข้อสังเกตจากการทดลองออกแบบโปรแกรม HOUSING

ใช้แนวความคิด Transitional space as Control Space มาทำงานรูปแบบการจัดกลุ่มของ Housing Unit เพื่อการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นส่วนตัว โดยใช้การวาง Zoning กับระยะของการเว้นที่ว่างระหว่างยูนิต เพื่อให้แต่ละยูนิตสามารถสัมผัสธรรมชาติและสภาพแวดล้อม สิ่งที่สังเกตได้คือ แต่ละยูนิตมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้นแม้จะใช้ การเข้าถึงแต่ละยูนิตที่ผ่าน คอร์ทบันไดตรงกลางแต่พอแยกย้ายเข้าแต่ละยูนิตก็มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดในการจัดการพื้นที่ภายในซึ่งยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่

ภาพที่ 136 HOUSING

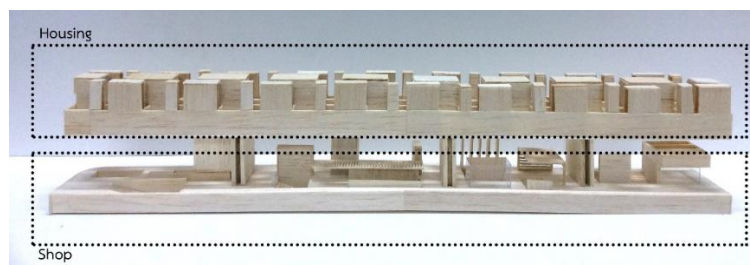
2. โปรแกรมร้านค้า

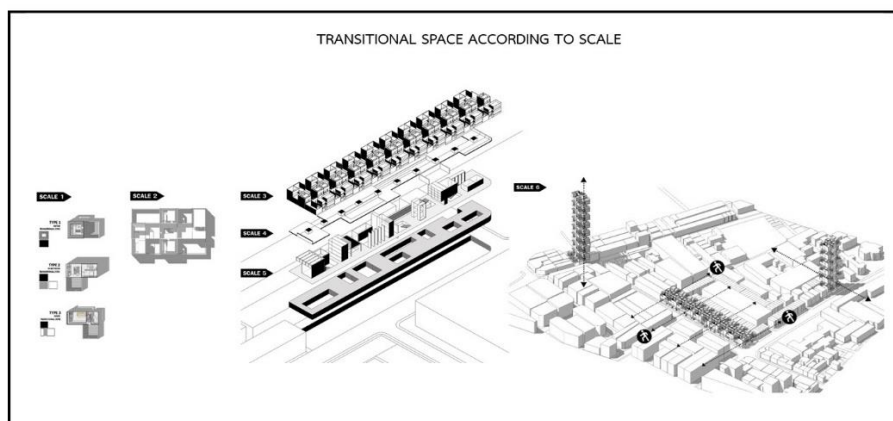
ภาพที่ 137 การออกแบบครั้งที่ 1 การแบ่งกลุ่ม Shop

ข้อสังเกตจากการทดลอง

การแบ่งกลุ่มร้านค้ายังยึดตำแหน่งร้านเดิม แล้วกระจายตัวออกเพื่อให้ทุกร้านสามารถเข้าถึงได้ง่ายทุกร้าน แต่โดยการรับรู้ตำแหน่งของผู้ใช้ การเข้าใจพื้นที่เพื่อการค้นหาร้าน ยังทำได้ยากอยู่ แต่ในครั้งแรกยังไม่มี การคิดรูปแบบร้านร่วมกับ surface ของร้านและการโชว์สินค้า

ภาพที่ 138 กลุ่มของ Housing ขึ้นอยู่ด้านบนบน shop

ภาพที่ 139 สรุป Transitional space ที่ส่งผลตั้งแต่สเกลบ้าน – สเกลเมือง

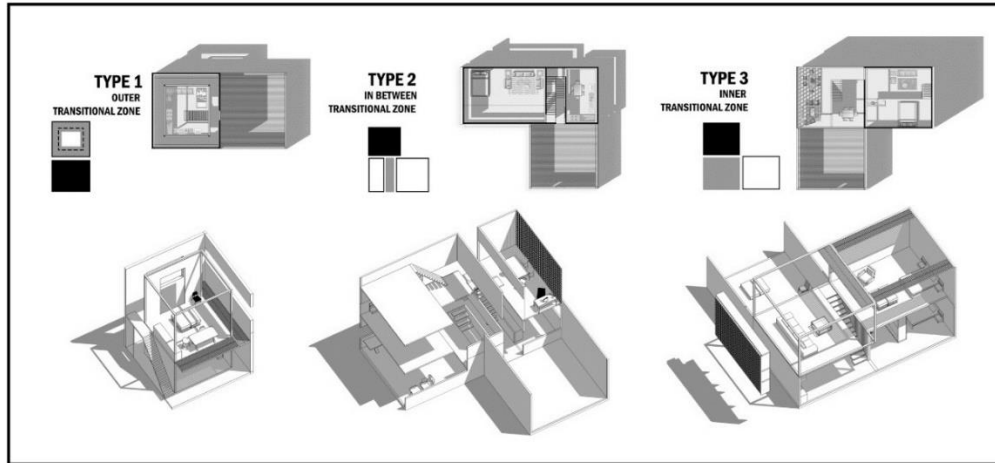
สรุปผลการทดลองออกแบบครั้งที่ 1 Transitional space ที่ส่งผลตั้งแต่สเกลบ้าน – สเกลเมือง โดยในแต่ละสเกล Transitional space จะมีกายภาพและการใช้งานที่แตกต่างกันแต่มีจุดร่วมของการทำงานที่เชื่อมแต่ละพื้นที่เข้าด้วยกันอยู่

Series of Transitional space

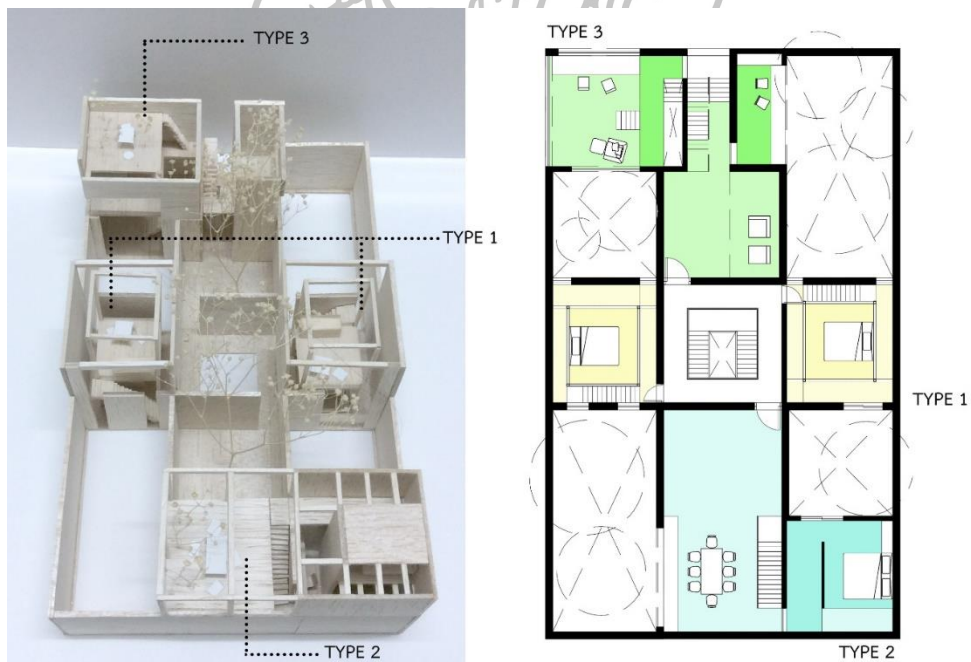
1. Scale 1 Housing Unit
2. Scale 2 Cluster of Housing Unit
3. Scale 3 Housing
4. Scale 4 Transitional Platform
5. Scale 5 Cluster of Shop
6. Scale 6 District (Public space)

4.การออกแบบครั้งที่ 2

โปรแกรมที่อยู่อาศัย (HOUSING)

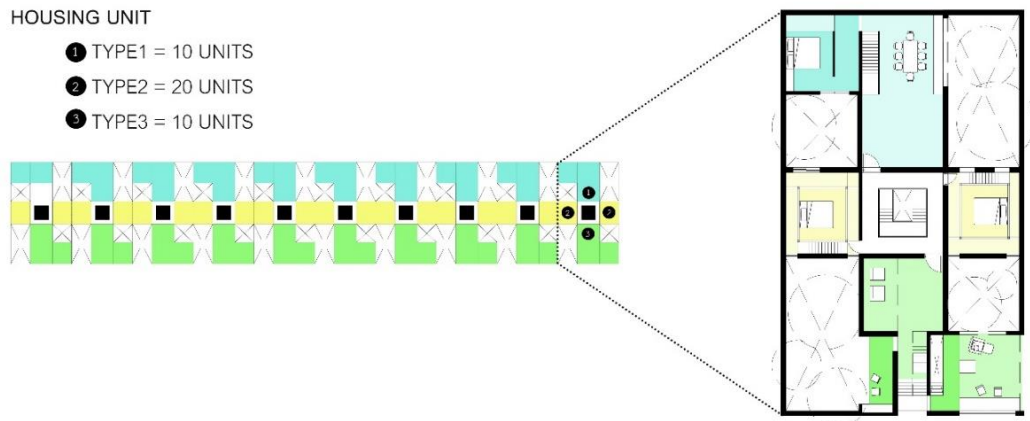
ภาพที่ 140 การออกแบบครั้งที่ 2 โปรแกรมที่อยู่อาศัย HOUSING

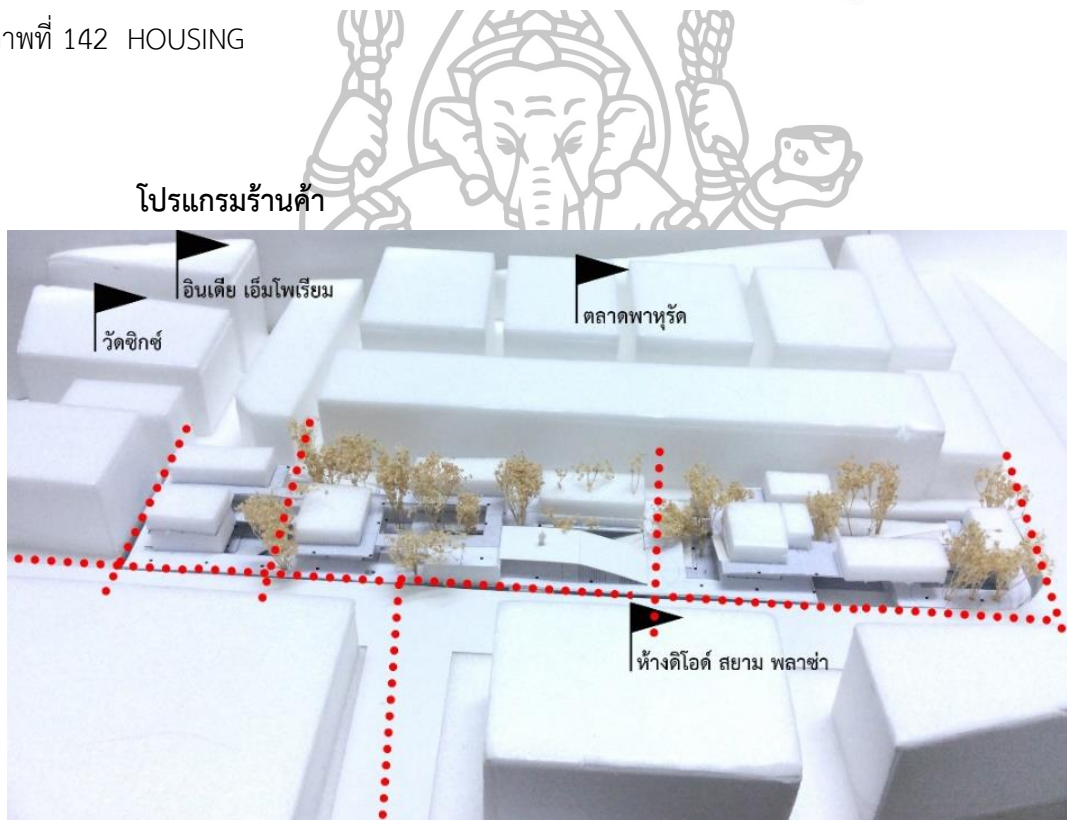
ภาพที่ 141 HOUSING UNIT

ข้อสังเกตจากการทดลอง

ลำดับการเข้าถึงในแต่ละยูนิตทำให้จัดการพื้นที่ภายในบ้านให้มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ระดับพื้นที่เปลี่ยนไปในการกั้นแบ่งพื้นที่แต่ละการเข้าถึงที่ว่างทำให้การเคลื่อนที่ผ่านแต่ละส่วนอย่างมีลำดับมากขึ้นแต่ยังสามารถมองเห็นกันได้อย่างทั่วถึง

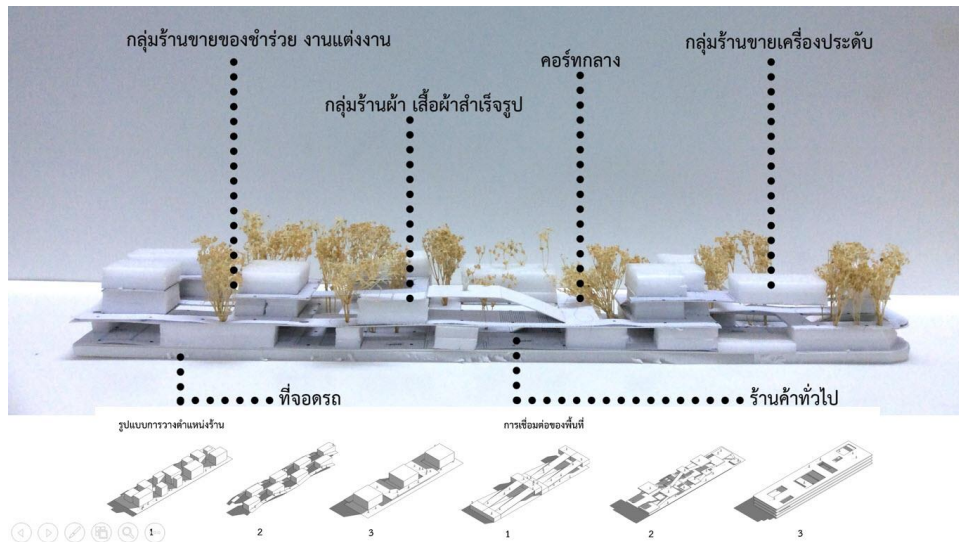

ภาพที่ 142 HOUSING

ภาพที่ 143 การเชื่อมต่อของพื้นที่โครงการกับบริบทโดยรอบ

แต่เดิมในพื้นที่มีเส้นทางการสัญจรเดิมอยู่ ดังนั้นตำแหน่งของการวางร้านค้ากับพื้นที่ระหว่างร้านจะต้องสามารถเชื่อมต่อร้านเข้ากับระบบสัญจรสาธารณะได้

ภาพที่ 144 การแบ่งกลุ่มร้านค้า

ข้อสังเกตจากการทดลอง

ใช้คอร์ทเป็นเครื่องมือในการแบ่งพื้นที่โครงการออกเป็นกลุ่มตามประเภทร้านค้า และคอร์ทก็ทำหน้าที่ให้แต่ละร้านสามารถมองเห็นชั้นและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น (Visibility Control)

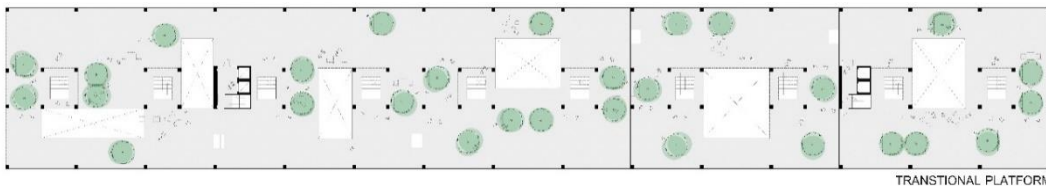

ภาพที่ 145 ตำแหน่งของร้านค้าแต่ละกลุ่ม

SHOP/VISIBILITY ZONE

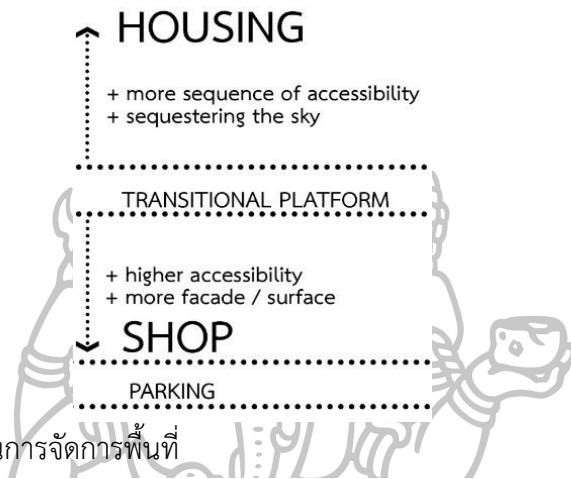
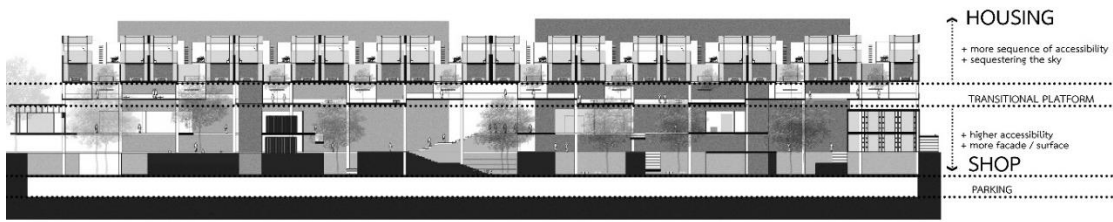
ภาพที่ 146 Transitional space ทำให้เห็น Surface มากขึ้น

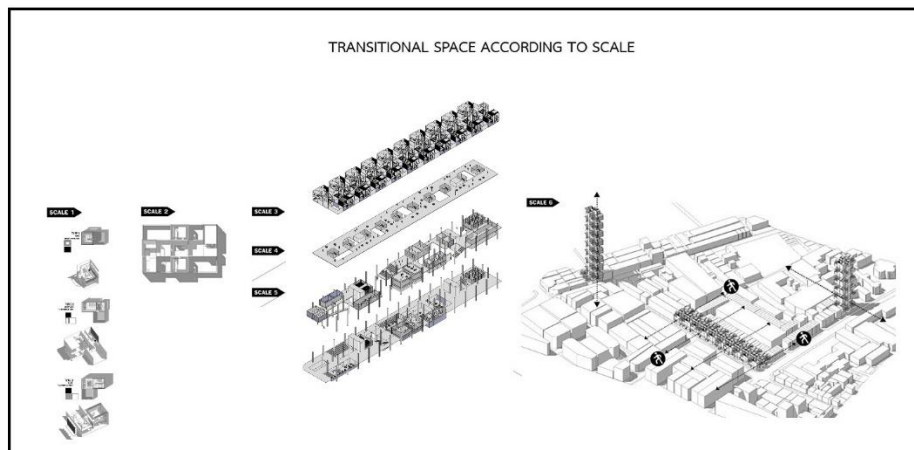
TRANSITIONAL PLATFORM

ภาพที่ 147 Transitional Platform

พื้นที่ระหว่างสองโปรแกรมที่ซ้อนกันอยู่มี ชั้น Transitional Platform ทำหน้าที่เปลี่ยนถ่าย การสัญจร และเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่คนใน Housing สามารถมาใช้ร่วมกันได้ เป็น Controlling space ระหว่างการใช้พื้นที่ Housing และ Shop

ภาพที่ 148 แนวความคิดในการจัดการพื้นที่

ภาพที่ 149 สรุปลักษณะ Transitional space ที่ส่งผลตั้งแต่สเกลบ้าน – สเกลเมือง

สรุปลักษณะทดลองออกแบบครั้งที่ 2

Series of Transitional space

1. Scale 1 Housing Unit
2. Scale 2 Cluster of Housing Unit
3. Scale 3 Housing
4. Scale 4 Transitional Platform
5. Scale 5 Cluster of Shop
6. Scale 6 District (Public space)

5.การออกแบบครั้งสุดท้าย

Housing พัฒนาการจัดการพื้นที่ภายในแต่ละหน่วยให้สามารถใช้พื้นที่ได้มีประสิทธิภาพที่สุด แต่ยังคงการสร้างลำดับของการเข้าถึงที่วางไว้อยู่ แต่ใช้ Transitional space เข้ามาเป็นเครื่องมือในการแบ่งกันพื้นที่ด้วยระดับพื้นที่ที่มีความเหลื่อมกัน ซ้อนทับกัน ให้แต่ละพื้นที่ยังสามารถเชื่อมต่อกันด้วยการมองเห็นได้อยู่แต่อย่างมีความส่วนตัวในพื้นที่ของตัวเอง

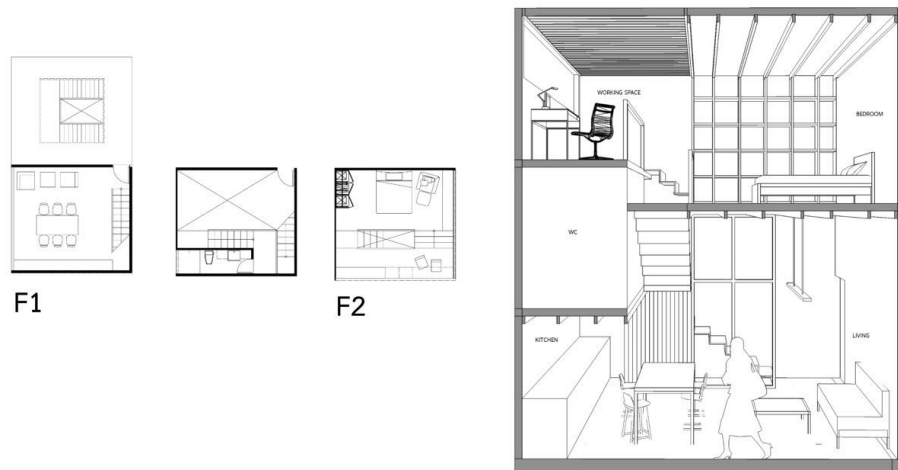
Type 1 (3-4 PERSON / UNIT)

ภาพที่ 150 Housing unit Type 1

Housing unit Type 2 ซึ่งเป็นหน่วยที่มีขนาดเล็กที่สุด Transitional space จึงมีการซ้อนทับการใช้งานพื้นที่ โดยแยกพื้นที่ส่วนตัวที่สุดไว้ด้านบนและด้านล่างเป็นพื้นที่สาธารณะทั้งสองพื้นที่เหมือนจะตัดขาดแต่ก็ยังมีการเชื่อมต่อกันอยู่

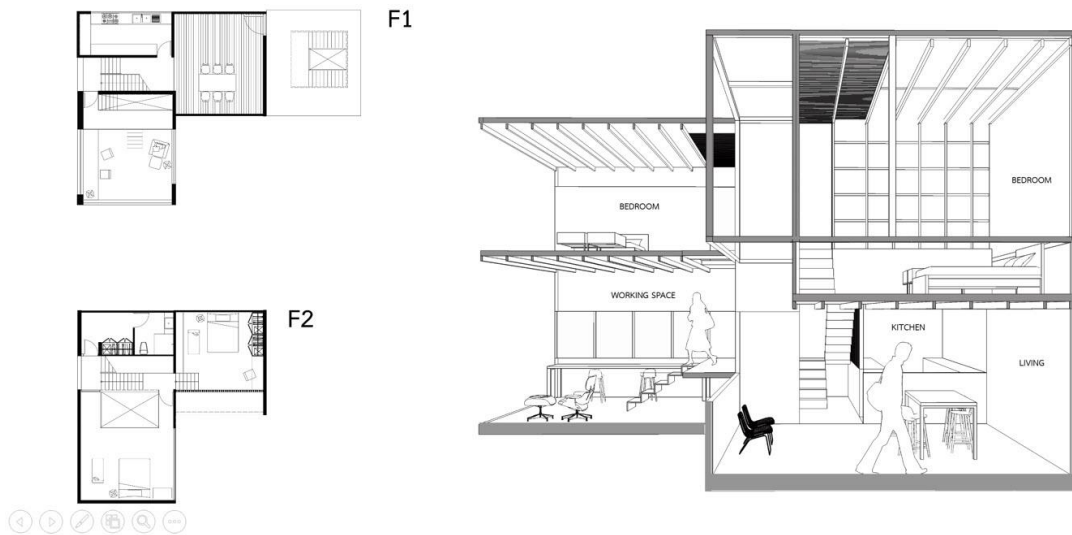
Type 2 (1-2 PERSON / UNIT)

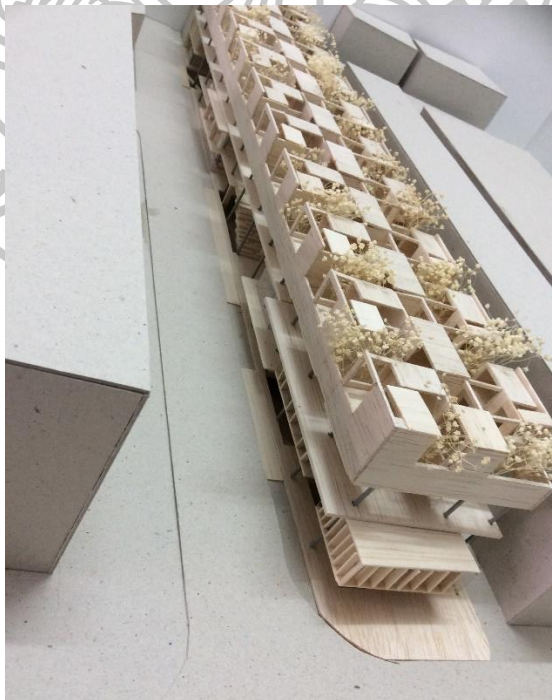
ภาพที่ 151 Housing unit Type 2

Housing unit Type 3 ก็ใช้การแบ่งพื้นที่สาธารณะของบ้านอยู่ชั้นล่าง พื้นที่ส่วนตัวอยู่ชั้นบน โดยลำดับการเข้าถึงบ้านไล่ลำดับความเข้มข้นของส่วนที่มีความเป็นสาธารณะที่สุดคือส่วนแรกจากทางเข้า ส่วนที่อยู่ปลายสุดของการเข้าถึงคือพื้นที่ส่วนตัวคือห้องนอน

Type 3 (3-4 PERSON / UNIT)

ภาพที่ 152 Housing unit Type 3

ภาพที่ 153 Model Housing

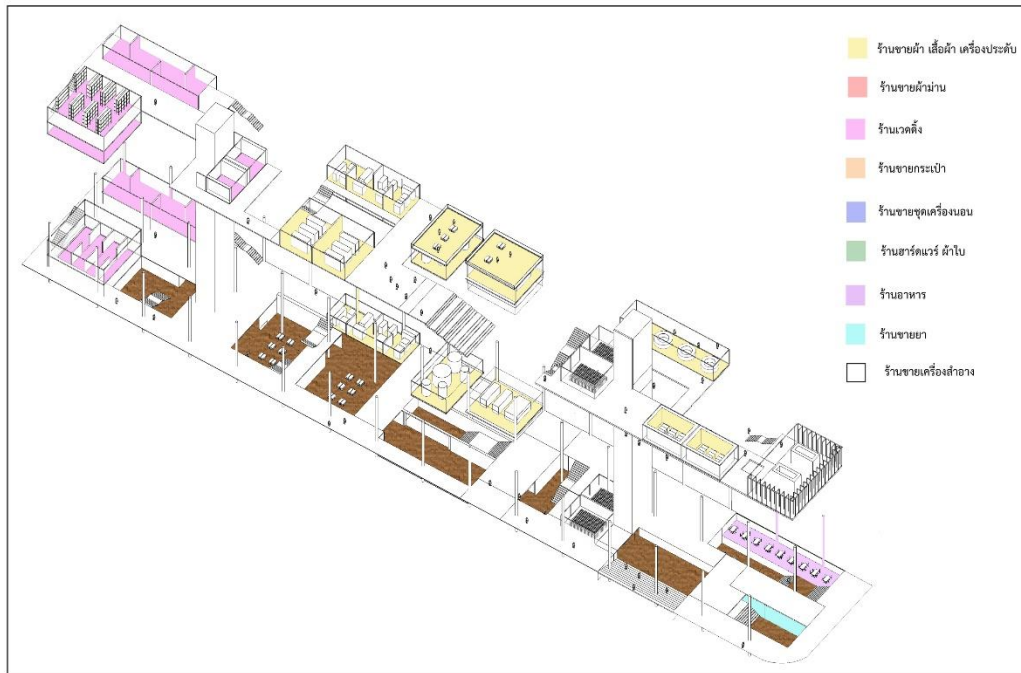
Shop เดิมพื้นที่โครงการมีลักษณะเป็นทางผ่านย่านจากด้านหน้าถนนเพื่อเข้ามาภายในตลาดพาหุรัด ดังนั้นพื้นที่ร้านค้าในชั้นระดับดินยังสามารถใช้เป็นทางผ่านได้ แต่มีการเน้นให้คนผ่านเข้ามาในโครงการเพื่อให้เห็นร้านค้าและผลิตภัณฑ์ผ่านการเห็น Surface เพื่อเป็นการดึงดูดให้คนสนใจสินค้าและสามารถเปรียบเทียบราคากับร้านข้างๆได้เพื่อการตัดสินใจก่อนจะซื้อสินค้า โดยนอกจากจะเป็นทางผ่าน ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมต่อของย่านในแง่การเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนในย่านสามารถเข้ามาใช้ร่วมกันได้

ภาพที่ 154 Shop and context

ภาพที่ 155 Model shop

ภาพที่ 156 การแบ่งกลุ่มร้านค้า

สำหรับพื้นที่ตลาดที่มีการรวมตัวของร้านหลายประเภท การแบ่งกลุ่มร้านค้ายังเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้ง่ายต่อการที่คนจะเข้าไปค้นหาสินค้า และเข้าใจตำแหน่งของตัวเองในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อที่จะวางแผนในการเดินเลือกซื้อสินค้าได้ ซึ่งใช้ Transitional space แบ่งพื้นที่ออกตามกลุ่มโดยให้แต่ละพื้นที่เชื่อมต่อกันให้สามารถเดินวนได้ทั่วถึง

ภาพที่ 157 model shop

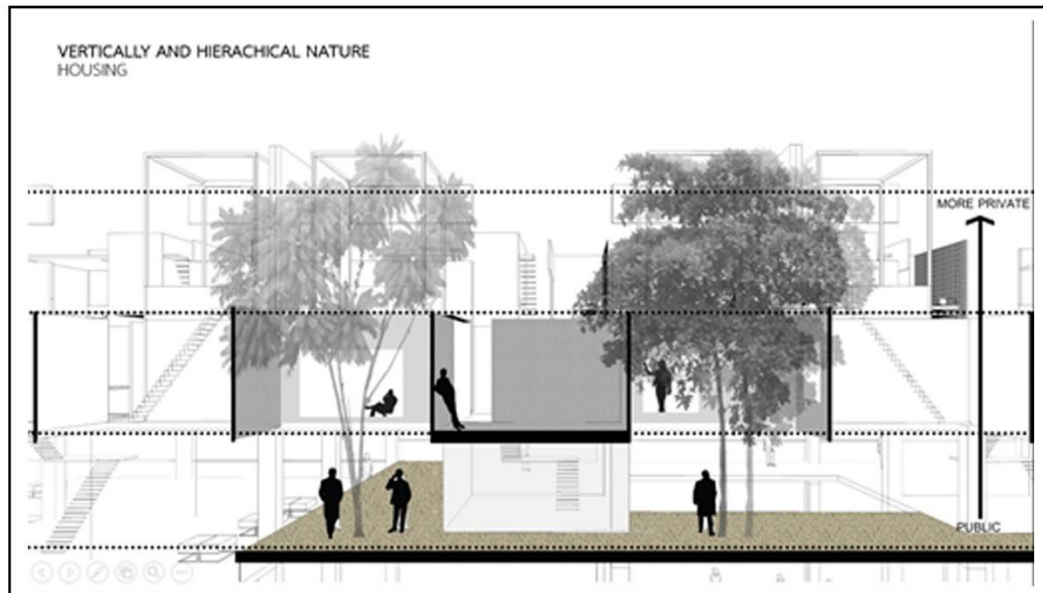
6.สรุปผลการทดลองออกแบบ

6.1 User's behavior control device การจัดกลุ่มผู้ใช้

กำหนดรูปแบบของ Transitional space ตามความต้องการของผู้ใช้ จำนวนผู้ใช้ ต่อหน่วยความซับซ้อนของการใช้งานพื้นที่ และการจัดการพื้นที่ส่วนตัวที่อยู่ร่วมกับพื้นที่สาธารณะ จากผลการทดลอง Transitional space เข้าไปจัดการพื้นที่ของการอยู่ร่วมกัน การสร้างพื้นที่ส่วนตัว การมีพื้นที่ส่วนที่ใช้ร่วมกัน เพื่อการจัดการความต้องการของเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะในหน่วยย่อย

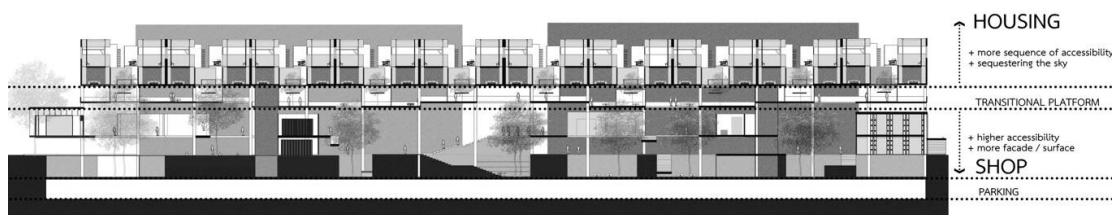
6.2 Visibility control device

6.2.1 Housing - Sequence of space ลำดับการมองเห็น และลำดับการเข้าถึงที่ว่าง Transitional space เข้าไปสร้างลำดับของพื้นที่ที่เปลี่ยนให้มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้นในลำดับของระดับพื้นที่ค่อยๆเปลี่ยนจากความเป็นสาธารณะสู่ความเป็นส่วนตัว

ภาพที่ 158 housing with sequence of space

6.2.2 Shop - Non-sequence of space ในทางตรงกันข้ามพื้นที่ร้านค้ามีความต้องการที่จะไม่ให้เกิดลำดับของที่ว่าง เพื่อให้ทุกส่วนสามารถมองเห็น และเข้าถึงได้ง่าย โดยใช้ Transitional space เป็นตัวกลางเชื่อมต่อพื้นที่ทั้งหมดเข้าด้วยกัน

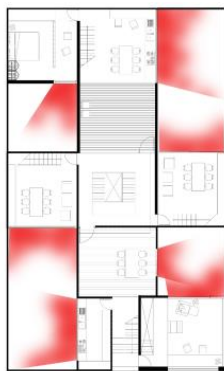

ภาพที่ 159 shop with non-sequence of space

6.3 Spatial Organization control device

6.3.1 Housing - Surface กับการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม การเชื่อมต่อกับ

ธรรมชาติ Climate control เมื่อมีการรวมกลุ่มของหน่วยย่อยของ Housing แต่ละหน่วยจะให้ใช้คอร์ทตันไม้ร่วมกันแต่ใช้ระยะกับการเปิดช่องเปิดไม้ให้แต่ละหน่วยมองเห็นกัน ถึงแม้จะใช้พื้นที่คอร์ทร่วมกันแต่ยังมีความส่วนตัวอยู่

ภาพที่ 160 Housing surface

ภาพที่ 161 shop surface and visibility zone

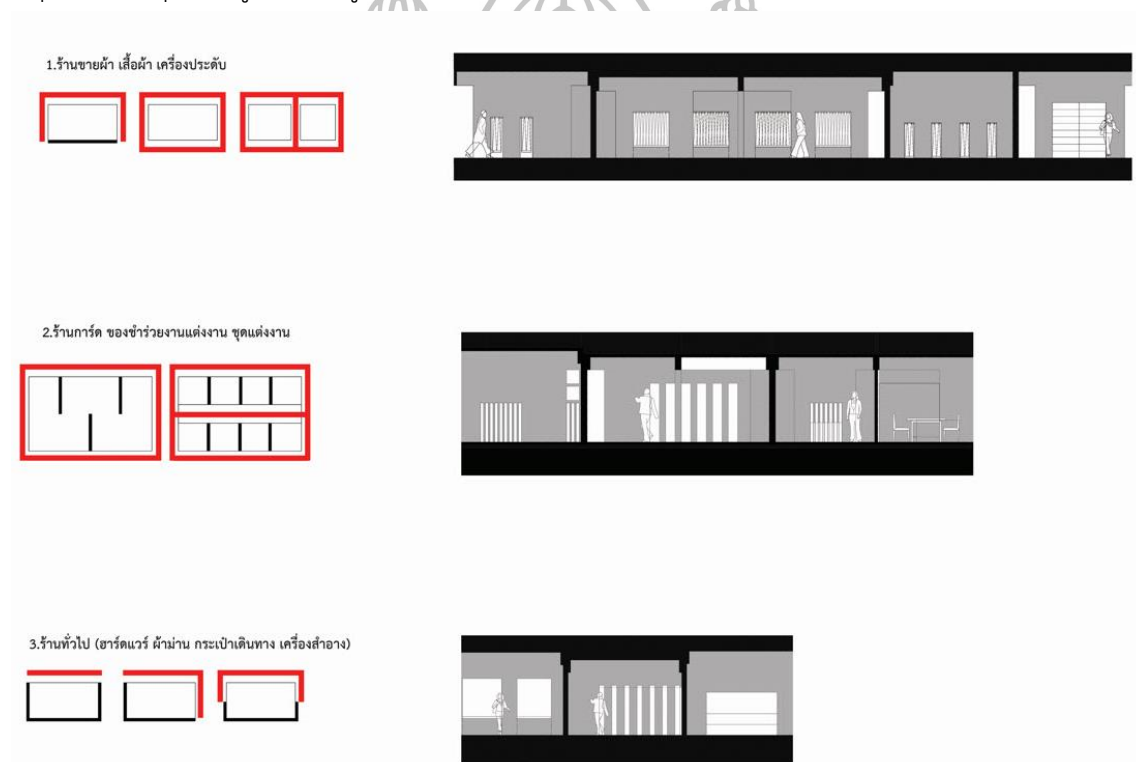
6.3.2 Shop แต่ละร้านมีความต้องการในการเห็นจากภายนอกที่แตกต่างกัน โดย

สัมพันธ์กับการโชว์สินค้าด้านในร้านด้วย ดังนี้

1. ร้านขายผ้า ขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องประดับ ต้องการให้เห็นสินค้าทั้งหมดหรือเห็นมาที่สุ่ก่อนจะเข้าร้าน ดังนั้นการโชว์สินค้าเองก็ต้องเน้นให้สามารถมองเห็นได้จากภายนอก เพื่อการเปรียบเทียบรูปแบบและราคาสินค้าก่อนตัดสินใจเข้าไปชมภายในร้าน ดังนั้นร้านค้าในกลุ่มนี้ต้อง Surface หลายด้านมากที่สุด

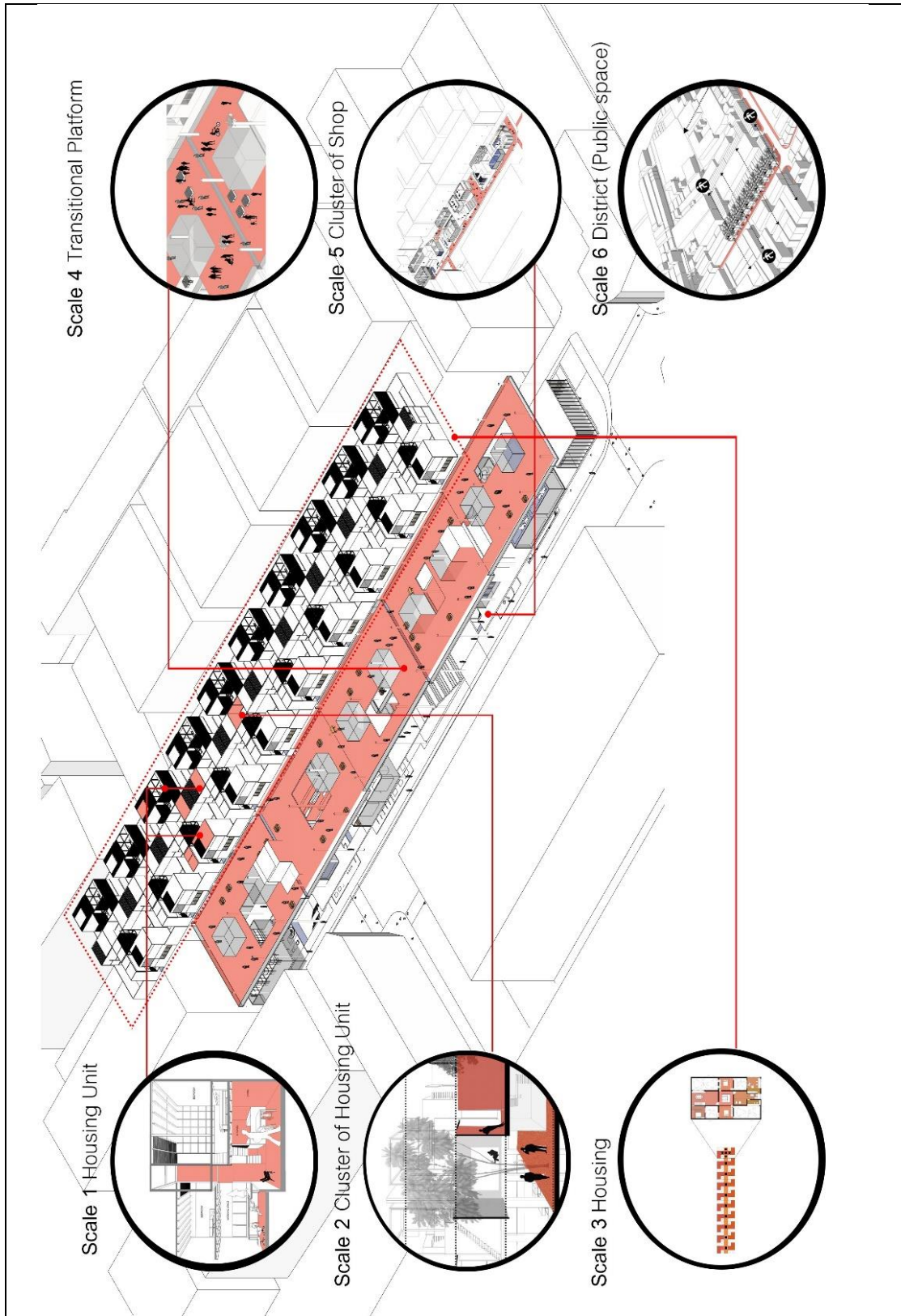
2. ร้านขายของชำร่วย ชุดแต่งงาน ร้านค้าประเภทนี้อาจจะต้องการการโชว์สินค้าบางส่วน แต่ส่วนมากจะเน้นให้มีพื้นที่สำหรับ พบปะ นั่งคุย เพื่อเลือกสินค้าจากสินค้าตัวอย่างภายในร้าน และมีพื้นที่สำหรับทดลองสินค้า พื้นที่สำหรับการถ่ายภาพ เป็นต้น ดังนั้นร้านค้าในกลุ่มนี้ต้อง Surface ได้บ้างแต่ไม่มากเท่ากลุ่มแรก

3. ร้านค้าทั่วไป ร้านในกลุ่มนี้เป็นสินค้าที่มีความเฉพาะเจาะจง เช่น เครื่องสำอาง ที่นอนชุดเครื่องนอน กระเป๋าเดินทาง อุปกรณ์ฮาร์ดแวร์ ร้านเหล่านี้จะเน้นการโชว์สินค้าภายในร้าน เพื่อให้คนเข้าไปค้นหาสินค้าที่ต้องการ ดังนั้นร้านค้าในกลุ่มนี้ต้อง Surface น้อยที่สุดซึ่งร้านกลุ่มนี้จะถูกจัดให้อยู่ชั้นใต้ดิน

ภาพที่ 162 shop surface 3 types

6.4 Transitional space according to scale

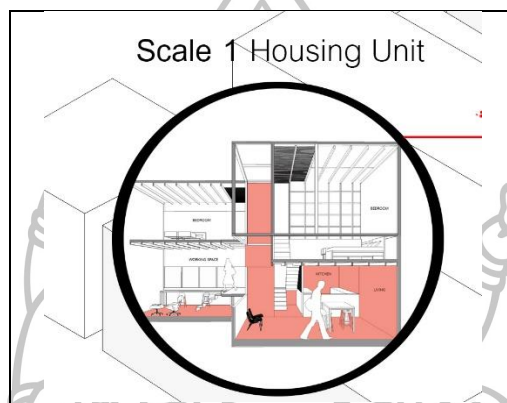

ภาพที่ 163 Transitional space according to scale

6.5 Series of Transitional space

6.5.1 Scale 1 Housing Unit

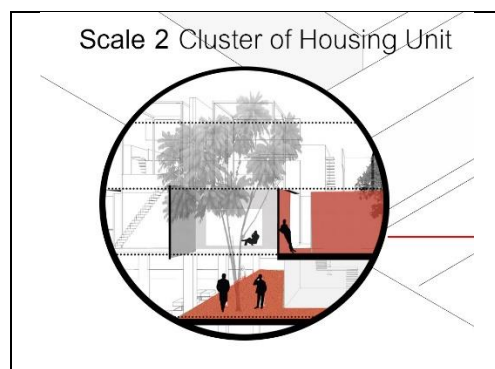
Transitional space ในสเกลนี้ทำหน้าที่สร้างลำดับการเข้าถึงจากพื้นที่สาธารณะภายนอกบ้านไปสู่พื้นที่ส่วนตัวภายในบ้าน ในหน่วยเล็กที่สุดของสถาปัตยกรรม Transitional space เป็นเครื่องหลักในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ และยังใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง surface ให้พื้นที่ของบ้านสัมผัสกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ ชานในบริบทใหม่กลับมาในแง่การสร้างให้คนตระหนักถึงการสัมผัสกับธรรมชาติ การรับรู้ปรากฏการณ์ธรรมชาติให้มากขึ้น

ภาพที่ 164 Scale 1 Housing Unit

6.5.2 Scale 2 Cluster of Housing Unit

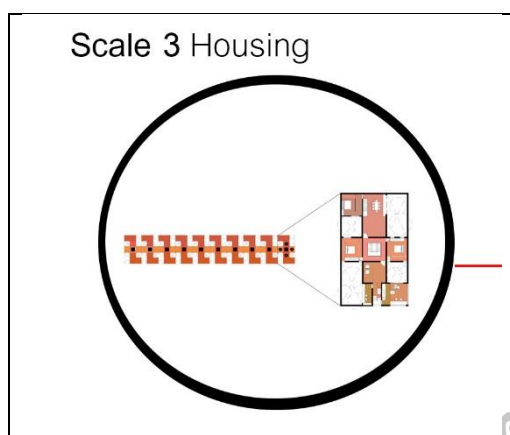
Transitional space ในสเกลนี้อยู่ระหว่างหน่วยของบ้านหลายหน่วยที่มี Transitional space เป็นตัวเชื่อมต่อที่ว่างเข้าด้วยกัน ทำหน้าที่เป็นตัวแจกจ่ายการสัญจร ความเป็นชานในสเกลนี้กลับมาในฐานะการเป็นตัวกลางเชื่อมต่อที่ว่างจากพื้นที่ส่วนกลางเข้าสู่หน่วยย่อย เหมือนจากชานผ่านระเบียงเข้าสู่ห้อง ชานในสเกลนี้เป็นตัวกลางในการให้สัมผัสธรรมชาติในทางตั้งที่ถูกค่อยๆ เปลี่ยนขึ้นไปตามระดับพื้น ประกอบกับการปิดล้อม การรับรู้ของคนที่อยู่ในชานสเกลนี้จะใกล้เคียงกับชานในบริบทเดิม

ภาพที่ 165 Scale 2 Cluster of Housing Unit

6.5.3 Scale 3 Housing

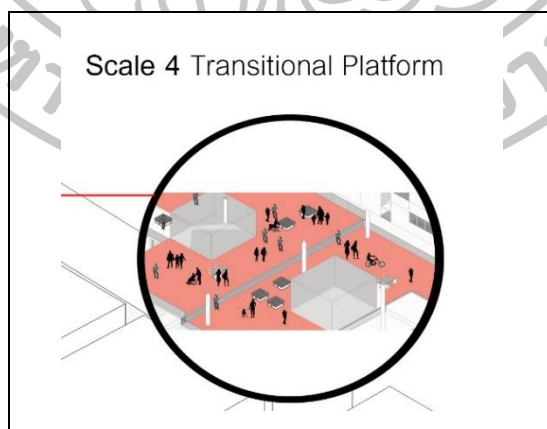
Transitional space ในสเกลของ Housing ทำหน้าที่หลักเป็นทางสัญจร เป็นตัวแจกจ่ายการสัญจรสู่หน่วยย่อย

ภาพที่ 166 Scale 3 Housing

6.5.4 Scale 4 Transitional Platform

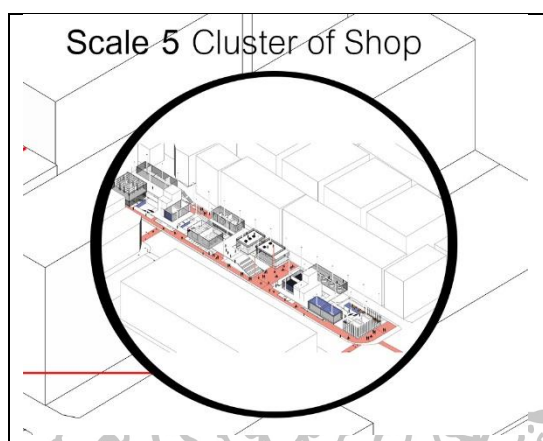
Transitional space ในสเกลนี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลาง Common space ของ Housing ทั้งหมด เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถมาใช้งานร่วมกันได้ เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลา ชานในสเกลนี้จะกลับมาในแง่การคงประโยชน์ใช้สอยเดิมของชานที่ใช้เป็นพื้นที่กิจกรรมรวมของคนในบ้าน

ภาพที่ 167 Scale 4 Transitional Platform

6.5.5 Scale 5 Cluster of Shop

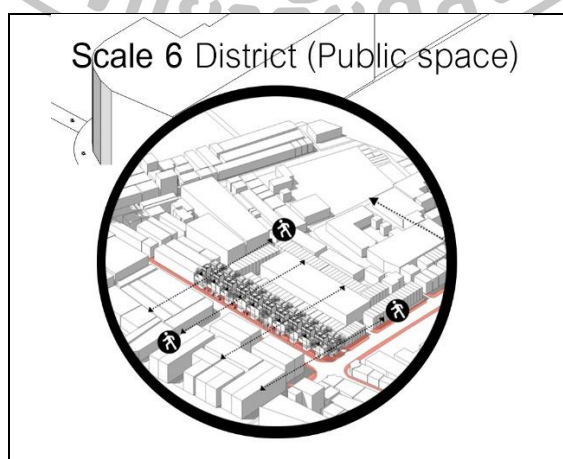
Transitional space ในสเกลนี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของโครงการ ชานกลับมาในรูปแบบของการเป็น controlling space คือควบคุมการมองเห็นและการเข้าถึงให้ surface ของแต่ละพื้นที่สามารถมองเห็นได้ทั่วถึงเพื่อเป็นการส่งเสริมโปรแกรมที่เป็นร้านค้า

ภาพที่ 168 Scale 5 Cluster of Shop

6.5.6 Scale 6 District (Public space)

Transitional space ในสเกลเมือง ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมพื้นที่โครงการ กับบริบทโดยรอบ ทั้งในแง่การเข้าถึง และการใช้งาน ในฐานะการเป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองที่คน สามารถเข้ามาใช้ได้อย่างเท่าเทียม การกลับมาของชานในบริบทใหม่นี้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมการใช้ พื้นที่สาธารณะที่เชื่อมย่านแต่ละย่านเข้าด้วยกันเป็นการส่งเสริมให้คนสามารถใช้พื้นที่สาธารณะแบบ ใหม่ที่เกิดขึ้นในการเชื่อมต่อเมืองด้วย การเดิน การสัญจรโดยขนส่งมวลชน ในลักษณะของการเป็น โครงข่ายของพื้นที่สาธารณะ (Network of public space)

ภาพที่ 169 Scale 6 District (Public space)

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทดลองออกแบบโดยมีพื้นฐานจากการศึกษาองค์ความรู้ของระบบการจัดการที่ว่างของสถาปัตยกรรมในบริบทดั้งเดิมคือ ชาน และระบบการจัดการที่ว่างในเรือนไทยแต่ละภูมิภาค ที่มีความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตอยู่ในช่วงเวลานั้น รวมถึงสะท้อนโครงสร้างทางสังคมผ่านการจัดการที่ว่างทั้งในเรือนไทยเองและการเทียบเคียงกับองค์ประกอบที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อที่ว่างในสถาปัตยกรรมของภูมิภาคอื่นของโลก ซึ่งมีความแตกต่างทั้งในแง่สภาพภูมิอากาศและโครงสร้างทางสังคม เช่น คอร์ท เพื่ออ่านค่าเทียบเคียงกัน จากนั้นจึงได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมถึงองค์ประกอบที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อที่ว่างที่มีความแตกต่างของสเกลทางสถาปัตยกรรม ไปจนถึงระดับผังเมือง ซึ่งทำให้ย้อนกลับมาถึงจุดเริ่มต้นแรกของการศึกษาที่ผู้ศึกษาเองสนใจการเชื่อมต่อที่ว่าง เพราะ Transitional space เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในงานสถาปัตยกรรม และได้ขยายขอบเขตการศึกษาออกไปโดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาองค์ประกอบที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อที่ว่างในเรือนไทยแต่ละภูมิภาคในเชิงการเปรียบเทียบเพื่อทำความเข้าใจระบบการจัดการที่ว่างในบริบทที่แตกต่างกัน
2. ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบของการเชื่อมต่อที่ว่างของ ชาน (ตัวอย่างของการเชื่อมต่อที่ว่างของประเทศในแถบตะวันออก) และ Courtyard (ตัวอย่างของการเชื่อมต่อที่ว่างของประเทศในแถบตะวันตก) และ ที่ทำหน้าที่ใกล้เคียงกันแต่มีเงื่อนไขในการก่อรูปที่แตกต่างกัน
3. ขยายขอบเขตการศึกษาไปที่สเกลผังเมืองเพื่อทำการเปรียบเทียบพัฒนาการการใช้พื้นที่สาธารณะของประเทศตะวันตกและตะวันออก

สรุปคุณลักษณะของ Transitional space ในการเป็น controlling space จากการคลี่คลายเครื่องมือทางสถาปัตยกรรมและวัตถุประสงคในการใช้ ผ่านการศึกษาคุณลักษณะของการควบคุมของ Transitional space ดังนี้

1. Climatic control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อม
2. Functional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการแบ่งการใช้งานพื้นที่ใช้สอย
3. Transitional control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเชื่อมต่อที่ว่าง
4. User's behavior control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ใช้
5. Public and Private control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ
6. Extension control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมการต่อเติมหรือการต่อขยาย
7. Spatial Organization control device เป็นเครื่องมือในการควบคุมระบบการจัดการพื้นที่

ทำการทดลองออกแบบขั้นต้น และนำไปสู่การกำหนดโปรแกรมในการทดลองออกแบบการจัดการพื้นที่สาธารณะในบริบทของเมืองที่มีความหนาแน่นสูง ซึ่งจากการทำการทดลองออกแบบสรุปใจความสำคัญใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นของคุณลักษณะการควบคุมของ Transitional space 7 ข้อ ที่คลี่คลายจากการศึกษา Transitional space นั้น เมื่อทำงานร่วมกับการออกแบบในบริบทที่ตั้ง แล้วอาจจะไม่ได้หยิบเอาคุณลักษณะทั้ง 7 ข้อมาใช้ทั้งหมดแต่จะถูกเลือกมาใช้ตามเงื่อนไขของบริบทที่ตั้ง และบริบทแวดล้อมของปัญหาและข้อจำกัดที่พบจริงในที่ตั้งโครงการ ซึ่งความเข้มข้นของแต่ละคุณลักษณะแต่ละข้อที่นำมาใช้จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับบริบท โปรแกรม ในแต่ละกรณีไป
2. ประเด็นการเทียบเคียง Transitional space โดยเงื่อนไขของสเกลทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้เข้าใจถึงการทำงานของ Transitional space ในอีกมิติหนึ่งที่มีทั้งจุดร่วมของความเหมือนและความแตกต่าง แต่ยังเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างขาดไม่ได้
3. การทำงานของ Transitional space ในบริบทดั้งเดิมและการนำ Transitional space กลับมาในบริบทใหม่ ชานแบบดั้งเดิม มีผลต่อการเกิดขึ้นของชานในบริบทใหม่ดังนี้

Series of Transitional space

1. Scale 1 Housing Unit

Transitional space ในสเกลนี้ทำหน้าที่สร้างลำดับการเข้าถึงจากพื้นที่สาธารณะภายนอกบ้านไปสู่พื้นที่ส่วนตัวภายในบ้าน ในหน่วยเล็กที่สุดของสถาปัตยกรรม Transitional space เป็นเครื่องหลักในการควบคุมความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะ และยังใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง surface ให้พื้นที่ของบ้านสัมผัสกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ ชานในบริบทใหม่กลับมาในแง่การสร้างให้คนตระหนักถึงการสัมผัสกับธรรมชาติ การรับรู้ปรากฏการณ์ธรรมชาติให้มากขึ้น

2. Scale 2 Cluster of Housing Unit

Transitional space ในสเกลนี้อยู่ระหว่างหน่วยของบ้านหลายหน่วยที่มี Transitional space เป็นตัวเชื่อมต่อที่วางเข้าด้วยกัน ทำหน้าที่เป็นตัวแจกจ่ายการสัญจร ความเป็นชานในสเกลนี้กลับมาในฐานะการเป็นตัวกลางเชื่อมต่อที่วางจากพื้นที่ส่วนกลางเข้าสู่หน่วยย่อย เหมือนจากชานผ่านระเบียงเข้าสู่ห้อง ชานในสเกลนี้เป็นตัวกลางในการให้สัมผัสธรรมชาติในทางตั้งที่ถูกค่อยๆ เปลี่ยนขึ้นไปตามระดับพื้นที่ ประกอบกับการปิดล้อม การรับรู้ของคนที่อยู่ในชานสเกลนี้จะใกล้เคียงกับชานในบริบทเดิม

3. Scale 3 Housing

Transitional space ในสเกลของ Housing ทำหน้าที่หลักเป็นทางสัญจร เป็นตัวแจกจ่ายการสัญจรสู่หน่วยย่อย

4. Scale 4 Transitional Platform

Transitional space ในสเกลนี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลาง Common space ของ Housing ทั้งหมด เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถมาใช้งานร่วมกันได้ เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลา ชานในสเกลนี้จะกลับมาในแง่การคงประโยชน์ใช้สอยเดิมของชานที่ใช้เป็นพื้นที่กิจกรรมรวมของคนในบ้าน

5. Scale 5 Cluster of Shop

Transitional space ในสเกลนี้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของโครงการ ชานกลับมาในรูปแบบของการเป็น controlling space คือควบคุมการมองเห็นและการเข้าถึงให้ surface ของแต่ละพื้นที่สามารถมองเห็นได้ทั่วถึงเพื่อเป็นการส่งเสริมโปรแกรมที่เป็นร้านค้า

6. Scale 6 District (Public space)

Transitional space ในสเกลเมือง ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมพื้นที่โครงการกับบริบทโดยรอบ ทั้งในแง่การเข้าถึง และการใช้งาน ในฐานะการเป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองที่คนสามารถเข้ามาใช้ได้อย่างเท่าเทียม การกลับมาของชานในบริบทใหม่นี้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมการใช้พื้นที่สาธารณะที่เชื่อมย่านแต่ละย่านเข้าด้วยกันเป็นการส่งเสริมให้คนสามารถใช้พื้นที่สาธารณะแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในการเชื่อมต่อเมืองด้วย การเดิน การสัญจรโดยขนส่งมวลชน ในลักษณะของการเป็นโครงข่ายของพื้นที่สาธารณะ (Network of public space)

รายการอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ และคณะ. (2557) **สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อยู่อาศัย 4 ภาค: การประชุมวิชาการและนิทรรศการระดับชาติ การจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยและวิถีการอยู่อาศัยผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น**. ฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ.
- กิจชัย จิตขจรวานิช. (2553). **Transition: architecture by Laan Design**. กรุงเทพฯ: บริษัทลานออกแบบ.
- ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย**. เอกสารการประชุมทางวิชาการ ระหว่างวันที่ 22-23 มิถุนายน พ.ศ.2543. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. (2549). **จิตวิยาสถาปัตยกรรมสวัสดิ์**. กรุงเทพฯ: ลายเส้น.
- ต้นข้าว ปาณินท์. (2553). **คนและความคิดทางสถาปัตยกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมมติ
- นงศ์นุช ไพรพิบูลยกิจ. (2541). **เรือนไทย**. บริษัท เอส.ที.พี เวิลด์ มีเดีย จำกัด.
- บัณฑิต จุลาสัย. (2540). **บ้านไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยลดา เทวกุล ทวีปรั้งสีพร. (2557). **คำ ความคิด สถาปัตยกรรม**. กรุงเทพฯ: ลายเส้น.
- ปิยะลดา เทวกุล. (2539) **ว่าด้วยความงามและที่ว่างในเรือนไทย--มิติทางวัฒนธรรม**
- วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร (2541). **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระ อินพันทัง. (2555). **เรือนลาวโขง การกลายรูปในรอบสองศตวรรษ โครงการวิจัย “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางของประเทศไทย”**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วัฒน์พงษ์ สีลาพงศ์. (2544) **Transition space ทางสถาปัตยกรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรม**
- การใช้สอยพื้นที่ : กรณีศึกษาอาคารเรียนคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร**
- วังท่าพระ**. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). **เรือนไทย บ้านไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศรีศักดิ์ พัฒนาศิน. (2545). **ทัศนคติต่อที่ว่าง: อัตลักษณ์ที่ซ่อนในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเอเชียร่วมสมัย**, วารสาร วิจัยและสาระสถาปัตยกรรม, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมภพ ภิรมย์. (2514). **บ้านไทยภาคกลาง**. ปกิณกะคดีหมายเลข 13, กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- สมใจ นิ่มเล็ก. (2545). **สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวสวน**. มหาวิทยาลัยศิลปากร. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม.

- สามารถ สิริเวชพันธ์. (2546). **เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือตอนล่าง** พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ มิ่งเมือง, 2546.
- ฤทัย ใจจงรัก. (2539). **เรือนไทยเดิม**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, **เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน Northern Thai domestic architecture and rituals house building / อนุวิทย์ เจริญศุกกุล, วิวัฒน์ เตมียพันธ์** [กรุงเทพฯ] : สมาคมสถาปนิกสยาม, 2539.
- Aldo Rossi. (1931). **The Architecture of the city**. The Institute for Architectural and urban studies and The Massachusetts Institute of Technology.
- Ali Madanipour. (2003). **Public and Private Space of the city**. Antony Rowe Ltd, Eastbourne.
- Bill Hiller and David Leatherbarrow. (2005). **Space, Spaces and spatiality**. Lecture and discussion with Bill Hiller and David Leatherbarrow, Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Eisenman,P. **Blurred Zones: investigation of interstitial: Eisenman Architects, 1988-1998**.New York Monacelli Press cop.
- Hifsiye Pulhan and Ibrahim Numan,**THE TRANSITIONAL SPACE IN THE TRADITIONAL URBAN SETTLEMENT OF CYPRUS**.Journal of Architectural and Planning Research Vol. 22, No. 2, Theme Issue: Planning Methods (Summer, 2005), หน้า160-178
- International Journal of Innovation Research in Science, Engineering and Technology Vol.3, Issue 1, January 2014.**
- Jan Gehl. (2011) **Life Between building**, Washington D.C.
- Kisho kurokawa. (1992). **Intercultural Architecture the Philosophy of Symbiosis**. Academy Group Ltd and Kisho Kurokawa, Printed and bound in Singapore
- Koh Kitayama,Yoshiharu Tsukamoto,Ryue Nishizawa.(2010). **Tokyo Metabolizing**. TOTO Publishing. Tokyo, Japan.
- Miess,P. (1990). **Elements of Architecture: From Form to Place**. Van Nostrand,Reinnold Co.Ltd.London pp.152.
- Oscar Newman. (1972). **Defensible space**. New York, Macmillan.
- Rem Koolhaas, (2007). **Mutations: Rem Koolhaas Harvard project on the city 2007**, ACTAR Bordeaux.

Rob Krier, Town Spaces. (2006). **Contemporary Interpretations in Traditional Urbanism**. Birkhauser Publishing, Germany.

Rob Krier. (1995). **Urban Space**. The Academy Group Ltd, London Printed and bound in Hong Kong.

Robert Mc Carter. (2005). **Loius I Kahn**. Phaidon Press Inc., New York.

Rogers Trancik. (1986). **Finding lost space**. Van Nostrand Reinhold Company Inc. New York.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวศรัญพร ศรีอาภรณ์
ที่อยู่	1 หมู่ 11 ต.ดงสิงห์ อ.จันทาร จ.ร้อยเอ็ด 45000
โทรศัพท์	084-7994962
ที่ทำงาน	บริษัท ทิศทางสตูดิโอ จำกัด เลขที่ 22 ถนนสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2557	สำเร็จการศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ.2557	ศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิต สาขาแนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2559-ปัจจุบัน	บริษัท ทิศทางสตูดิโอ จำกัด

